

בגלל 2

גיליון מס' 2 – אוקטובר 2012 / תשרי תשע"ג



בַּגְּלַל הָאָרֶץ שֶׁל הַשְּׂתִיקָה,
 בַּגְּלַל הַצֶּרֶךְ בְּצַעֲקָה,
 בַּגְּלַל הַפֶּחַד מִפְּנֵי הָרִיק,
 בַּגְּלַל הַיַּחַד הַלֵּא-מִצִּיק,
 בַּגְּלַל הַשּׁוֹנֵי הַלְּשׁוֹנֵי,
 בַּגְּלַל "כְּמוֹנֵי," אֵךְ לֹא אֲנִי,
 בַּגְּלַל הַקֵּטֶע שֶׁל הַגּוֹרֵל,
 נִפְגְּשָׁנוּ פֶתַע וַיֵּשׁ "בַּגְּלַל".

המערכת:

אלי בר-יהלום

ליצירת קשר:

biglal.poetry@gmail.com

דיה

מיכאל 'טלאש' פרלמוטר

אתר כתב-העת:

biglal.info

יוסי רוז'נקו

עיצוב גרפי:

ניר ארד

ציור העטיפה:

© רפאל אולבינסקי (Rafał Olbiński), באדיבות סוכנותו www.patinae.com

תוכן העניינים

5	מה בתפריט?
6	מי בתפריט?
11	שירים
11	רועי שניידר
12	דניאל פידלמן
14	יקי דסא
15	יוסי גמזו
18	גלית וסקר
19	יוסי רוז'נקו
21	אלכסנדר רדובסקי
22	מלכה נתנזון
24	חווה-ברכה קורזקובה
25	אסתר ויתקון (זילבר)
28	אלי בר-יהלום
32	מיכאל 'טלאש' פרלמוטר
34	נדיה גרינברג
38	דיה
40	אמוץ דפני
41	ציפי הראל
42	נורית צדרבוים
44	פנינים בתפזורת
44	ר. מיפו / האין סוף - לדגמא
45	רוני גרוס / יום הולדת לאילן
46	יוליה ארונסון / חול וכוכבים נודדים
47	חנה כהן / בית מקדשה

- 48.....דבר המערכת.
- 49.....נפקחת לאורך
- 49.....דודי בן-עמי / מסע מלכת שבא / פרולוג ומערכה ראשונה
- 64.....ולו – ילדים?
- 64.....נתי בית
- 66.....אלי בר-יהלום / השמורה
- 67.....דיה / התפרצות הר געש
- 68.....מחוף אל חוף: תרגומים.
- 68.....אדוארד ליר / מאנגלית: רוני גרוס
- 75.....ברטרן דה-בורן / מאוקסיטנית: דניאל פידלמן
- 78.....מנדלשטם, אחמטובה, זאבולוצקי / מרוסית: אלכסנדר רדובסקי
- 81.....ולדימיר ויסוצקי / מרוסית: יוסי רוז'נקו
- 83.....נלי זק"ש - שלושה שירים / תרגום, הערות והארות: יוסי גמזו
- 87.....בין השיטין: מאמרים
- 87.....סוגיות מעשיות בתרגום שירה לכתוביות עבור סרטים מצוירים המיועדים לילדים / דיה
- 97....."בטרם היות הפנים להכרה" – דיוקן בציור ושיר (פתח דבר וחלק א') / נורית צדרבוים
- 103.....קשר לא-נפרד
- 103.....אסתר ויתקון-זילבר / במעלה הכביש (מקום 4)
- 103.....ציפי הראל / אדם בעקבות מופעו (מקום 3)
- 104.....לירון רז / מסעו אל הירח לא תם (מקום 2)
- 104.....שרה אהרונוביץ קרפנוס / אדם וירח (מקום 1)
- 105.....הקלות הבלתי-נסבלת
- 105.....ציפי הראל / שיר הגרף
- 106.....אליהו ציפר / ביאליק וטשרניחובסקי

מה בתפריט?

בשולחן השירה המקורית נגלה את פירות יצירתם של משוררים שטרם ראינו מעל דפי "בגלל" - גם כאלה שהם ותיקים בעולם השירה הישראלית, וגם צעירים מבטיחים: **מלכה נתנזון** (כלת "פרס האישה היוצרת בספרות לשנת היובל של המדינה"), **רועי שניידר** (הנער שזכה לאחרונה בפרס השירה ע"ש פסח מילין), **אסתר ויתקון-זילבר** (כלת פרס ז'בוטינסקי לספרות), **אמוץ דפני** בעל תחושת-האדמה הכמעט-אינטימית, **נורית צדבובים** הלשה את המילים כחומר ביד היוצר, **נדיה גרינברג** בעלת הדימויים המקוריים, **יקי דסא** בראייתו האישית, **עדינה וגברית** כאחד, **גלית וסקר** בלשונה המקראית והמודרנית כאחד, **ציפי הראל** ששפתה צלולה, **ברורה ולירית**, את אמני הדיוקנאות השיריים ה. **מיפן**, **רוני גרוס**, **יוליה ארונסון** ו**חנה כהן** וכן את זוכות תחרות-השירה הראשונה של "בגלל" - **שרה אהרונוביץ'-קרפנוס** ולירון רוז.

ניהנה משירים חדשים של משוררים שכבר היה לנו העונג לקרוא משיריהם בגיליון הקודם: **יוסי גמזו**, **יוסי רוז'נקו**, **דניאל פידלמן**, **חווה-ברכה קורזקובה**, **אלי בר-יהלום**, **דיה**, **מיכאל 'טלאש'** **פרלמוטר** ו**אלכסנדר רדובסקי**.

נקרא על מסעה המופלא של מלכת שבא במערכה הראשונה של המחזה המחורז החדש מאת **דודי בן-עמי**, המשורר ואמן הסיתות הפרהיסטורי הנודע.

מדור חדש לשירי ילדים - כי גם להם (ובעיקר להם) מגיע ליהנות משירה איכותית - יארח את נתי בית, מחבר הספר הנודע "אבא אמא קרוסלה". כמו כן יופיעו בו שירים פרי עטם של אלי בר-יהלום ודיה.

במדור התרגומים נבקר בארץ בה צומחים עצי הבונג, שעליה סיפר באנגלית האי-גיונית שלו **אדוארד ליר**: שתילי הבונג הועברו לקרקע העברית בידו האמונה של רוני גרוס; נתוודע למבחר משירת "**תור הכסף**" של רוסייה בעזרת אלכסנדר רדובסקי; וצלילי שירת-הטרובדורים האוקסיטנית יגיעו לאוזנינו בתיווכו העברי של דניאל פידלמן; כמו כן נלמד מפי יוסי גמזו על המשוררת **נלי זקש**, זוכת פרס נובל לספרות, ונחזה בשלושה משיריה בתרגומו לעברית. יוסי רוז'נקו יביא לנו, כמו בגיליון הקודם, תרגום לעוד שיר של אחד מסמלי-התרבות המרכזיים של רוסייה במאה הקודמת, **ולדימיר ויסוצקי**. בקדרת המאמרים הפעם - מאמר מפי דיה על הייחודיות שבתרגום שירה קלאסית לכתוביות טלוויזיה - וחלקו הראשון של מאמר מקיף מאת ד"ר **נורית צדבובים** על יצירתיות נשית.

מדור-הזיכרון שלנו מוקדש לניל ארמסטרונג שעזב סופית את עולמנו, ומכיל את השירים הזוכים בתחרות-השירה הפומבית "אדם וירח" עליה הכרזנו לזכרו.

ולקינח סעודה - מדור "הקלות הבלתי-נסבלת" עם הרהורים פילוסופיים קלילים מאת **ציפי הראל** ועם שיר מאת **אליהו ציפר** הוותיק, המעלה על נס את שני עמודי-התווך של תחיית השירה הישראלית: **ביאליק** ו**טשרניחובסקי** (טשרניחובסקי, שגיליון זה יוצא ביום השנה ה-69 לפטירתו, מכבב גם בדבר המערכת).

בתיאבון!

מי בתפריט?

אסתר ויתקון-זילבר

נולדה בארץ ב-1952, מתגוררת באריאל; אם לשלושה וסבתא לשבעה. מרצה במכללת "אורות ישראל" באלקנה. כותבת שירים מעל שלושים שנה; פרסמה חמישה ספרים. כלת פרס ראש הממשלה (1998) ופרס ז'בוטינסקי (2007).



רועי שניידר

ליד 1994, מתגורר ברעננה. בספטמבר 2012 הושק ספרו הראשון "רועי שניידר ושירים אחרים" בהוצאת 'ספרא'. זכה בפרס ע"ש פסח מיילין למשורר בתחילת דרכו.



דניאל פידלמן

נולד במדינה שאינה מופיעה על המפה. לא סיים אף אחד מתאריו בהיסטוריה, מזרח תיכון, מדעי הדתות, בלשנות או תרבות צרפת. אמביוולנטי לגבי תורת התארים השליליים של הרמב"ם. ב"בגלל" מס' 1 התפרסמו שניים משיריו וכן תרגום מהשפה האוקסיטנית שבה דיברו בימי הביניים בדרום צרפת.



יקי דסא

מתגורר בתל אביב. כותב שירה ופרוזה מגיל צעיר. התפרסם בכתבי-עת ובמוספים ספרותיים. הוציא לאור 3 ספרי ילדים ו 3 ספרי שירה. כותב ומפרסם באתר "דרך המילים". גרוש, אב לשלושה.



יוסי גמזו

האיש שנתן לנו את "אילו כל האוהבים", "זוהי יפו" ו"סימן שאתה צעיר" – יחד עם הרבה שירה לירית, פואמות ותרגומים, שנדפסים בשלל עיתונים וכתבי-עת מ-1947 ועד היום. ב"בגלל" מס' 1 התפרסמו: "ברכת הדרך" שלו לכתב-העת, מחזור שירים, תרגומים לשש סונטות של שייקספיר ומאמר על נמעני אותן סונטות. עובד כעת על רומן היסטורי. גר בקצרין, נולד בפריז.



גלית וסקר

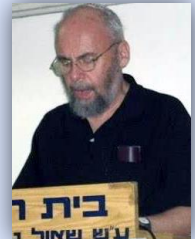
נולדה בשנת תשמ"א בדימונה וגדלה בראש העין. מוסיקאית ומשוררת. בנעוריה ניגנה על גיטרה בס בתזמורת כלי הפריטה הישראלית. שירתה ביחידת דובר צה"ל ולמדה באוניברסיטת תל אביב. כיום עוסקת באימון אישי וכן בכתיבת שירה, נגינה והלחנה. שיריה פורסמו ב- ynet, בכתיבי עת ("עבריתון", "משיב הרוח" ואחרים) ובאנתולוגיות.

**יוסי רוז'נקו**

נולד ב-1979 בגוש דן, שם חי עד היום. למחייתו עוסק בעריכת פטנטים. פרסומו הראשון כמשורר היה ב"חדשות בן-עזר". ביחידה הצבאית המסווגת שבה שירת היה דובר-הרוסית היחיד שנולד בארץ; בתקופת שירותו החל גם לתרגם שירה רוסיית. ב"בגלל" מס' 1 התפרסמו שיריו, תרגומו לשיר מאת ולדימיר ויסוצקי ומאמרו על שיר זה.

**אלכסנדר רדובסקי**

נולד ברוסיה ב-1936. מיד לאחר עלייתו ארצה, בלי שלמד אי-פעם עברית במסגרת פורמלית, החל לכתוב שירים בעברית רהוטה. ב-1989 יצא ספר-ביכוריו "סהרוריים" בהוצאת "עקד". אמר על עצמו: "המשורר איננו מחבר, / הוא עיפרון, הוא עט ביד אלזה". לימד בטכניון עד צאתו לגמלאות. מתרגם מרוסית ואנגלית. בקרב הקהל דובר הרוסית ידוע היטב כמחזאי. ב"בגלל" מס' 1 הופיעו ארבעה משיריו.

**מלכה נתנוזן**

הוציאה ארבעה ספרי שירה ובימים אלה מכינה לפרסום את ספר הפרוזה הראשון שלה. שיריה תורגמו לשש שפות. פרט לכתיבה, עוסקת בביקורת ועיתונאות. כלת "פרס האישה היוצרת בספרות לשנת היובל של המדינה".

**חיה-ברכה קורזקובה**

אם חד-הורית גאה לשלושה, גרה בקריית-ארבע. בעלת תואר שלישי בלימודים קלאסיים (כהגדרתה: "דוקטור ליוונים מתים"); מלמדת באוניברסיטת בר אילן. פרסמה 10 ספרים, מתוכם 5 – ספרי שירה עברית. מתרגמת משפות שונות. שרה שירי אנדרגראונד. לומדת ציור. ב"בגלל" מס' 1 הופיעו שניים משיריה. זכתה במספר פרסים ספרותיים, כולל פרס ראש הממשלה.



אלי בר-יהלום

יליד 1968. גדל בחיפה וגר בה עד היום עם אשתו ושלושת ילדיו, אך מזה שנים רבות מחלק את יומו בין חיפה לבין כרמיאל, שם הוא מרצה במכללה האקדמית אורט בראודה ומלמד בבית הספר למחוננים "מרכז מדע ודעת". כותב שירה מימי ילדותו. זמן קצר לאחר סיום שירותו הצבאי הגיעו שיריו לעיתונות הארצית – תחילה ב"מאזניים" ואז ב"מעריב". מאז ממשיך להשמיע את קולו באמצעים שונים: האלבום החדש "משוטט בין עולמות" (2012) מכיל שירים שכתב, הלחין ושר. ב"בגלל" מס' 1 הופיעו כמה משיריו וכן הפואמה "שבוע במוזיאון כרמיאל לאמנות".

**מיכאל 'טלאש' פרלמוטר**

יליד 1983, עוסק בתקשורת מחשבים למחייתו. במקום המדויק שבו התנשק לראשונה ב-2002, פגע ב-2006 טיל של החיזבאללה, מה שגרם לו להתחיל לכתוב שירים. ארבעה משיריו התפרסמו ב"בגלל" מס' 1, כמו גם תרגום מאנגלית של שיר מאת ו.ב. ייטס.

**נדיה גרינברג**

עלתה ממוסקבה ב-1991. בארץ סיימה תואר בבימוי והוראת תיאטרון והמשיכה בלימודי מחזאות. ממייסדי תיאטרון "הסולם". רכזת מגמת התיאטרון בחוות הנוער הציוני בירושלים, מורה לספרות ומחנכת. מאנשי צוות הסדנה לכתבת שירה של עמותת "פישקא". גרה בדרום תל-אביב. כותבת שירה מנעוריה בעברית ורוסית. ב-2005 זכתה בפרס-הוקרה בפסטיבל השירה בשפה הרוסית.

**דיה**

בוחרת להישאר בעילום שם. בין יתר עיסוקיה, היא מנהלת שני בלוגים ברשת "תפוז": בלוג אחד מכיל תיאורים של מסלולי טיולים מומלצים בארץ וביקורות ספרים. הבלוג השני מתמקד בחוויות ממשחקי התפקידים שהיא משחקת לאורך שנים מנקודת המבט של הדמויות שאותן היא משחקת, החיות ביקום דמיוני הרחק מעולמנו אנו. דיה הוא שמה של הדמות המרכזית, שהיא אמנית נודדת, המספרת על כל היבטי הווייתה דרך שירים. היות שדמותה של דיה היא מקור ההשראה לכתבת השירים וכל השירים נכתבים מנקודת מבטה, זהו גם השם שבו הם חתומים. ארבעה משיריה הופיעו ב"בגלל" מס' 1.

**אמוץ דפני**

יליד 1944, פרופסור בחוג לביולוגיה אבולוציונית וסביבתית באוניברסיטת חיפה; עוסק ביחסי הגומלין בין פרחים וחרקים, וכן בפולקלור בוטני – סיפורים ערביים ודרוזיים על עצים קדושים. פרסם שלושה ספרי שירה וספרים רבים בנושא צמחים והפולקלור הקשור אליהם.



ציפי הראל

ילידת הארץ, מתגוררת בתל-אביב. אמא לשניים; מחנכת, מורה ומרצה. כותבת סיפורים קצרצרים, שירי ילדים ושירי מבוגרים ועוסקת להנאתה בעיצוב אתרים (לרבות אתר "בגלל").

**נורית צדרבוים**

יושבת-ראש אנ"י (איגוד נשים יוצרות). בעבר ראש המרכז הבין-תחומי ללימודי אמנות במכללת הגליל המערבי. כיום – יועצת אקדמית וראש תחום בישיבה תיכונית לאמנויות ומדעים (!) בקריית-אתא. בנוסף – מרצה, ציירת, מאמנת ומנחת קבוצות; חברה בוועד המנהל של "מרכז שלומי לתיאטרון אלטרנטיבי". שיריה ומאמריה מתפרסמים בכתבי-עת שונים.

**ה. מיפו (שם בדוי)**

מקדישה את רוב זמנה לכתיבה. ספרה "משירי עירי" יצא בהוצאת ספריית פועלים. עורכת את אתר אנ"י (ארגון נשים יוצרות). בונה בובות.

**רוני גרוס**

יליד הארץ (1947), אב לשתיים וסב לשלושה. היה חבר נשיאות לשכת מנתחי המערכות, ומכהן עד היום בוועדותיה. ספרו הראשון "שביל ההתחלות" יצא לאור ב-2007. פרסם שירים בעיתונות ובאינטרנט. שר במקהלות.

**יוליה ארונסון**

ציירת, חברה בקיבוץ העירוני "בית ישראל" בגולה. עובדת בחברה לפיתוח תרופות בטכנולוגיה ממוחשבת בעיר רחובות.

**חנה כהן**

מתגוררת בנתניה. הוציאה שני ספרי שירה; שיריה הופיעו גם באנתולוגיה "במה לדברי השירה" ובעיתונות.



דודי בן-עמי

נשוי, אב לשלושה וסב לעשרה. נולד ב-1939 בתל-אביב. שרת בצבא כנח"לאי, צנחן, סייר וקצין איתור נעדרים. מראשוני המתיישבים בגולן, תושב קצרין. מדריך בחברה להגנת הטבע. עוסק שנים בתרבויות פרהיסטוריות ושיחזור את טכניקת הסיתות הקדומה. אוספים מעבודותיו באבן מוצגים בכמה מוזיאונים ואוניברסיטאות מהחשובים בעולם. היה גם חבר מערכת פעיל של כתב העת המקוון "עייזן ערך שירה" בכל שנות קיומו. ספר שיריו יצא ב-2010. קובץ שירים נוסף, וכן קובץ סיפורים, נמצאים בכתובים.

**נתי בית**

מאמין שאת האהבה לשירה כדאי להקנות מהילדות על ידי שירת ילדים משובחת. ספר ביכוריו - שירי משחק "אבא, אמא, קרוסלה" יצא בהוצאת 'מודן' בשנת 2010 וזכה לתשבחות רבות. ספרו השני - קובץ שירים לפעוטות "נשיקה באף" יראה אור בקרוב.

**שרה אהרונוביץ'-קרפנוס**

סופרת, משוררת, ציירת. אוטודידקטית. תערוכות יחיד וקבוצתיות בחו"ל, קנדה, צרפת, פורטוגל וברחבי הארץ. עפרון. פרסמה שני ספרי שירים, שלושה ספרי סיפורת לילדים, וכן אנתולוגיות שירים וסיפורת.

**לירון רז**

סטודנטית בשנת הלימודים האחרונה ללימודי חינוך בשילוב אומנויות. כותבת ויוצרת מזה שנים - ובדרך זו נהנית מהחיים.

**אליהו ציפר**

נולד ב-1935 בתל-אביב. סופר, מתרגם וחוקר תנ"ך, הידוע, בין השאר, ב"אוצר החרוז העברי", ה"מכלול" (קונקורדנציה לשירי ביאליק, טשרניחובסקי, יל"ג ומיכ"ל) ולכסיקון "המקורות התנ"כיים של השירה העברית" שבעריכתו. כתב ארבעה רומנים, ספרים רבים בחקר המקרא ותרגומי שירה אנגלית.



שירים



רוני שניידר

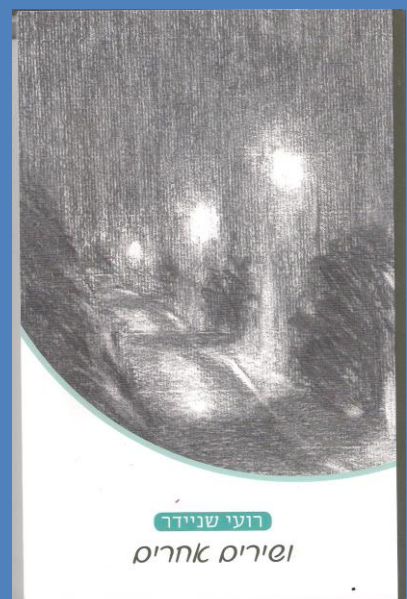
אני אלך מדי אל תוך החורף

אני אלך מדי אל תוך החורף,
 ולבנתי תמלא בצערי.
 אלך מדי וכל ראשי סתרחרת,
 וכל הכביש כקבל מאריך

אינו נגמר. אלך מדי בקוץ
 בארץ נוד ונוע, בלי כתלים
 אלך מדי, עד גוף נופל ברכים,
 אף אין בהן הפח להבלים.

כל תקופה תקופה שלא תשוב
 וכל העבר עבר
 כל מגע במצח החשוף
 שקע, ויהי לעפר.
 כל אור שביללות נכמס
 עתה יכמס בספרים.
 כל דקה שתזוזתה חמס
 שבור תעשנו שברים

הופיע!



רוני שניידר

ושירים אחרים

להשיג בכל חנויות הספרים



דניאל פידלמן

'א' מ' ת'

"החיים הם צניחה חופשית מהרחם לקבר"

- פאינה רנייבסקיה

'א'

כְּעֵלָה נִדְף בְּרוּחַ

בֵּין גְּרִזִים וּבֵין עֵיבָל,

מְחַפֵּשׁ חֲלוֹן פְּתוּחַ

בֵּין עֲשָׂרוֹת דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת,

מְחַפֵּשׁ מְקוֹם לְנוּחַ,

וְלַחֲלֵם עַל הַהִיכָל,

בּוֹ לֹא תִשָּׂאֲנִי רוּחַ,

בְּתַרוּץ שֶׁל הַתְּחִלּוֹת.

מ'

כְּעֵלָה שֶׁל סִתְיוֹ שְׁלֶכֶת,

הַנוֹשֵׁר מֵעַץ עֲלִיּוֹן,

מְחַפֵּשׁ נְתִיב לְלֶכֶת,

בֵּין מַחֹל מִתֵּי זָהָב.

אֵיךְ לִשְׁבֵר אֶת הַמַּסְכָּת,

אֵיךְ לִפְלֹ בְּנִסְיוֹן,

וְלִצְפוֹת עַל הַשְּׁלֶכֶת,

בְּחִיּוֹךְ גְּאָה שֶׁל אָב.

ת'

כְּזוֹחַל עֶפְרַיִם מִבְּטָן,

הַחוֹלֵם עֲצָמוֹ עָלָה,

אֶת רֹאשׁוֹ נוֹשֵׂא לְרַגְעַי,

לְחִלוֹם לִשְׂאֵת תְּפִלָּה

"תֵּן לְהַאֲזִין לְרִטְט

שֶׁל עֲלִים בַּמַּעֲלָה.

תֵּן לְהַתְּעַטֵּף בְּשִׁקְטִי,

בְּאִימַת הַנְּפִילָה"

קודה:

מָה עָזָה הִיִּהְרָה,

לְהַכִּיל אִיזוֹ אָמַת,

בְּאוֹתָהּ תְּנוּעָה קְצָרָה

בֵּין הָאֵם וּבֵין הַמַּת.

אל עלמה נעלמה

בתי שיר לא יסדו על יפיד,
תארך שום פיתן לא תאר,
ולקרב לא רכב אף אביר,
מהדק תמונתך בחוגר.

תרוזים לשערך לא חברו,
חיוכך לא נלכד במלים.
בני ביתך - שאותך אהבו -
אהבו אהבה בלי כלים.

לא נשורת, מה תועלת יראו,
בני ביתך בשבירה של שורה,
ובכלל, מה ענין בטעון -
אם מראש לא היתה לך בררה?

מה ענין הפרפר לנמלה,
כשהחרך שורר מסביב?
בת אביב? רק עלה לקמילה!
שתתאים את עצמה, בת אביב.

אז הביטו - כמה זה מוזר -
משמת - זקנה בת שלשים -
אבכר על פרפר על פרפר,
אצוידך בין דפים יבשים.

רק קורי מדינות וממשל,
משמרים אות למשק-בנפיד.
מסמכים אנער ואשאל
מי היית? מה היה? - אודותיך.

אלקט אבקך במשורה,
אאסף זכרונך עד יסוד,
אעמיד, משורה לשורה,
מעלות הבאות אל הסוד.

כך. נולדה היא בתדלא-אזילל שבמרוקו, אזורי הכפר של הרי האטלס. שנת אלף תשע מאות ועשרים.
בגיל שלש-עשרה נשאה לגבר המבגר ממנה בעשרים שנה.
בגיל חמש-עשרה היתה אם לשנים.
בגיל עשרים ושמונה - לעשרה.
בגיל שלשים נפטרה. כשנפטרה, משפחתה עלתה לארץ-ישראל. שמה היה שמחה.
שם עלומיה לא מופיע ברשומות. כך.

חרס דק מעלים הכלים.
להמציא? זו הרי רמיה!
אז סליחה, גם בפי אין מלים,
רק גופי עוד רוחש המיה.
מול זכרך, עם שברים של שורות
אעמד, את קברך מכסה,
אספר שהיית, לא נשורת.
ואשיר שאני מנסה.



בקיוסק של הגרוזיני

בקיוסק של הגרוזיני
 סדורות קפסאות סיגריות
 מריחות עשן זול
 ובקבוקים שקופים
 מנחים על מדפי
 השכרות
 והצבע הבולט הוא
 צבעם של הגברים
 המתגלפים
 בשלל ריקנות
 על רקע גוניו של הלילה
 וירכים שופעות של
 זונה אחת
 שמחפשת מרגוע
 לכיסה.

בקיוסק של הגרוזיני
 מפצחים וודקה
 בכוסות כאב קטנות
 מפלסטיק.

יקי דסא

הלאה

וקניתי לי
 שושנה
 פריח דבדבון,
 עם עלים
 שלא נופלים
 בשלכת.

כעת אנוח

על פריחת

הזמן,

ואמשיך את חיי

ללכת.



יוסי גמזו

גינקולוג ומאהב: Test case

"במקום לדבוק בטקסטים הרחיקו כמה אנשי אקדמיה לכת וכפו עצמם על היצירות. כמה פרשנים מעמידים עצמם כחשובים יותר מהדברים שהם מפרשים."
(אומברטו אקו: "גבולות האינטרפרטאציה")

א. אשה

איזו סגירות של גן נעול שלא יבטיח
לו לא תפוח, לא אגס. כל גמישותו
האקרובטית באבחון ובנתוח,
כל כשרונו הוירטואוזי בישום
כפור שפוטו הדיאגנוסטי קר-הרוח
לגוף החי הזה, החם והבשום,
כל בטחונו העז בראציו הנטוע
ב-cogito שמשמעו הוא ¹ ergo sum
כמו נבלמים פתאם מול שער לא פתוח
של הקסום
שלעולם נותר חסום...

ודוקא אז, כשבעיניו המערטלת
היא סד הכל רק מקרה קליני בין רבים
ועוד דקות ספורות, כשתפתח הדלת,
תבוא אחרת במקומה והוא יביט
גם בה בתור, באדישות ה-take it easy
מבלי לתפס את הסמוי אבל מוכח
שבו הפיזי מתאדה למטפיזי
והוא הרבה יותר מסכום של כד וכד
תאי נרתיק וזיקי גרף ורצועות רחם
הוא חש עצמו פתאם פתטי ומגחד
כמו אסטרונום העט על סוד כוכבי הלכת
בטלסקופ סתום-עדשות אד ארד-טוח.

הוא מתפתה להאמין, כשהוא קודח
בכף ידו הנברנית, העטויה
כפפה של גומי דק, סטרילי, בגבקה
אותם רגל שנים רבות – שהיא גלויה
לו כל-בלה, מקווצותיה משי עד בהונותיה
ועד לידק בסודותיה הכמוסים
כמו מסתרי האדמה וחידותיה
לגאלוג המפלס בה מפלסים
או לעיני ארכאולוג המפצח
את פאזל סוד שלמות שברי החרסים.

הוא מיידע בה לכל גיד ולכל אבר,
לכל רמ"ח וכל שס"ה שבם חלות
תעלומות זרימת חיה הסובבת
על ציר הפרח והפרי והגובלות
ואין נסתר מעין-הנץ שלו, עוקבת ונוקבת
בלי לאות, כחפרפרת במחלות
אחר כל פרט, מן החיצון וגלוי-הסבר
עד הנרתיק, החצוצרות והשחלות.

אבל עם כל למדנותו המדיצינית
המפרקת את סתריה לגורמים,
תמיד נדמה לו שמבת-צחוקה הצינית
הוא לעולם לא ימלט, גם התמים
בגלויי חשיפותה לו לא יצליח
להעלים מחישגי רגישותו

¹ Cogito ergo sum (לטינית) - קביעתו הנודעת של דקארט: "אני חושב - משמע, אני קיים".

וכמו נרקיס כפוף-ראש באגרטל צחיח
 שזה עתה השקה במים – וגזקף
 היא מתעוררת לתחיה מן הנדוש והשכיח,
 מן הקר והעקר, מן הנשקף
 מפסק-דינו היומיומי של עור פניה,
 (אותו בית-דין-שדה יחף מרחמים)
 אל המבעיר, אל המסעיר, אל הגונח
 מדוי לרזי, מן הצונן אל החמים,
 כשהיא כלואה בזרועותיו הלוחכות אותה כאש
 אל אותו coito יחום של ¹ ergo sum
 אל הכבילות המשחררת, אל השקט הגועש
 שנהרות לא יכבום או יכסום.

והוא אופף אותה כמין קטיפה לוטפת
 והוא אינו חושש אף פעם שמא רדף
 פוגם באזן גבריותו שלו, להפדף:
 רק מלבה בה את חמה עליו לכרדף.
 והוא חומד ומעריץ אותה גם יחד
 והיא ילדה שלו, ואמא, ואשה
 והוא חולק אתה תקנה, כאב ופחד
 ואת סודם של מסתורי התורשה.

וזה גוגן, גוגן בזרע ובדם
 וכך נולדת החידה ששמה אדם.

והוא מבין פתאם שאין ידו מגעת
 באולטרא סאונד ובליזר אל סודה
 שבו ממיר עץ-החיים את עץ-הדעת
 והפתרון ידיו קצרות מן החידה,
 והוא יודע שיש חיץ שאף פעם
 הוא לא יפרץ, יש איזה "סזם הפתח"
 שלעולם לא יודע לו בשופו, אבל שרעם
 לא-נשמע אף מהמם מפל מטח
 שוטף אותה מקרקפתה עד עקביה
 כשהיא פרוזה לו, לא חרר המשלהב,
 כמו יריחו לצבא צריה,
 כמו שממה לממטיריה,
 כמו אשה
 למגעו
 של מאהב...

והאחר ההוא, זה שמצית בו צבע
 בברק עיניה, בלחיה, בכלה
 אינו ממחה בפיוזולוגיה שלה, איפה? אין לו רבע
 מאוצרות בקיאות הדוקטור, במחילה.
 והוא אף פעם לא נסה לטען כאלו
 הוא מתמצא בכך, בכתיב או בעל פה,
 אבל עבדה – הוא מרפא אותה אפלו
 מחלאים ששום רופא לא ירפא:
 מן השגרה, מן הבדידות,
 מן הראי שהוא יעדות
 לשער-שיבה בוגד, לקמט חשאי
 המתנחל בה בערמה
 אף הוא נושק לו, לממה מה?
 לממה אוהב אותה. זה לממה. כמו שהיא.

¹ פירוש המשפט Coito ergo sum בלטינית הוא "אני שוגל – משמע, אני קיים".

ב. שירה

הוא מתפתה להאמין, כשהוא בוקע
 באזמלי חקרנותו קצה שערה
 מראש נזרה ועט על לוט מחשפיה
 בפנסו של דיוגנס – שהיא פתורה
 וחשופה לו כל-בלה ומערטלת
 ומפענחת לו עד קטן הארמזים
 כמו חידות שבא בפני חכמת שלמה המלך
 בה נשלפים הפתרונות מן הרזים.

והוא כמעט תמיד צודק: לולא החסד
 של התרת חרצבותיו של החתום
 בלהטו הפרשני שבו נפרשת
 תובנתם של האטום והסתום,
 היו תשעה קבין שלה חומקים מתשמת-
 לבו החש רק במבלט ובדגוש
 ומחמיץ את החבוי עמק בצמת
 בו מצטלבים ההבחנה והרגוש.

אבל עם כל חריפותו האנליטית
 המפרקת, כמו בספקטרום, את גוני
 יפעת הקשת של קסמה המונוליתית
 הממקד בו, בו-זמנית, את ערגוני
 הלב, המח והאזן והעין
 תמיד נדמה לו שרגליו כושלות על סף
 יפיה החד, חד-פעמי וחד פסיף,
 והכסוף אינו מדביק את הנכסף.
 ודוקא שם, באותו סבך מתעתע
 של אנפורות, מטפורות, משקלות,
 של סינקדוכות ושל אונומטופאה
 שבזכותן היא אימה כנדגלות,

כשהוא נובר בנרתיקה, שחלוחתיה,
 חצוצרותיה שאותן חקר עד כלות
 ואין בקי בהן כמוהו, היודע
 את כל-בלה, את הסמויות והנגלות –
 כן, דוקא שם, מתודך התהו והבהו
 שכבר שנים הוא מעדכן בם, לא על ריק,
 את ספירות מלאי האיננוטר שלה, שבו הוא
 שמאי ראשי ואפסנאי ומפרק-
 נכסי-צאנה-וברזלה לאנליזות
 שלא תמיד אולי עולות על מדתה
 פתאם נדמה לו שצחוקה הקל מלעז עוד
 על ימרתו לצלל עד חקר חידתה...

והוא זוכר את האחר, הלא יודע
 את אנטומית פתאמה האקראי
 שבו היא צצה ופושטת את בגדיה
 אבל יודע, במובן המקראי,
 אותה עצמה, את תשוקתה הדיוניסאית
 אל הלמיות האלמיות, שהמלים
 אפלו הן גלאות לרדף אותן בציד
 האינסופי והסיזיפי כמו גלים
 המתנפצים באמפיברכים ודקטילים
 או בחרוז לבן כקצף אל צוקי
 הלא-אמור, הלא-גמור, האינפנטילי
 כבכי של ילד הבוקע ממצוקי
 לבו של מי שכבר מזמן איננו ילד
 אך רק אליו היא מתמסרת, רק אליו
 אף שמליו תמיד פחותות הן מן האלם
 שבו דמה החס מכה בו בגליו.

וזה גוגן בה, בדממה העשירה,
 וכך נולדת החידה ששמה שירה...



גלית וסקר

אנוכי יעל

יומי כְּתֹאֲמֵי אֶתְמוּלִים שְׁחָלְפוּ
 רוֹקֶמֶת צְפִיזוֹת לְאִישֵׁי שִׁישׁוּב
 כָּלָה הַשֶּׁמֶשׁ מְלֹאכְתּוֹ בְּרִקְיעַ
 וַתְּחַל הַלְּבָנָה מְמַשְׁלֶת הַלַּיִל
 צְעָדִים כְּנֻעֲנִיִּים הַכְּבִידוֹ הָאֲרָץ
 נֶחֱסֵם אֶהְלִי בְּנַחֲשֵׁת וְשָׁרִיר
 שְׁנֵי אֹרְחִים בְּבֵיתִי מְחֻזְרִים עַל הַסֶּף
 שֶׁר צָבֵא יָבִין וּפְחַד אֵימִים
 חֶרֶף רְנוּנִים מְשֻׁפְּתֵי הַשְּׂכָנִים
 חֶרְפְּתִי נִפְשֵׁי לִיזֵם מְזֻמָּה
 כְּאִמּוֹ הַשְּׁקִיתִיהוּ חֶלֶב לְמַרְגּוּעַ
 חֲשִׁשׁוֹ כְּסִיתִי בְּחֵם הַשְּׂמִיכָה
 גָּדֵל גּוֹף הַלְּזָה תָּם כְּכַבֵּשָׁה
 רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם - מָה אֲנִי עוֹשֶׂה?
 פָּגַר סִיסְרָא טִמֵּא נְשׂוּאֵי
 אֶהְלִי נוֹטָה עַל צִדּוֹ מְעַקֵּם,
 בְּחֻצוֹת יְקַדְמוּנֵי בְּאֲרוֹז וְתֵף
 מַעֲתָה הַסִּיּוֹט הוּא רְעִי הַטוֹב
 הִיָּתַד בְּרִקְתּוֹ תְּבַקְרֵנִי כָּל עָרֵב
 וְקִנְאֵת הַקִּינֵי תִרְצַחֲנִי כְּחֶרֶב

קללת הברכות

יָם עֶשֶׂר הַשָּׁנִים שֶׁל שַׁבְּלֵי הַפָּרָא
 הַטְּבִיעַ אֶת מְקַלְחוֹן הַכְּנִיסָה
 וְשִׁלְדֵי שְׁמִשׁוֹת עֲנֹק
 מְשֻׁתְּחוּיִם בְּעֵקֶם
 לְבוֹר תְּכַלֵּת הַסְּגוּרִים
 בְּבִרְכַת הַרְפָּאִים שֶׁל יְלָדוֹתַי

אני מתה מפחד



יוסי רוז'נקו להולכת בשדה

במרתפים, בשרשראותיך
בהלם לב – עבדך המכנס –
פרושות סדן, ומרקעות קרנס
חשלו לשחוק ודמע שורותייך

רק לך זקף היום את גבותיו,
פער הליל אישון ללא מרגוע,
עונות פסקו חלף בכדי לשמע
טפטוף מלות הזהר על הכתב.

בין מולדות של שלג ומדבר
במשעולך הצר והמהוה
דרך בוכב שקט ומשלהב
את שפת החול בה הגרון נחר,
מתי מעט עד דמע למדוה
שיר אהב"ה לכתב בה וזה"ב.

אחד העם

מעל מרפסת ברחוב אחד העם
בחמש לפנות בקר
משחרר מר כץ אדי רוחה מפיו
עת חוט מחשבתו המרירה
מתערבל כזרזיר ספר בקפה שחר
ומבעד להבל הבלים
הוא משקיף מצדו האחד
על שריד אהל בודד ברוטשילד
ומצדו השני, על עבדאללה
המטאטא בגפו מן הרחוב
את האחד
ואת העם.

בעשב הגבוה

על גחונו, זוחל ומתפתל
בין עשבי המבצבצים בעתידנו,
מסכן עד כאב, וחמקמק כצל
אוזק נחש הזמן את שתי ידינו.

אם אף יחוש כי נשתכח מלב,
חיש יכוץ זדונו – כקפיץ בשעוניו –
ויחדד בלהט מחוגי שניו
להכשת עבדו – כבהצלפת מגלב.

וכך המות, כאורח לא מזמן
שוב מתדפק על דלת לבשר בכינו.
כארס מר זולגים אגלי הזמן
שקטים משחור על מחוגי תינו.

ועת ינחו בבת שתיקה זרי השפר
תשרק הרוח בעשב הנשוב,
הן באנו מעפר ואפר,
אף אל הזמן, רק אל הזמן נשוב.

כְּבָסִים וְנִקְדִים

לְאַרְךָ קוֹיִם יְדוּעִים מֵרֹאשׁ
אוֹמְדֵת בְּקִפְיָה עוֹנוּתֶיהָ,
כְּפֹפֶת גֵּב וְחִפּוּיֵת רֹאשׁ
נֶצֶבֶת הָאֵמָה הָעֵמְלָה
וּמִבִּיטָה בְּכַבְּסֵי תִקְוֹתֶיהָ.

הַרוּחַ מְבַדֵּר וּמֵרְעִיד חֲבֵלֵי אֶשְׁמָה
וְהִיא שׁוֹב מִתְקַרְבֵּת בְּצַעַד מֵהֶסֶס
וּבְגָד אַחַר בְּגָד מִקְפֹּלֶת עוֹלָמָה
הַבְּלוּי, מִדִּיף נִיחוּחַ הַדְּרִים,
בְּעֶצְמָה עֵינַיִם מוֹל כְּתָם מְכַבֵּס.

מִסְלָה הַשְּׁנִי תִשְׁלַף אֶת הַשְּׁלָל –
מְכַנְסֵי זֵית וּכְתָנֵת מְגֹאֵלָה
וְלוּחַ הַכְּבִיסָה שְׁלֹצְדָה מְטֹל חֲלָל
יֵצֵב שְׁנִית, מוֹכֵן לְהַשְׁחֵק
מוֹל מִטְפַּחְתָּה הַלְּבָנָה, וּמוֹל עֵינֶיהָ תְּכַלֵּת.

קִרְצוּף רֹאשׁוֹן עַל קֶרֶשׁ הַכְּבָסִים,
גִּיגִית קִטְנָה בְּאֶדְמוּמִית נֶצְבַּעַת.
קִרְצוּף שְׁנִי – נִשְׁחַקֶת כְּתָנֵת הַפָּסִים,
הוֹלֵךְ הַבּוֹר וּמַעֲמִיק
וְשִׁירַת הַגְּמֵלִים – בְּאֶפֶק לֹא נוֹדַעַת.

קִרְצוּף שְׁלִישִׁי – עוֹד קֶרַע בְּמִכְנָס
וּטְלֵאֵי קָטָן שׁוֹב יִדְרֵשׁ לְכִסּוֹתוֹ;
וּרְבִיעִי – עַל זֵית אִישׁ לֹא חָס
וְהַמְכַנֵּס עוֹד בְּגִיגִית שְׁקִיעָה מְטֹל,
אֵךְ קוֹ הַמַּיִם – לֹא יִכַּס אוֹתוֹ.

עַת הַחֲמָה שׁוֹתֶתֶת, תִּשְׁלַף בְּשִׁתִּי יָדֶיהָ
כְּתָנֵת רְטֵבָה, מְכַנֵּס סְפּוּג דְּמָעוֹת,
וְתִתְלֵם עַל חֲבֵלִים מְשֻׁנֵי צְדִיקָה
בְּהִבִּיטָה בְּנִקְדוֹת הַטַּחֵב הַנִּגְלוֹת
כְּטִפָּה קָרָה בְּעֵין הָאֵמָהוֹת.

אוֹ אֲזִי תִזְדַּקְרִי, גְּוָה הַשְּׁבוּר יַחְרוֹק
וְקֶרֶן קִמְצָנִית תִּאִיר לְרַגַע קָטָן
עַל שְׁמֹלֶתֶה הַמְהוּוּהָ בְּגִזּוֹן כַּחֲלִי/יָרֵק
וּבִדְל חִיּוּד בְּזוּיוֹת הַפָּה
שׁוֹב יִתְגַּלֶּה, לְאֵה וּמְקַמֵּט.

אֶת סֵל הַיְבֵשִׁים אֵט תְּנִיחַ עַל שְׁכָם
וּמִגְוָה הַכְּפּוּף אֶת רֹאשָׁה תִסֵּב לְאַחֲזוֹר
לְמִבְּט אַחֲרוֹן עַל כְּבָסִיהָ יְלוּדֵי הָרַחֵם
הַנִּתְלֵים בַּחוּצוֹת עַל חֲבֵלֵי טְבוּרָם,
חֲשׁוּפִים לְרוּחוֹת וְלִקְרָר.



כל שיר קים לפני שהוא נולד.
הוא כאן, הוא פה, אבל פורץ מעבר,
יוצר עולם מרהיב בנוי מהבל
בתהודת העל עם המחלט.

המשורר איננו מחבר,
הוא עפרון, הוא עט ביד אלה,
הוא מנגינה אשר כלואה בתהו
אשר דרכו רוצה להשתחרר.

השיר קים לפני שהוא נכתב.
והשירה, אלכימיה נסתרת,
הופכת - בלי בליים! בלי אש בוערת!
שאון עופרת ללשון זהב.

אלכסנדר רדובסקי

קין

מרב זקנה בו התנון הכל:
דהו עיניו והתכהה הקול,
נפל חזהו, שרבבה הבטן,
לפני אלפי שנים נשרו שניו
והתקמטו והצטמקו פניו,
בחם קיצי גופו אחוז ברטט.

כפוף כון, הוא חי ונע ונד.
רק חוש אחד עדין לא בגד,
אפלו התחזק בו - חוש הריח:
מריח דם לפני שהוא נשפך
בכל מקום, ולו הוא הנדח
שבועולם, אם זוממים בו רצח.

שם הוא מופיע חרש בלילות,
הוא מתגנב לסוד העלומות -
קשיש כחוש בלתי נראה לעין.
משמיע לחש כרשרוש חלש,
כמו אושה או רחש הנחש,
משמיע שמו: אני אביך קין.

מתוק מדבש הרגע הגדול
כשאדם מעז לבזות הכל:
אסור האל, הפחד והסבל...
ברגע זה אתה הורס תבל,
ברגע זה - אדם שוה לאל,
ודם אחיד - הוא רק הבל...
הבל...
הבל...



מלכה נתנוון

וחלב-לבי מר

לאחי, לזכרו

הזוגית בקפאונה נעכרת, כפני אחי,
בבת-עין אמי, קדיש יתום אחרון מכל בניה –
במטת יחיד מתפוננת (החדוש האחרון בבית-החולים)

– נחלה ששפרה עליו מכל חייו –

על מנעדיה ורכות מגעה, בעורו הצב –

ובשרו הנעזב –

תולה מבטו בי, ושועת ידיו.

ואמי, בביתה, זרועותיה ריקות ורחמה –

והחשך יורד

בדל נשימתו עוטה מלבוש אפר לפניו הבקועים,

פירח נגרע שעבים מתעתעים בו.

ובחדר – דממה

לבד מבטבוע מי החמצן ומכונת ההנשמה

של השכן – על גורותיה המשתוללות

במכונת מזל בוגאס

כח זר משלח פתע את גופו המצמק, כטיל שנורה –

לחלות פני יה

ונסוג בבעתה

וחלב-לבי מר

ונפשי

היא תבוא אל המלים

כל ערב היא מגיפה עצמה מפני המראות

ומפני הקולות

ושותלת אילנות בכוח

ומצמיחה יחורים

ומזריעה עצמה מחדש

להוציא מתוק מעז

וגם הלילה

תאפה לחם יסוריה

טהור מכל טהור

ותבוא אל עצמה

ככלה בחפתה

היא תבוא אל המלים

תּוֹה

היא משיבה מבטה	עטופה גלימת בוז
וקופצת	יורדת תוה מגן התפוחים
אל מותה	ומגלה שצפורי מות
אלהים עוצם את עפעפיה	רוחשות ברחובות
ובאגרוף קפוץ מכה	יוצקות תבנית קשה לפניה,
על שערי הארץ	אצבעותיה מדממות על
הרעה	סנה עיניה

בְּנֵי

"החיים האלה לא בשבילי, " אומר לי בני, ומבטו השלוח למרחבי האין – מסרקות בנפשי.
אלי! אלי!

פני אבי ופני אמי...

אני עוצמת את עיני, מניחה את כפותי המחממות על פניו הלבנים – עדר פילים עובר בי
בחוץ הרוח חובר ליללת המכוניות ולגשם המכה בתריסים.

אני שבה ומשפשפת את כפות ידי, ומניחה את רטיות לבי על עיניו היפות. חליות מתניות שלי, שכבר
מזמן גלו אותות מצוקה, מתמרדות, ומפעילות את צנור הדמע. התרוץ האלרגי, נופל לידי כמו שעת
דמדומים ארגמנית, שאין לה צרף בהסברים.

אני מוחה את פני בגב ידי, נושמת נשימה עמקה, ופורסת שוב את כפותי.

פני בני מאדימים – מבליעים את קווי המתאר של ידי... אחר ישובו פניו וילבינו, כחורון הערב השוקע
לתוך הליל העור, שיותר משהוא מגלה מסתורין, הוא טומן בחבו פחד.
קווי המתאר שלי ישובו להעלות מטעני תהיה...

תזמרת כלי יללה פורצת שוב ברעם מרעומי שמי יה, מעוררת כל נזירון לקרב בלימה.
נחשולים צרים! מערבלים מחשבות טורפות חושים, ברציונל מתעתע –

ומתוך התהו, אני מנסה לילד את הכח להבדיל בין חשך לחשך, ובין תהום לתהום...
מחר אאסוף עצמי אל בית השיש, המרחק במטחוי עין, לשטח בידי אבי ואמי
את תחנת האם על הבן, ואולי אהבתם תעמד לי הפעם...

חוה-ברכה קורזקובה



אל תטפח התלבטות,
מ"לעולם" עדיף "אי פעם",
"מגיע לך יותר" זו שטות,
בשום דבר אחר אין טעם.

ואל תדחה, כל עוד יש זמן
לא רק לכתיבת על האדון...
בין פה וכה מהרומן
יזדעזע גן העדן.

01.01.2012

דבר אינו נשחי, אפילו ההיולי¹:
הוא בזמנו נברא ובזמנו יחדל,
נבראתי בזמנך, ואין לי חדש דל,
כל כסה מכסה חיים שלא היו לי.

שנה מלאה במרץ, שנה עודה ביולי,
ומתק מרחשון משפתותי נבדל,
דרקון הזמן שומר אותו בתוך מגדל
השן אשר צמח מהר מכס קורולי².

כמעט אינו נראה הצלם הישוב,
הכה אהוב אבל יותר מדי חשוב -
לא זע מהמקום, לנוע אין לו צרד,

כי אף אם יתאבן אשמע אותו מוטיב,
היולי משתף את הקרבה מכתיב
לעמק היקום, אם אין מזל לארץ.

06.07.2012

¹ היולי - חומר קדמון, מהמילה היוונית וולגט.

² כס קורולי (בלטינית sella curulis) - כס פקיד גבוה ברומא, עשוי ארד ושנהב.



אסתר ויתקון (זילבר) אָלֹל - אָלֹלִי, תש"ע

שחרית,

עצי גני בחלוני

מטבחי שטוף אורה

פלפלים אדמים

תאומי צביה

על השיש

לזפתים את לבי

ברצועות שמחה,

ניחוח קפה

מתבשל,

באפי,

'מוזדה אני לפנדי'

נפשי שזקקה...

לפתע

ברדיו ידיעה -

זוג הזרים לששה ועוד

חמשה

נרצחו -

אללי,

נצחם נגר על רגבים

אללי

בארץ אהובה,

דהומה,

רצועות שמחתי נתקות באחת,

בצליל אימה נושנה...

היום תאמצני - פיוט ליום כיפור

היום תאמצני אל רחמך, להולד מחדש

היום תאמצני אל זרוע אורך

השפוך על כבישים עשנים

אשתומם, שירת מכוניות זוהרות

נושאות צרי ולט אלי מחילות

פעמוני תפלה אענד להן

תאמצני היום ברוח סתו רמונים

עסיסם יטף על מפתני

להדף פטפוטי ארס תקשרתי

היום תאמצני

דבורים יזמזמו אימה זהבה סביב פלחי תפוחי

יעזן חלוני

הרעף עליהן טל חרמוז, ויראו מגשת אלי

ילקטו צוף נרדים מפרי גני

יעופו אל גורלן

מן השער הננעל תקחני אל לב הנהר הצוחק,

תטבלני בגלי שיריך

על משבריך אגלש

זכה מחבוטי נפש אמריא למרחבי ארץ

כצפור נמלטת

כי היום אמצתני אל חיקך

נולדתי חדשה.

ברגלים יחפות טעמתי אותך מולדת

ברגלים יחפות, רגב אחר רגב,
טעמתי אותך מולדת.

קוצי קיץ, רשרוש יבש, צרצר צרוד עקש,
ריח קוצים מכל בשמים,

זהרי אורה מתעלסים על פני המים,
בגיגית שעל מפתן הבית,

אצטרבל נשר בכף ידי

ריח שרף ארץ הציף מחילות אשרי
שיירת נמלים פלסה דרכה,

מנקב סתרים תחוח,

יד קטנה זדונה שמה לאל

שעות כעפיפונים עפו

השמש שקעה באיי זהבה, הערב גלש בלאט
גחליליות קיץ טסו מעל,

יצורי רשף הגביהו עוף,

אשר ילדותי צרוף.

ילדים קוראים, תועים, נבלעים,
באדוות הליל,

פוכבים נצתו בשמים,

חמקו הילדים לבתים,

ילל תנים נשא ממרחקים,

לא תגום, ולא תישן אחותי

צוארי לופתת ברעדה,

תנים מתנים אחרייתם המרה,

תלתליה מכסים שמורותי,

ההורים בסינמה

"אמאל"ה" תלחש באזני,

ממה מפחדת אחותי

מחיכת אני בחשכה,

ואותה מחבקת בסלידה רחומה...

אחד אחד ובאין רואה

כבו חלומותי

איילת השחר התדפקה על תריסי

פתחי, לחשה, ילדתי, תמתי.

נצתו תלתלי אחותי,

במאורת שמיכתי ישנה

דבתי, המתוקה.

מה עוד אזכירך מכורה

דְּשָׂאִים טְלוּלִים,
 צָהֳלֵת עֶפְרָה
 בְּבֶן שְׂדוֹת עֵמֶק יִזְרְעֵאל,
 יְדֵי מְלֵאוֹ נְרַקִּיסִים,
 שְׁטַפְנֵי בֶשֶׁם פְּלָאִים
 בֵּין סְלַעִים וּבֵין הָרִים
 טַסְתֵּי כְּרַבָּת
 וּמְכַל הָעֵמָקִים אוֹתָךְ אֲנִי אוֹהֶבֶת,
 כִּי הִיָּה בִּינֵינוּ זֶהָר
 זֶהָר שׁוֹטֵף אֲמִיץ וּמִתְלַהֵם,
 בְּבִרְכֵים חֲשׁוּפֹת, לוֹפְתֵת
 עַל גִּזַּע עֵץ אֵלֹון נִשְׂרָטֶת,
 בְּלוֹטִים בֵּין שְׁנֵי לוֹחֶכֶת
 כְּעַז הָרִים שְׁחוֹרָה

מִי זֶה יוֹרֶדֶת מִן הַגְּבְעוֹת
 מְקַטְרֶת מֵר וּלְבוֹנָה-
 שׁוֹאֵל אָבִי
 וּמְרִימֵנִי עַל אוֹפְנֵיו,
 דוֹהָרִים בְּמוֹרֵד, בֵּיתָה
 אוֹחֲזוֹ וְלֹא אֲרַפָּה,
 וְהָרוּחַ תָּטוּס
 וּבְטִיסַת שְׂקֵדִיּוֹת יַחְלְפוּ הַבְּרָקִים מֵעֲלֵינוּ,
 וְאֵלֹון וְגִפְנֵי יִהְיוּ עֲדִים,
 כִּי רֵוִינוּ מְטָר וְנִשְׂאֲנוּ תְּפִלָּה אֶל שָׁמַיִם.

שְׁמַעוּ בְּנוֹתַי, שְׁמַעוּ
 כִּי מְתַקֵּן לִי שְׁנוֹתַי הָרְכוֹת,
 כִּי הִיָּתָה בִּי אֵז יָד אֱלֹהֵי
 חֲזָקָה וְלוֹטְפָת



אלי בר-יהלום

תמונה משפחתית

הייתי רוֹצֵה יום אֶחָד בְּשָׁנָה
 לַפְתַּח אֶלְבוּס וְלִבְהוֹת בְּתַמוּנָה
 שֶׁל יַעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר.
 לֹאמַר לְעַצְמִי בְּסַפּוֹק: "יֵשׁ תְּחוּשָׁה
 שְׁקִבְלִיתִי אֲזַנִּים (או אף) בִּירוּשָׁה
 מִיַּעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר".
 לְסַפֵּר אֶת קַצּוֹר-תּוֹלְדוֹתָיו לְבִתִּי
 וְלַחוּשׁ שֶׁסִּפְרִיתִי סַפּוֹר אֲמַתִּי
 עַל יַעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר.

אֲבָל אֵין לִי תַמוּנָה או קַצּוֹר-תּוֹלְדוֹת
 וּבְעַצְמִי, כְּמַעַט לֹא נֹתְרוּ לִי עֲבָדוֹת
 עַל יַעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר.
 הַמִּידַע שֶׁאֶסְפָּתִי עָלָיו לֹא יִסְפִּיק
 לְהַבִּין אִם הֵיךְ "בֵּינּוֹנִי" או "צֵדִיק" -
 יַעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר.
 הוּא הֵיךְ דִּי בְּסִדֵּר, אֲנִי מֵאֲמִין,
 כִּי עֲבָדָה שֶׁיִּצְאָתִי לוֹ יִפִּי שֶׁל נִין,
 לִיַּעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר.

אֲדָ שְׁנַת אֶלֶף תְּשַׁע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים
 סְכָמָה בְּמַהִירוֹת אֶת חַיֵּי הַקְּצָרִים
 שֶׁל יַעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר.
 לְאֲבָא שֶׁל סְבָא אֵין יָד וְאֵין שֵׁם.
 בְּזֹאת אֵף אֶחָד, יִלְדִיתִי, לֹא אָשֵׁם.
 הָיוּ לֹא אַחַת, אֶלָּא כְּמָה שׁוֹאוֹת.
 אֲדָ יֵשׁ לְעוֹלָם מְעַרְכֵת-שְׁעוֹת,
 וְאִם נִדְבָר עַל כָּלֵן, יִשְׁאֵר
 פְּחוֹת מְדֵי זְמַן לְמַקְצוֹעַ אַחֵר.

לְכֵן לֹא נֹתֵר לִי אֶלָּא לְשַׁחֵק:
 אֶקַּח דָּף גֵּר וְאִשְׁאִיר אוֹתוֹ רִיק.
 אַחֲזִיק בְּיָדִי וְאֹמֵר:
 זוֹ תַמוּנָה
 שְׁחוֹרָה-לְבָנָה, בְּעֶקֶר לְבָנָה,
 שֶׁל אִישׁ חֲנֻנִי וְחִיכָן וְעֵנִי -
 רוֹאִים אִידָּ פָּנִי
 מְזַכְּרוֹת אֶת פָּנָיו
 שֶׁל יַעֲקֹב בֶּן יוֹנָה מוֹהֲלִיבֵר?

כ"ז ניסן תשס"ו - 25 אפריל 2006

המורה

בְּשִׁתּוֹרֵישׁ עֶפֶר וְאֶפֶר
לְנִכְדִים וְלִנְיָנִים
וְשׁוֹב תִּהְיֶה אֶחָד וְאֶפֶס,
וְתִשְׁתַּחֲרַר מֵהַפְּנִים, –

יִמְתִּיז לְךָ בְּקִצֵּה הַקֶּרֶז,
בְּשִׁבִיל אֶל הָעוֹלָם הַבָּא,
לֵיד בְּבֵה בְלוּיָהּ מִכֶּרֶת
וְדָבִי מֵהָאֲצֻטָּבָה

הָאִישׁ הַזֶּה: כְּפוּף, מִקְרִיחַ.
בְּמַפְגָּשִׁים מְגַחְכִּים
הוּא לְשֵׁנָה אוֹתָךְ הַכְרִיחַ
כְּלָלִים, פְּסוּקִים, תְּאָרִיכִים.

עַל כָּל דְּבָרָיו הַפְּטֵרֶת: "חֲרָטָא!",
בְּצַחֲוֹק יַחֲלֵת לְמוֹתוֹ –
אֵךְ בְּשִׂיאִים שְׁלֵךְ, אַחֲר־כֵּךְ,
הַצְּלַחַת לְדַבֵּר כְּמוֹתוֹ

(וְאִין פֶּה שׁוֹם רְשָׁעוֹת מְצַהֲרֶת:
גַּם אִם מוֹצֵאִים אוֹתוֹ בְּכִיס,
אִישׁ לֹא אוֹמֵר בְּסוֹף הַסֵּרֵט
תּוֹדָה גְּרֻנְשֵׁת לְכַרְטִיס)

...תִּצְעֵק: "הֵם כָּאן, הֵם לֹא בְּגָדוּ בִּי!
לֹא נִפְרַד עוֹד!" – וְתִקַּח
אֶת הַבִּבְּה וְאֶת הַדְּבִי.

וְהוּא יִשְׁתַּק. וְהוּא יִסְלַח.

ואולי כך

לֹא הַגּוֹף - הוּא וְדָאֵי רִיקְנִי
וְנִדּוֹן רַק לְקֶבֶר וְרִקְב -
אֲבָל כָּל הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁקָּרָאוּ לָהּ "אֲנִי"
מִתְפַּוֶּרֶת עֲכָשְׁיוֹ, מִתְפַּרְקֶת.

זְכֵרוֹנוֹת מִתְנַדְפִּים מִמְצָחִי,
מִתְפַּוֶּרִים בְּאֵוִיר הַפְּתוּחַ.
אֵיךְ הֵייתִי בְּטוּחַ "אֲנִי הוּא נִצָּחִי!" -
וּפְתָאֵם אִין כְּבָר מִי שֶׁבְטוּחַ.

בְּלִי כָּאֵב, בְּקִלְלוֹת, בְּפִשְׁטוֹת
כָּל הַסְּטָאטִי הוֹפֵךְ לְדִינָאֵמִי.
חֲרִיף-שְׁכָל כְּמוֹנֵי פּוֹרַח הַתּוֹת
וְעַדִּין בְּמִקוֹמֵי הַצּוֹנָאֵמִי.

הַהוֹמֹר הַצּוֹלֵעַ – לְשֵׁם:
הִנֵּה כָּלֵב אֵתוֹ מִתְנַבֵּחַ.
הָאֲמִפְתִּיָּה - מְזַרְחָה, רְגִשׁוֹת הָאֲשָׁם -
לְמַרְחָק, טוֹב יוֹתֵר - לִיְרַח.

טוֹסוֹ, טוֹסוֹ, מְלֵאוֹ תְּהוֹמוֹת,
שִׁפְעַת אֶרֶץ וְשִׁלֵּל מִחֲמֵדִיהָ.
...לִפְנֵי רִגַע יְדַעְתִּי: "גְּלָגוּל נְשָׁמוֹת!"
וּפְתָאֵם אִין כְּבָר מִי שֶׁיּוֹדֵעַ.

אוגוסט 2012

טלקיטנה (Talkeetna)

בְּטֵלְקִיטְנָה, אֶלְסֶקָה, שֵׁם שְׁלֹשָׁה נְהָרוֹת
 נִפְגָּשִׁים בְּמִין צְמַת –
 יֵשׁ מַחְסוֹר
 בְּצָרוֹת.
 בְּטֵלְקִיטְנָה –

זֶה הָיָה בְּמִקּוֹר מְאַחֵז אֲרָעֵי שֶׁל חֶבְרַת הַרְכָּבַת
 שְׁצָרִיכָה לְחַבֵּר בֵּין מְקוֹם לֹא-זְכוּר לְמְקוֹם לֹא-יְדוּעַ:
 מִין מוֹסָד וּמְחֻסָּן לְצִיּוּד הַסְּלִילָה וּבִיתָן בּוֹ יוֹשְׁבֵת
 וְעֵדָה לְתַכְנוּן הַמְּסֻלָּה, אֲשֶׁר לֹא תִכְנְנָה בְּחֵלוֹם
 שֶׁהִקְטַע הַטְּכָנִי הַזֶּה, הַזְּמַנִּי, יִהְיֶה לְקַבּוּעַ
 וְיִצּוּצוֹ פְּתֹאם אֲנָשִׁים, וְיִחֲיוּ (וְחַיִּים עַד הַיּוֹם).

בְּטֵלְקִיטְנָה, אֶלְסֶקָה, תִּשְׁעַ מֵאוֹת תּוֹשְׁבִים
 שְׂמֵתִים מְדֵי פֶעַם, אֵדָּ כֹל פֶּעַם שְׂבִים
 לְטֵלְקִיטְנָה.

כָּל הַחֶרֶף וְרַב הָאָבִיב הֵם כָּלֵם יִשְׁנִים תַּחַת שְׁלֵג:
 הַצְּמָחִים, הַבְּתִים, הַנָּשִׁים הַשְּׂמֵנוֹת וְהָאֵשׁ בְּבִירִים.
 לֹא שָׁנָה עֲמָקָה – רַק תַּגִּיעַ, הַקִּיץ, הַכֹּל כְּבָר מוֹכֵן
 לְתוֹזוֹהָ. בְּשִׁפָּה אֵינְדִיאָנִית נִכְחָדֶת (רְשׁוּם עַל הַשְּׁלֵט)
 הַתַּרְגוּם שֶׁל "טֵלְקִיטְנָה" הֵנּוּ "מְאַגֵּר הַמְּזוּן מוֹל הַמַּיִם".
 זֹאת אוֹמְרַת, שְׁגָם לִפְנֵי אֶלֶף שָׁנִים כְּבָר הָיָה פֶּה מְחֻסָּן.

בְּטִלְקִיטְנָה, אֶלְסֶקָה, ראש הָעִיר הוּא חֲתוּל.

תְּחַזְרוּ עַל זֶה רְגַע:

ראש הָעִיר

הוּא חֲתוּל

בְּטִלְקִיטְנָה.

בְּרוּמֵן שֶׁל מָרְק טוֹיִין שְׁקֵרָאֲתִי כְּנַעַר, יֵשׁ מִי שְׁמַצִּיעַ
לְהַמְלִיךְ חֲתוּלִים עַל הַבְּרִיטִים: שׁוֹשְׁלֵת פְּחוֹת מְסַכְּנָת,
עִם אוֹתָן גְּחֻמוֹת, מְרִיבוֹת וּבְגִידוֹת – אֵד בְּזוּל (הוּא מְרַגֵּיעַ),
וּבְלִי דָם. זֹאת סְאֲטִירָה, וְדַאי. אֵד הִנֵּה, מִשְׁנָה לְשָׁנָה
הַצְּבוּר בְּטִלְקִיטְנָה – רְשָׁמִית – בְּמִשְׁרַד ראש הָעִיר מְשַׁכֵּן אֶת
סְטַאבְּס, הַגַּ'ינְגִ'י כְּמִלְךְ דָּוִד. כְּבָר חֲמֵשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנוֹת כְּהֵנָה.

...וְאִתָּה, שֶׁר הָרוּחַ, שְׁמַחֲלִיט מִי לְאֵן, לֹא רוֹצֶה שְׁאֲנוּחַ – וְלִכֵּן אֲנִי כָּאֵן:

סְבִיב עֲצָמִי כְּתַקְלִיט נַע, אֵד נוֹתֵר בְּמִקּוּם הַרְחוּק מְטִלְקִיטְנָה, כְּמוֹ תְּהוּם – מִתְּהוּם.

שְׁנֵי צְדֵי הַמִּתְרָס כָּאֵן

מִשְׁתַּפִּים זְעָקָה...

וְטִלְקִיטְנָה, אֶלְסֶקָה –

כְּדֶרְכָּה.

20 יולי – 23 אוגוסט 2012

הופיע!



אלבום משירי אלי בר-יהלום בביצועו

בְּלִילָה רוֹקֶחַת סְגִיית הַשׁוֹפֵט

קְדָרָה עִם נוֹזְלִים יָרְקִים

בִּיחַד עִם בַּעַל-פְּנֵדֵק שְׁלוֹפֵת

קֶרְבֵן בְּטַפְרֵי הַדְּקִים.

"בר-יהלום, משורר ואומן מופיע שעדת מעריצי שירתו
הולכת וגדלה בקרב צעירים רבים, מצליח לשכנע ולסחוף
את המאזין הציני לצאת למסע דילוגים מלא חן ומלא
דמיון, כאילו ברסאנס הוא זה ששר לו על במה מותר
מאדים מכדור הארץ."

גיא טנא, מבקר מוסיקה

להזמנת האלבום: biglal.poetry@gmail.com

מיכאל 'טלאש' פרלמוטר רביבים



רבוּב הַרְבִּיבִים כְּעָרֵב רַב
אוֹרֵג עֲרָגָה בְּגִעְרָה וְרָגַע
בְּרֵק רְקִיעִים קָרֵב; קָרָה בְּקָרֵב
אֶל הַנִּירִים (הֶלֶא-נְרָאִים) נְסוּגָה
בְּחִלּוּמִי. מְחֹזֵל הַמְלַחְמָה
שְׂטָף פְּשֻׁטוֹת שְׂבִשְׁתִּיקָה שׁוֹטְטֹת
בְּדַמְיוֹנִי, דּוֹמַעַת וְדוֹמָה
עַד כְּלוֹת כְּלָה לְקוֹל, וּמְלַקְטֹת
מְזֻמּוֹר מְרוֹת מְזָרֵם מְרֻזְבִים
וְהֵן הַדִּים מֵהֶם נִגְעָה מְנַגֵּד
אֶמּוֹנָתִי — כְּזָב מִתְּאֲכֻזְבִים
עֵמָּה אֶמְנוּתִי אֶמֶת חוֹמְדָת.

שלושה שירים מתוך "מחזור הרקיעים":

"והעולם היה מקום יפה יותר בלי זה."
(ציטוט מתוך תכתובת פרטית, 2008)

ליעל רקיע

פְּתֹאמִית, אֵינְנִי בְּטוֹחַ
כִּי אֵי פַעַם אֶהְיֶה מוֹכֵן
מוֹל עוֹלָם שָׁחַר וְשָׂטוּחַ
אוֹ אוֹלֵי עֵגֶל וְלָבָן
(בֵּין אִם הוּא גְדוֹל אוֹ קָטָן
בְּמַצֵּב רְפוּי אוֹ מְתוּחַ)
לְעַמֵּד. לְיַעַל רְקִיעַ
שֶׁתְּלוּי רַק בְּלֹא נוֹדַע
וְדָבָר זֶה אוֹלֵי יִרְתִּיעַ
אֲחֵרִים. לֹא אוֹתִי. עֵבְדָה.

זֶה קָרָה בְּבִירָה דְרוּמִית
כּוֹכְבִים הֶהָלוּ לְמַעְלָה
כְּמוֹ הַיּוֹם. עוֹדֵנִי מִבֵּית
חֲשֵׁכָה פְּתֹאמִית. מָה הֶלְאָה?
רַק בְּרָקִים. אֲחַתְּךָ וְאַשְׁמִיט
רְקִיעִים וּפְרָטִים, כְּמוֹהֶם
עַל מְנַת שִׁירֵי לְיַעַל
לְקַצֵּר. כִּי אֶמְנֵם הֲרַעַם
יַעְצֵר פְּתֹאמִית אִם הַחַל

הִיא חֲזָרָה בְּשֵׂאֵלָה עַל שָׁמַיִם
שֶׁהָיוּ גַם חֵלֶק מִשְׁמָה
וְעֵבְרָה לִירוּשָׁלַיִם
שֶׁם לְמַדָּה שָׁנִים אֶת קִסְמָה
בַּת-לִילִית. הֵגֵם בְּעֵצְמָה
נְתוּנָת כְּשׁוֹף לֹא זוֹכֶרֶת
אִיךָ גִלְתָּה עֲדִינּוֹת וְעֵצְמָה
בְּמַגָּע לֹא צְפוּי? הַלִּילָה
אֶסְפֵּר עַל אוֹתָהּ תַּגְלִית—

בין זרות לזרות

"קשה לי להאמין שלמישהו יהיה אכפת עד עמקי נפשו אחרי מספר שעות ספור של היכרות."

-- מתוך התכתבות פרטית, אוגוסט 2004

שאלה רטורית. אדע
להגיד עתה כי אכן
לא שקרתי. זה לא יעזר
לדבר. לא אשלה את עצמי
בין זרות לזרות עוד אחר
לזרות בתוך תלומי.

רק מספר ספור של שעות
אז עברו בין זרות לזרות
אך דבר זה איננו פעוט
עבורי. "פיצד הפרות
כה מגבלת בזמן מולידה
רָגֶשׁ עֵז, "שאלת, "יתכן?"

שבו העבים

הכל אומרים: בארץ אין אמת.

אך אין אמת — גם בשמים

--א.ס. פושקין—מוצרט וסליירי (עברית: רועי חן)

וממשיך עדיו, לבלי הרף;
הכרעת האל היתה קלה
מאשר צפוי: דלה החרב
לעמת כחה של המלה.
זו מלה אחת אל מול אחרת
מהדהדת עד כמו מיתר:
אין אמת במה שאת אומרת!
אין אמת במה שנאמר!
אין אמת בארץ ושמים:
הבל הבלים הכל, הכל;
ולחמי שלחתי על המים,
תו לערנתי אל האתמול.

שבו העבים אחר הגשם
הרואות חשכו בארבות
שחה בת-השיר, רקיע—חשר,
בקשת מרגוע מקרבות.

"הבל-הבלים" — אמר קהלת.
"לא נכון!" — ענית בלבי.
והנה נצבע רקיע תכלת
ושרה טבעי ועל-טבעי.

מלחמה בארץ הרקיע—
האמנם היה או לא היה?
והאם אמת תדע רק היא, או
לפיטן בארץ נכריה

פח הגובר על-פני החרב
של מלאך ואל שבמרום?
ויהי עוד בקר ועוד ערב,
והמשיך הקרב על-פני תהום,



נדיה גרינברג

הצל

הָאִישׁ הַלֵּד, אֵדָא אֶת צֵלוֹ הַשְּׂאִיר
 דְּבוּק לְקִיר, דּוּמָם, חֶסֶר מְלִים-
 הַהֶפֶד הַגְּמוּר מִהַמְקוֹר.
 הָעֲנוּהָ אַף פֶּעַם לֹא הִיְתָה מְנַת חֶלְקוֹ.
 וְלָמָּה לוֹ, לְאִישׁ, לְהִיזֹת עָנוּ?
 הַצֵּל נִשְׁכַּח בֵּין צִלְצוּלֵי גְּאֻתוֹ
 וְהוּא, אוֹתוֹ הָאִישׁ, חֵי טוֹב גַּם בְּלַעֲדָיו.
 מִבְּעַד לְעִינַיִם עֲצוּמוֹת שֶׁצָּלְלוּ
 אֶל תוֹךְ צִלְלֵי פְּסָנֶתָר
 קָם לוֹ הַצֵּל וְהִתְיַשֵּׁר מְלֵא קוֹמָתוֹ,
 דְּמָה מְאֹד לְמַקּוֹרוֹ, אֲבָל אַחֵר:
 שְׁקֵט, שָׁלֵם.
 בְּלִי צַרְדָּא לְרַצוֹת שׁוּם אָב
 אוֹ אִם. עֲכָשִׁיו
 הוּא עֲצָמָאִי. הַצֵּל נֶצַל
 מִצַּרְדָּא לְהִתְאִים אֶת תְּנוּעוֹתָיו לְאִישׁ.
 (אֶת סְלִידָתוֹ מִמְּנוּ לֹא הִכְחִישׁ
 וְאֵף דְּמִיָּן בִּיצָד, בְּבֵא הַיּוֹם,
 יִצְלִיף הוּא בְּלָבוּ בְּזֵר שֶׁל סְרָפְדִים)

וְכֵן הַצֵּל הִחֵל הַפִּיכָתוֹ לְאַמְתֵּי:
 הִרְבָּה לְשֹׁתֵק וּלְהַקְשִׁיב, קָרַם עוֹר וְגִידִים
 וְהִתְפָּרַגְס מִשְׁעוּרֵי פְּסָנֶתָר.
 הַצֵּל הָיָה עָנוּ.
 אוֹלָם הָאִישׁ, אֲשֶׁר הָיָה מְקוֹר,
 חֵי טוֹב גַּם בְּלַעֲדָיו, אֲבָל
 תְּמִיד הִרְגִישׁ כִּי מִשְׁהוּ חֶסֶר.
 וּבְלִילוֹת הוּא לְעֵתִים בְּמִטָּתוֹ
 מִקַּר רָעַד
 וְרַק לְבוּ בְּעֵר,
 שָׂרָף כְּמוֹ מִמְּגַע
 סְרָפָד.

מי שלא

ולמי אני אתגנגע
 בישבי אפד, המאהבת?
 התלהבותך - עשן הקטרת,
 ניחוחות המתפזרים ברוח.
 לשירה שפך - אין אח ורע,
 היא לאהובך - שפחה ועבד.
 בחיינו אין דבר בטוח,
 את, המאהבת, תזכרי זאת.

פיך חורז שיריך בשרשרת
 אל אהוב רחוק, אליו כבולה את.
 משהו נדס ולא פועם בי
 ובשירי, עקר הגנגוע.
 ואני רושמת וקושרת
 שלט על עצמי "נא לא לגעת".
 כעשן לתוך חלון פתוח
 מתנדה האשר, לא הולם בי.

אז למי אני אתגנגע
 בישבי אפד, כה מאהבת?
 ולמי אני אחרז מחרזת
 מלותי? לבטח לא אליו...
 אין למי. מדרון מתעתע
 ועליו דוהרת הרקבת
 של אמת פשוטה: אולי בכל זאת
 מי שלא אוהב-לא נאהב.

10-17.10.11

ספורטאי מצטיין

בְּכֹל פְּנִינֵי מְתִיקוּתָהּ
שֶׁהָיוּ לָהּ לְשִׁפְךָ
אֶל תּוֹךְ
קוֹנְכֵיזוֹת אֲזַנָּיו
הוּא לֹא חֶפֶץ.

לֹא אוֹהֵב מְתוֹק.

אוֹהֵב בָּשָׂר.

כָּל יוֹם הוּא רָץ

עֲשָׂרָה קִלּוֹמֶטְרִים

לְשֹׁמֵר עַל כֶּשֶׁר,

הֵנָּה הָאִשֶּׁר.

וְהַכֹּל נִשְׁאָר

בְּתוֹכָהּ.

וּפִיָּה עוֹלָה עַל גְּדוּדוֹתָיו

בְּפְּנִינֵיהָ, שְׁפֹתֶיהָ

נוֹטְפוֹת אֲהָבָה

וְהַכֹּל לִשְׂוֹא.

הִיא תִנְשֹׁךְ לְשׁוֹנָהּ

עֲכָשָׁיו,

אֲחֶרֶת הַסֶּכֶר יִפְרֹץ,

הָעוֹלָם יוֹצֵף.

וְהוּא, אֱלוֹף טְרִיאַתְלוֹנִים

יִטְבַּע בֵּין גְּלֵי תַלְתְּלֵיהָ,

יְדִיָּהּ, רִגְלֶיהָ

וַיִּמּוֹת כְּמוֹ

סְפוֹרְטָאִי מְצֻטֵּיין.

רוץ, פורסט, רוץ!

חם בחוץ
 ואנשים לא לבושים
 קופאים במזגן,
 אני גם
 צרכנית של
 תחבורה צבורית
 בעיר ללא הפסקה.
 אעצר לדקה
 כי אני:

אשה של דוקא
 אימפולסיבית,
 אגרסיבית
 פרובוקטיבית.
 אחמד טיבי
 היה מת על אחת כמוני –
 אלופה בשחיה סינכרונית
 בתוך הזרם,
 אף תמיד לכוון ההפוך.

אני כרם של צמוקים
 אני כור התוד
 של כל בבואות
 בני האדם המכים
 באגרופם על הראי
 בשרותים, בחדרי אמבטיה
 של דירות שכורות,
 בעולם הזה
 של עסקי ביש,
 שבו איש לא נחונ
 לאיש.
 לכן אסף את שברי רגליך
 ורוץ, פורסט, רוץ!

14.03.10



דיה נחשול

איני

איני הרגל,
אני תמונה חולפת,
ולא דיוקן המתנוסס על קיר
בנוחיות החמימה והעוטפת
של בית מסדר בתוך העיר.

אני קלסתר
בלי בד ובלי מסגרת.
לא תקשט בי את דפנות לבד,
לא תמסמר אותי, צדודית שקופה עוברת,
לכתל הבטוח של גוף.

אני צללית,
עשן בין שתי ידי,
ואתפונג בערפל כאד,
אזרם ואתמוסס כשג בין רגלי
ועם הים בשקט אתלכד.

וכשפתאם
תחוש צמרמרת, רחף
מרטיט גופך להרף ונמוג,
תדע – נכנעתי לכמיהה, דקירה של דחף
ושוב אותיר רק זכרון ענג.

נחשול ענק עולה באפק
ומתקדם לקראת החוף.
גדלו מאיץ בי את הדפק,
משליט עצמו הוא על הנוף.

הגל גואה. מחריש אזנים,
גובר בלי הרף סאונו.
כלם סביבי ברחו בינתיים,
טרופי אימה מפני אונו.

ורק אני בחול נצבת,
רגלי זוג עגנים כבדים.
המליחות כבר מתערבבת
בפי עם קצף ואדים.

גופי לפות בצבת של פחד,
לבי קפוא מבהלה.
ובנפשי בלולות ביחד
השתוממות וחלחלה.

אלי שולח נד של מים,
לשון לחה. נשמת החוף.
מבט תופס פסת שמים
ואז נבלע בתוך אינסוף.

גוזל

הפנה לי מקורך, גוזל, ולא את הזנב.
אתה לא מקורי בכלל וגם כלל לא ענו.
כבר לפניך רבבות פטוסים פסעו,
נוצותיהם האפורות לראוה פרושו,
מהללים את יפעתן בקרקורים שחוקים,
בעוד בבזז אוטמים אלים אזנים בשחקים.

באילנות גבוהים, גוזל, לפני שתתלה,
הכר היטב כל עשב, שיח, פרח ועלה.
בטרם ביקום תשקיף כמלך העופות,
בלעג קר וחד בזוג עיניך הטורפות,
בלול צפוף והמוני, רועש ומטנף
עוד תתפליש עד שתצליח להניף כנף.

הפנה לי מקורך, גוזל, החלק את הנוצות,
ופקח אזנים קשובות, עינים נוציות.
הבט סביבך, במה שכאן, עכשיו, פשוט, קטן,
עד ישמש להמראה לך בסיס איתן.

אזי תגביה עוף אל על, זוהר כקרן אור,
וכל מי שיראה – ידע: הנה אתה צפור,
ולעופות זקנים בקן תהיה דמותך מזור.
עלה, הצלח, כי לא תשכח כעת איך לחזר.

דיוקן של ים סוער

הים רוטן עלי, זעוף, בגעש נחשולים.
הוא מסתמר ומסתער מתוך ערבול אלים.
בגב קמור הוא מילל, שולח את קצפו
אותי לתהומות מימיו לגרר בתור טרפו.
נסוג במגננה, אחר שחול בגל נגס,
יורק, כמו חתול זועם, טפות של מלח גס.
מטיח בי עלבונותיו בזעקות שחפים,
דוחק ברחש קללותיו לנטש את החופים.

אני גוררת את רגלי הנשרכות בחול
ומניחה בלב קודר לדרך ולמכחול.
אחזר מחר, כשהים מזעפו ישוב
ועם קלסתר ראי חלק אותי יפגש הוא שוב,
ויקדם, מסביר פנים רוגעים ונוהרים
באור חמה ידידותית, את כן הצירים.



אמוץ דפני

מלא הקשת

נְכֹסֵפוֹ אֵלֶיךָ
כָּל שְׁכָבוֹת הַצָּבֵעַ
שֶׁעַל הַקִּיר,
עִמְקֵי בְּדִידוֹת.
הַתְּכַתְּשׁוֹ
מִלִּים גּוֹדְשׁוֹת
לְנֶשֶׁם
פְּדוֹת.
קֶשֶׁת בְּשָׁמַיִם
מְלֵא גְבָהָהּ -
עֲדוֹת.

פְּסִיפּוֹס

אֶת הָעֲלוּמָה
וְהַחֹל שְׁבָסָה,
רְקֵמַת פְּסִיפּוֹס
נְחֻשְׁפֶת
פְּסָה אַחַר פְּסָה.
רְסִיס חֶסֶר
הִיָּה לְרֵאשׁ פְּנֵה
וְאַבְּן הָרֵאשָׁה
לְלִבְנָה שֶׁהִסְסָה.

נְטָפִים אוֹהָבִים

פְּקַעוֹ גְּעֻגֻעִי
רְמוֹן בְּמִלּוֹאוֹ,
אֲדָמוֹ
גְּרֵגְרֵי מְצוּוֹתָיו
כְּבֹד דְּמָמָה.
נְטָפִים אוֹהָבִים
עַל לֹחַ לְבִי,
עַל חֲלָצְתִי הַלְּבָנָה
וְעַל הָאֲדָמָה.



ציפי הראל

עוד אסלח

אל תתאפרי, אל תתניפי בתוך השקר
אל תשתדלי, אל תנסי להיות בסדר
כי בדים שכבר ארגת לי,
ספורים שאת רקמת לי
לכסות אותך - - -
נפרמו בסתו.

אל תתאבלי, אל תתחפרי בתוך האפר
אל תתחבאי, אל תבקשי לחיות בסתר
כי ימים שלא מחלת לי
ולילות שלא חדלתי
לאבד אותך - - -
נשכחו עכשו.

כי סליחות שאת הכרת לי
על זמנים שלא ידעתי
לאהב אותך - - -
יזכרו לעד.

אתנחתא

איזו מלה מוזרה.
ראית אותה כשהיא עירמה?
אתנחתא.

הפוגה,
לא מנוחה,
מכל המלים והנורות
המרשרשים

זה מה שהייתי עושה עכשו
לו היית כאן.



נורית צדרבוים א - סופות שירה

א - סופות של שירים,
סערות, נקבצו אלי ובאו - כשירים.
מלות עצובות עזובות קוצבות עצמן
לדעת, מלות שרועות לטעת.

אבנים שחקו מים

אבנים שחקו מים.
חלוקים בנחל
שמימיו לא פכו
לא חכו לאחר ימיו.
שחקו אבנים במים
אותם שחקו עד דק
כי חק המשחק הוא חק.
חמש אבנים
ניר, ומספרים
באגרוף הברזל
נקבצו ובאו לך
יחד כף אל כף,
לא מחו ולא מחאו.
שחקו מים בנחלי אכזב
נגלו במורד.
שם עמד סיזיפוס
לעד הדף דחף
ולא מרד.
חמש אבנים נשארו על הכף
לשחק מים, או לשכב
ככה סתם על הגב.

זאת, אחרי השקט שנקש והתדפק
בשערי חדרי הלב כששממון אחז כמתרפק.
בשטפון המה, מתפרק לקול דכים
של דמי העולים בהולים הולמים ברקותי
מצילים בפעמון צלילה אל תהום מצולות
ארצות הפרתי הלא נודעת.

מלים שכבר היו קמלים
פרחו ונאספו אלי כמו סתו
למצעד השורות הגאות של הכתב
כגלים אחר השפל - אדות האות.

דבר לא נעזב
דבר לא עב
רז לא גז.

אחרי השקט באה לה שירה
א - סופות מלות ה - שירה.

המילים נאספו אלי

המלים אלי נאספו כמו אלו
היתה להם עונה.
דברו אותי ואני אותם עונה.
חפשו את עני בצר לי,
מצאו את מעוני הרחב
שנבצר, ורכב על גבי כשבול.

עניה ממעש הייתי
במילה אהבה תנית
בברית ובתקף סופרת ומונה
חוזרת ושונה
בעת שנשמע קולי החלול
מבעבע אלי במחול
כאומר – מחול לך מחול.

שעון של חול

שעון של חול מתקתק בשקט
זורם בלחישה
ג ר ג י ר
א ח ר
ג ר ג י ר.

שעון של קדש משתק והולם
עת חולם הזמן שהוא דוהר
מהרהר על שעון (מ) אחר
שעון מגבינה מתכת,
ציור סוריאליסטי
של ציר נרקיסיסטי

ואני?
צירת גם הולכת
בזמן דורכת במקום
ומערבבת בין קדש לשעון של חול.

ג ר ג י ר
א ח ר
ג ר ג י ר.

פנינים בתפזורת

ר. מיפו / האין סוף - לדגמא



התפוז עמד שלם
בלו מלא
אין יוצא ואין בא
אין סוף
ואורו בתוכו
ולא ידע פנימו את היצוניותו.

מישהו עשה חריץ
קטן



רוני גרוס / יום הולדת לאילן

אילן,
 כיצד חוגגים לו יום הולדת?
 עומד אילן בשדה,
 זר פרחים לראשו
 ועגה של זבל אורגני לרגליו.
 כל חבריו בחרש, נטועים במקומם,
 מרימים לכבודו גביע של טל
 ומרשרשים בעליהם שירי יום-הולדת.

חשבתם פעם איך מרימים אילן כמנן שנותיו?
 אסור להושיבו על כסא של עץ!
 שמא מגזע חבריו הטובים הוא.
 כסא ברזל?
 קר וכבד.

תופסים בענפיו הנמוכים ומרימים:
 לעקר ולטעת, לעקר ולטעת
 ואחד לשנה הבאה
 (אם יזכה וישרד מפגעי הטבע,
 ומחמדת האדם ומן הבערת ומן השרפות).

יוליה ארונסון / חול וכוכבים נודדים



דָּרֶךְ מְצָרִים יְבֹאוּ, מַחְרוֹת לְעֵבְדוֹת נִכְסְפֹת.
מְבַקְשֵׁי מְקֻלָּט, מְחַפְשֵׁי מְזֹל, מְתַקְבְּצִים בֵּין סְדָקֵי שְׁמֵלֵת הַבְּטוֹן.
עֵינֵיהֶם זֹרְחוֹת מְאַפְלֵת סְמֵטָאוֹת תֵּל אָבִיב כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב
וְכֹחֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפֵת הַיָּם מְסִתְנַנְּנִים לְרֵאוֹתַי, שׁוֹקְעִים עַל דְּרָכַי נְשֻׁמְתֵי.

אָסֵב אֶת פְּנֵי לֹא לְרֵאוֹת אֶת שְׁקִיפּוֹת הַדְּמִיוֹת הַשְּׁבוּרוֹת
אֲאַטֵּם אֶת אֲזֵנֵי לְדַמְמַת סְפוּר אֲדַמְמֵם הַבוֹעֶרֶת
בְּבוֹאוֹת מְדַחְקוֹת שֶׁל תֵּלָאוֹת עֲבָרֵי וְחֶרֶדֶת הָעֵתִיד,
בְּהַפְּוֹד הַגּוֹרֵל מִתְקַשֶּׁה לְתַפְקֵד מִן הַצֵּד הַשְּׁנַי.

מִי אֲנֹכִי?

הֲרֵי גַם עִם עֲצָמֵי מְסַכְסַכֶּת, שְׁסוּעָה לְמַגְזָרִים.
אוֹד מְצֹל מֵאֵשׁ, שֶׁבֶר חֶרֶס.
לוֹ אֲפֹתַח אֶת בֵּיתִי וְאֲפָרֵס אֶת לַחְמִם,
עֲנִי עִירֵי זֹעֲקִים אֶת צְדָקָתָם (הַבְּלֵתִי פּוֹטוֹגְנִית).

אִין לִי סְפִינָה לְבְרַח תְּרִשִּׁישָׁה.
אוֹתָם שְׁמִים כְּבָדִים נְפְרָשִׁים קְרוֹב מְעֵלִינוּ, מְחַכִּים לְתִשׁוּבָה.
וְאֲנִי, חֶסֶרֶת אוֹנִים, רַק מְמַלְמֵלֵת, מְתַפְלֵלֵת:

א-נָא

אֵל נָא

אֵל נָא

תְּכַבִּיד

אֶת

לְבִי.



חנה כהן / בית מקדשה

היא עֲטָפָה עֲצָמָה בְּאֶסוּרֵי אֶסוּרִים
כְּפֶתָה עַל עֲצָמָה יְסוּרֵי יְסוּרִים
וְהִדְפָה מֵעֲלֶיהָ אֶת אֶהוּב נְעוּרֶיהָ
שֶׁעָנַד עַל יָדָהּ טַבַּעַת...

בְּמִקוּמוֹ הַנִּיחָה שְׁבִיס עַל רֹאשָׁהּ
שִׁיגַן עֲלֶיהָ מִפְּנֵי הַבְּאוֹת
שֶׁיִזְכִּיר לָהּ אֶת מְקוֹמָהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
וְיִבְטִיחַ מְקוֹמָהּ בְּעוֹלָם הַבָּא..

הַתְּנַזְרָה מִשִּׁירָה
וּמִכָּל הַנְּאִי
וְנִזְרָה עַל עֲצָמָה
שֶׁתִּיקָה.

בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
מִמְלֶאכָה נִשְׁמָתָהּ
בְּדַבְרֵי הַלֵּל,

וּבִימֵי הַחוֹל
מִטְהַרְתְּ נִשְׁמָתָהּ
מִדַּבְרֵי חֲלִיז...

כָּד מִדֵּי שְׁבוּעַ
יוֹצֵאת לְעִבּוּדַת הַבוֹרָא
וְחוֹזֶרֶת אֶל בֵּית מִקְדָּשָׁה.

דבר המערכת



בתמונה מימין: השקת "בגלל" ביריד "סיפור חיפאי".
מימין לשמאל: יוסי רוז'נקו, אלי בר-יהלום, נורית קרני, מיכאל 'טלאש' פרלמוטר.
בתמונה משמאל: הקהל מאזין למשוררים בהשקת "בגלל" בבית-הסופר בתל-אביב.

בנימין זאב הרצל ייסד את מדינת היהודים בבאזל. אנחנו ייסדנו את "בגלל" בפייסבוק, בשיחת-רעים שהפכה עד מהרה למין אנחה במספר קולות: אנחה על הקהל שהתרחק מהשירה, אנחה על השירה שהתרחקה מהקהל ואנחה על משוררים טובים רבים שקולם אינו נשמע בים האנחות. זה היה ב-16 במאי השנה.

ההחלטה להוציא כתב-עת (לא סתם, אלא כתב-עת מקוון! לא סתם, אלא כתב-עת מקוון חנינם! לא סתם, אלא כתב-עת מקוון חנינם ללא מימון חיצוני!) התקבלה בפגישה הראשונה של מה שבדיעבד הפך להיות המערכת: ב-3 ביוני. כשיצאנו לדרך, לא היה לנו מושג איך נעשה את זה, מי יקרא את זה ומה יחשבו על זה. ידענו רק שאנחנו עושים את זה.

לא רצינו להיצמד להגדרות, לשרטט גבולות של סוגה וסגנון. חיפשנו שירה שתדליק אותנו ואת הקוראים, שירה שהדרך שלנו להגדיר אותה היא "טעימה". מצאנו אותה בכל רחבי הארץ, בדור הוותיק והצעיר. בלי להרגיש, התגבש בידינו הגיליון הראשון של "בגלל" שראה אור ב-14 ביולי זוכה לשני ערבי-השקה חמים בתל-אביב ובחיפה. תגובותיהם הלבביות של הקוראים זורם השירים הטובים שהציף את תא-הדואר של המערכת הוכיח לנו מעבר לכל ספק, שהיוזמה שלנו היא במקום הנכון ובזמן הנכון.

גיליון זה מגיע לידיכם בסוכות, יום השנה לפטירתו של שאול טשרניחובסקי, אחד האנשים שעיצבו את שירת ישראל בת זמננו. הוא כתב: "שלוש אמיתות יש בעולם, אמת ונגהה שלה: אמת-הגבורה, אמת-הכח ואמת-האמת – אמת-הנוי". מסתבר שביופי יש אמת בפני עצמו, ודווקא חג-הסוכות על כל קישוטיו ומנהגיו הוא סמל לאמת זו. אנו מקווים שהגיליון השני של "בגלל" יהיה קישוט נאה לסוכתנו הכללית – ולסוכותיכם, הקוראים.

מירי

נפקחת לאורך

בגיליון זה ובשני הבאים אחריו נפרסם יצירה שמעטות מסוגה נכתבות לאחרונה: מחזה מקורי מחורז בשלוש מערכות.

דודי בן-עמי / מסע מלכת שבא / פרולוג ומערכה ראשונה

מחזמר בחרוזים עם זמרים וקריינים לתיאטרון בובות וצלליות



המשתתפים:

סופרמהיר - קריין

קורטא - שומרת ראש המלכה, ענקית

חייל ממשמר ארמון שבא

עדנתא - רעת המלכה

מלכת שבא

כוהנת עשתורת

בתבטן - קדשה, רקדנית בטן במקדש עשתורת

רחביה - מלח עברי שניטש בשבא

מקראט - שר צבא שבא

פרמבר - שגריר זוז בשבא

נערות המלכה

צלליות המון עם, מחוללות במקדש, צבאות שבא ועוד.

פרולוג

[קרייין - סופרמקוהיר - עומד לפני המסך מניף ידו לקהל, מתעטש, גורף את חטמו, או כל כיוצא בזה - משחק תנועות עם הקהל - לבסוף מקריא ממגילה.]

סופרמקוהיר

מעשה אגדה על מסע ומלכה
 ופלאים אחדים בשוטה לדרך, ו
 והכל להוסיף, לפרש ולבאר
 לדברי הכתובים, תוספתא ויותר.
 אם רק קצת נסחף - חי אורים ותמים -
 זה טבעו של ספור שעבר בימים.
 ונכתב דרך כלל במשקל וחרוז,
 עם גלישה פה ושם לטובת העוז.
 כשנהגנו אי כאן במעט משובה,
 נא סלחו - התכוננו תמיד לטובה.

כן השלכתי לים האחרון איש עצה,
 "השמר בשפתך מדברי מליצה
 ומשחק הלשון, על גבוהה מטרתו,
 לא יבין הצופה, מה תהא אחריתו?"
 בלכם משפילים. הוא - יקח אותי אפל -
 אילן יוחסין לו מימות אחיתפל.
 עד-תם, אכתב תם, בלי-מתם לתמי,
 כי הכלל לי, לכלל כל-בכל, ובשמי.

רבותי המקצרים, לו אהי בקוצר,
 למלוי האסם ברב בר, אין עוצר,
 טלו זמנכם, מתינות, כך דברי אגדה,
 כי מתנת סבלנות מיסודי מסדה.
 שבו, הניחו לכל ומזגו כוס יינכם.

[מוזג לעצמו ומניף לקהל]

לחיים!

נו???

חייבתם?

אני עבדכם!

[מוחא כף כסימן לפתיחת המסך, יין נשפך עליו והוא מקפץ נבור, מבקש בתנועות את סליחת הקהל.]

מערכה ראשונה

תמונה א

[מסך נפתח.

מימין הבמה מבוא ארמון מלכת שבא, בחזיתו 2 עמודים גדולים. באמצע כיכר העיר עם רחבה. דגל משולש שחור עם פס זהב, משמאל רחבת מקדש ופסל עשתורת תומכת בשדיה. החלק האחורי מצויר על בד המאפשר שימוש בצלליות. תרועת חצוצרות. סופרמהיר לצד העמודים - בתוך דבריו נכנסת המלכה (שחורת עור, גוון אתיופי), מלווה בשומרת ראש ענקית, אל בין העמודים. על המסך האחורי עולות צלליות ההמון.]

סופרמהיר

היא הביאה ברכה ועזרה לחלש
גם בטחה בכחה כי ידעה לחלש,
יבולים נכפלו, האוצר כבד שלש,
כד פטרה ממסים אמהות לשלש.
עת יורה חץ מקשת כמותה כנמרד,
במכרות הזהב אף אסיר לא הלקה.
אם תרכב ברחובות על סוסה הברד,
לה יריעו כלם:

קול המון

"תברכי, הוד מלכה!

סופרמהיר

[מנסה להתקרב אל המלכה ונעצר על ידי שומרת ראשה, הוא מתלונן אל הקהל.]

קורטא האמה קומת ארבע אמה,
אנכי רק סופר... היא אינה נמושה

קורטא

אל קרבת המלכה בלעדית הגישה.
גם הסדר של פגישה מדינית רגישה.

סופרמהיר

לו יהי... אין עוקף את ההר-האשה
השומרת ראשה. ראיון? יש תקנה.

קורטא

[מתעלמת ממנו]

אהבה מריעים בצאתה ובשובה,
רבבה בהמנון מיוחד על טובה.

[צלליות - תהלוכה, פרשים, חיילות, דגלים, המון עם, משמאל תאורה מיוחדת על המקדש וצלליות של כוהנות רוקדות למקצב ההמנון. שירת המנון למלכה.]

המון

היא שלנו קסם ארץ,
יפי, שכל, אהבנוה.
אלילינו תנו בה מרץ
אבן חן כתר צנוע.
יד דורכת חץ בקשת
להגן על עם וערד
להפיל אויב ברשת
מלכתנו צור ודרד.
סרה, תגנה אור ברקת
סור הנגף - תעתוע,
שמש, הוד מלכות יוצקת
דגל שבא לה גס ינוע.

[חייל ממשמר הארמון מדבר אל עדנתא רעת המלכה בצד הבמה.]

חייל

עדנתא... רק...
ישנה מצוקה בענין המלכה,
רב זמנה עסוקה, והיכן התשוקה?
כן, אותה אוהבים כל בלם.
רק אמרו:

[פונה אל הקהל]

וכי זו אהבה?
מה תחלם לבדה במטה הריקה
ואין גבר חובקה בעירם לנשקה?
נסיד פונת מתחנן ורומז שר צבא,
מה יתום וחלול בעליל משכבה.

עדנתא

כהנת הנשים ורופאה האישי
ועדת-על מנו בנושא הרגשי,
בחנו תקדימים והציעו שיחות,
שוב בקשו אשמים, העלו נשכחות.
הנה הכהנת...

מלכת שבא

[בכעס לכוהנת שהופיעה לידה בצד הבמה השני]

...הביתה, אחות,
 זה אינו איום ריק,
 עוד אנקט הדחות.
 צאו מזה! ומיד! כי אינני זקוקה,
 אין לי זמן לגפרף כאן זכר כטפיל.
 אטפל בעצמי אם אהיה במצוקה,
 ועדה לגופי? הסתלקו!
 זה משפיל.

[שומרת הראש והכוהנת מסתלקים לצדדים שונים.
 עדנתא מתקרבת למלכה בהיסוס קל.]

המלכה

בפשטות... רק...
 אינני יודעת, נושא האישות
 לפעמים לי קוסם וגורם התרגשות.
 אך ממש נשואין, כך נראה לי, זו שטות.

עדנתא

שטיות? אך ראי –
 יש ברב ספרי שבא,
 מנהגי הגברים בשירי אהבה,
 בדיחות דעת, חכמה...
 למה כך להסס?

המלכה

אלה כאן?
 שאפשט ואמר: "הכנס!"

עדנתא

ואולי ימצא איש רגיש, גבר בן...

המלכה

[בהיסוס, כמו לעצמה]

רק למען אורי,ש,
 רק למען הבן.

[החייל בצד המקדש, בצד הנגדי של הבמה, הכוהנת ניגשת אליו.]

חייל

כָּל עֶסְקֵי מַלְכִים שִׁיג שִׂיחָה לְהִמּוֹן –
וּבְשָׂבָא פְּלִפְלִים חֲרִיפִים עַד מְאֹד.

כוהנת עשתורת

בֵּת עֲשָׂרִים וְעוֹד שֶׁשׁ וְרַחֲמָה שְׁמֻמוֹן,
לוֹ הָיָה לָּהּ אִי-מִי חַיֵּשׁ יִדְלָף כְּאֵן הַסּוֹד.

חייל

כָּל שְׂבָא נָח אוֹ שְׂבָא נֶעַ, מְזַדְמֵן וְנוֹדָה,
עַל מַלְכָּה שְׁכֹזוֹ לְאֵלִים כְּבָר הַוֹדָה,
אֵד בְּדָבָר הַיּוֹרֵשׁ הָעֵדָה קוֹל וְהֵד,
גַּם אַחֲרוֹן מְשָׁרְתֵי הַחֲצָר כְּבָר יִדַע.

[קולות אחדים ביחד]

בְּלִי יֵצֵר, אֵף בֵּית הַמַּלְכוּת אֵין לוֹ נֵצֵר.

כוהנת עשתורת

אֵיךְ? בְּגִיל שְׂאֵפֶשֶׁר וּמוֹתָר, כְּרָגִיל

בְּצוּרָה הַנּוֹחָה

אוֹ תַנּוּחָה שֶׁל תְּרָגִיל,

הַמַּלְכָּה, אֵיךְ תֵּלֵד יוֹרֵשׁ עֵצָר?

[כוהנת עשתורת מפנה את תשומת הלב אל המקדש שם מחוללת בתבטון,
רקדנית בטן כמעט עירומה לקול נגינת חלילים מתואמת עם צלליות מחוללות].

בְּמַקְדֵּשׁ הָעֲשֵׁתֶרֶת בְּתַבְטֵן - קִדְשָׁה

תְּחוֹלֵל בְּעִירִם לְבַלְבֵּל שֶׁד מוֹסֵר

עַל נִקְבֵי הַחֲלִיל, מִיִּלְדֵת קְשִׁישָׁה

שִׁילְדָה לְעֵצְמָה - בְּלִי כָּל גִּזְק - תְּרִיסָר.

[צלליות מציבי זקפת אבן (פאלוס).]

ריקוד הבטן נמשך ואז מוסיפה]

בְּטַקְסֵי מְסִתוֹרִין בְּחֲגֵי הַקְדוּשָׁה

לָּהּ הֲצַבוּ זְקָפוֹת אֶבֶן בֵּין עַמְּק לָהּ,

כְּמִנְהַג הַמְּקוֹם לְאִשָּׁה נִרְעָשָׁה

אִם פֶּסֶק שְׂכָב-רָכָב, מְקִרִית..... אוֹ מְצָהָר.

[מסך איטי]

המחול נמשך כשהמסך מכסה לאט את הארמון אח"כ מכסה גם את המקדש]

תמונה ב

[נוף הררי פסטורלי. המלכה לבושה בבגדי ציד עם קשת וצללית סוס לצידה.
נגינה נשמעת ושירת יחיד מרוחקת, קול רחב־יה וכלי פריטה, המהום ללא מילים.
המלכה מקשיבה לשירה; לידה קורטא שומרת הראש.]

המלכה

הקשיבי קורטא איד האיש מזמר,
כל מסע יסוריו בשירו יתמרמר
לפי לו לשר ונכמר לאשתו,
מי עוזב אהובה ונכר שם ביתו?

קורטא

[עונה בקול נמוך]

ספן? פה בהרים?
על מסלע אלגביש,
סחף, פליט אנה שוננת.
מזל ביש.

[רחבה, מלח עברי שנשאר תקוע בשבא, גבר מזוקן, נאה, לבוש בגדי מלח,
שר בצד שני של הבמה משיר השירים "שחורה אני ונאווה" ומלווה בנבל.]

רחבה

"שחורה אני ונאווה, בנות ירושלים;
באהלי קדר, כיריעות שלמה.
אל-תראוני שאני שחרחרת, ששזפתני השמש;
.....שמני נטרה את-הכרמים—
כרמי שלי, לא נטרתי.
הגידה לי, שאהבה נפשי...."¹

[המלכה מצטרפת למנגינה, שרה שורה אחרונה יחד עמו]

המלכה

[שרה]

הגידה לי, שאהבה נפשי....

[פותחת בשינוי נעימה.

הליווי מתגוון בהדרגה, עדיין בעיקר כלי פריטה]

(רומנסה)

רחוק מהים, נתיבה כאן יורדת,
על נחל מכסיף איש מעבר שולח
שירת געגוע עם פלג קולח

¹ שיר השירים א

לְאִשֶׁת סִפּוֹן וּלְאָרֶץ מוֹלְדֶת.
הַנִּבֵּל רוֹטט מְלוּוָה בְּדָבָר נִגְדָה,
בְּשִׁיר דְּלִי לְבוֹר הַקְּרוֹב אֶל הַשְּׁעָר,
עַל רֵיחַ הַלֶּחֶם בְּבֵית כְּנַעַר
עַת שָׁב לוֹ בְּעָרְב רוּעָה עִם הָעֵדָר.

[תוך כדי שירה היא מתקרבת למרכז הבמה; קורטא נשארת בצד.]

תְּרַשִּׁישָׁה הַפְּלִיג. עַל סִפּוֹן לְכָל רוּחַ,
אוֹפִיר הַמְּזֻהָבֶת, בְּשָׂבָא אֲבָנֵי עֶרְדָּ
וְלָמָּה נֹתֵר כָּאֵן? מַדּוּעַ הַדְּרָדָּ
הוֹדְפֶת בְּלִי נוּחַ כְּגַיַּץ מִמִּפּוּחַ.
מִתְקָה לוֹ כִּיּוֹן, אוֹהֶבֶת? אִם אֵינָ?
הוּא שָׁר וְעוֹרֵג לְעֵלְמָה, לָהּ שׁוֹלַח
אֶת שִׁיר הַשִּׁירִים, בְּקוֹלוֹ הַקּוֹדֵחַ,
דּוֹמָה כִּי מוֹלוֹ הִיא יוֹשֶׁבֶת עֲדִין.

[רחביה מקשיב לשירתה]

מזהה את המלכה ועונה. לאט הם מתקרבים זה לזו תוך שירתו.]

רַחֲבִיָּה

[אל הקהל, ממשיך את השיר]

עַל גִּבְעַת בְּסִתֵּר מְלָכָה שָׁם נִרְגְּשֶׁת,
לְקוֹל שִׁירַת אָהֵב מִיֵּתֵר בָּהּ מִתּוּחַ,
עַל לְחֵי בָּרֶק נִטְוֶה שֶׁל דָּמַע מְלוּחַ,
נוֹפְלוֹת מִיַּדִּיהָ מוֹשְׁכוֹת וְגַם קִשְׁת.
שִׁפְתֵי לֹא מוֹבִנָּת אוֹלָם לְאִזְנֵיהָ
כְּזַבַּח אֵלִים בְּיוֹם קִדְשׁ, הַטָּהֵר
מִסְעִיר חֲלָצִיָּה כִּיּוֹן, כְּזֹהֵר-
יָאִיר. מִתֵּק דְּבֶשׂ מְלֵהֵט יִרְכִּיָּה.

הַמְּלָכָה

[אל רחביה]

אֵל תִּירָא הַמְּלָח הַרְחוֹק מִסְפִּינָה,
מֵהֵיִם וְגִלְיוֹן, אֵד שִׁירֵי לוֹ עָנָה
אֶת שִׁירְךָ לֹא אֲבִין. מִי "שְׁחוֹרָה וְנֹאנָה"?
מִי נְעִים הַזְּמִירוֹת?
מִי הַלְחִין אֶהְבָּה?

רחביה

[בתחילה לעצמו ואחר אליה]

בְּצוּ מְלֻכּוֹתָהּ יֵשׁ דְּבַר תְּקוּף בְּטוֹחַ.
 בְּזוֹ, כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָהּ, אֵין סְפִינָה, פֶּה רַק הַלֵּךְ.
 זֶה שִׁיר הַשִּׁירִים לְשִׁלְמָה, שֶׁהוּא מְלֻךְ
 בְּדַעַת, בְּזִמְרָה, לֹא אֶלֶף... - אִישׁ רוּחַ.

המלכה

בּוֹא עָמִי הַסֶּפֶן הַנּוֹדֵד, אִישׁ עֲבָרִי,
 כִּי הַכְּנִי שִׁירְךָ מִשְׁאֲלוֹת וְסִפְּךָ,
 הַתּוֹאִיל? כְּדִי לְרַשֵּׁם שִׁיר-שִׁירִים כְּצָרִי
 וְלְדַאֵג לְתַרְגּוּם, שֶׁיְהִיָּה מְסִפְּךָ.

רחביה

אָבוֹא. בִּי גְבֵרְתִי, יַעֲזְרֵנִי הָאֵל
 שִׁיר שִׁירֶיךָ שֶׁל שְׁלֹמֹה לְתַרְגּוּם וְלִהְלֵל.

[שניהם מתרחקים.
 מסר]

תמונה ג'

[בארמון שבא
 רחביה, המלכה, נערות המלכה, צלליות מנגנים]

סופרמהיר

[מן הצד]

הַמֶּלֶךְ - אִישׁ מְשֻׁכָּל, קֶצֶת כּוֹתֵב לְמַגֵּרָה
 - הַתְּעַמֵּק וְטָרַח בְּלִילוֹת לְאֹרֶן נֶר.
 כָּל שִׁירֵי הַכְּלוּלוֹת שְׁפַת "הָאֶרֶץ" זָמַר,
 אֵךְ מְשֻׁלָּב הַלְשׁוֹן בְּשִׁבְאִית הַדּוֹרָה.
 "יִשְׁקֵנִי" פָּתַח,
 רַק הַחֵל הוּא לְשִׁיר,
 מְרַגֵּז לְפָנֶיהָ "שְׁחֹרָה וְנְאוּה"

המלכה

וְהָאֵם הַבְּנוֹת שְׁתַּפְּיִר
 שְׁחֹמוֹת עוֹר בְּעִירְךָ -
 אוֹ אוֹלֵי בְּסִבִּיבָה?

רחביה

[מפזם]

הפסוק, "ששזפתני השמש,
כאהל קדר, יריעות של שלמה."

המלכה

הן. ידעתי מאמש
כי שם ימצא לי הגבר עמו...
לו אראה בנעימים וייטב טעמו.

[שירת נערות המלכה (קנון)
תוך כדי משחק בזריקת מניפות עם סרטים או כדורים]

נערות המלכה

עוד המשיך בזמירות עד חצות // מלנה מנגינות בנבלו,
את "שחורה ונאנה" היא למדה // בעברית, בעל-פה כל בלו.
חן קולה בהרבה גאנה // שר מסרת סלסול טעמים,
אבריה נעים במשובה // להט-חן ופתוי מנעמים.
הזמר-הספן התבונן // התפעל ולגם מכוסו
ובקשי נעור מקסמה // לשנה - לבדו בערשו.

[צוחקות ויוצאות

רחביה יוצא

המלכה נשאר, נכנסת רעת המלכה עדנתא]

המלכה

נתרגשתי, גופי הנשי מהומה,
ככנור לקשתו בי נעורה נימה,
הספן... לו אשתו- נחלתו וביתו
לא אגע.
רחביה - חי אלים - לא אישי.
זהו "שיר השירים" בי מרעיד חרישי.
ובעת ששמעתי... הגבר שלמה,
המולך וכותב ואוהב כאחד,
קצת... עלה ברצוני שם לדרש בשלומו,
רק אינני יודעת, זה לא מכבד
לבוא לבקר בלי הסדר בכתב יד.
לקבל הזמנה?
מתחשק לי - מיד!

עדנתא

בי גברתי,

התחכמי - חביבה כנפשי.

למלכה אמתית המחזקת תמה,

אפשרי לשחק בסגנון החפשי.

זה האיש אם באלף אהב ועגב, להניח כדאי, לא ינהג כחגב,

אם גדלה בו כגבר ולך איש רצוי יחזר אחריך באפן מצוי.

חמדתי, לו חידת נעורריך יפתר,

אם יעיר טעם חד וחיך ינהה,

רק הפשילי בגדך ופרמי לו כפתור,

לפותר החידות יש תמיד מענה."

[מהראט שר הצבא נכנס ומיד אחריו גם קורטא]

מהראט

יסלח לי גברתי בבואי סוף אשמרת,

עפה זה, רכבתי לשוב מבקרת.

המלכה

דבר מהראט שמראריך נסער.

מהראט

הו גברתי, על הגבול המצב מערער.

המלכה

מערער? הן דיווח הבקר נשמע כה תמים.

מהראט

מלך זוז - הוא בצמת דרכי הבשמים.

המלכה

מי? צוצי? הקטן? התחסר לו מינקת?

עדנתא

אולי נדנדה שקבל קצת חורקת.

מהראט

תסלח מלפתי, דברי שחץ מסר,

צוי וארוץ להצליף בו תריסר.

אומר הוא כי כבוד-הגבירה לו נחשקת

להיות מלפת זוז, כי תבואי בשקט.

פִּתְשֵׁגְנָן עֶרְדָּ, שְׁגִרְרוּ בְּרַמְבֵּר
יִמְסֵר אֶת הַנֶּסֶח, הַיֵּתֵר יִסְבֵּר.

עֲדָנְתָא

[מעירה כמו לעצמה]

שׁוֹטָה, נֶעַר פְּתִי חוֹלִים לוֹ בְּזוֹז
סוֹטָה אֲנִטִי-אֶתִי, בְּשֵׁל לְאֶשְׁפוּז.

מְהִרָאט

[ממשיך]

אִם אֵין, רוֹכְבֵי הַגְּמֵלִים מֵאַחֲרֵיו
יַעֲצֵרוּ מִר שְׁבָאִי וּלְבוֹנָה מְעָרָב.
אִיוֹם, גַּם עַל חֶבֶל מְכָרוֹת הַמְזֻרָח
פְּשִׁטוּ זְמֻזוּמִים, הַצָּבָא נֶעֱרָד.

[המלכה מוחאת כף נכנס החייל]

המלכה

יֹבָא לְפָנַי הַשְּׁגִרִיר בְּרַמְבֵּר.

החייל

בְּפֶתַח עוֹמֵד הֶחֱצוּף הַמְדַבֵּר.

המלכה

הַכְּנִיסָנוּ

עֲדָנְתָא

וְדָאג לְאֹרֹר מְתַגְבֵּר

[נכנס בְּרַמְבֵּר, גוֹץ, לְבוֹן, שְׁמוֹן, עִם חֶרֶב עֲנֻקִית הַנְּגֵרֶת עַל הָאָרֶץ מֵאַחֲרוּיו.
לְבוֹשׁ קִצְרִים וְרַגְלָיו צְבוּעוֹת. הַנוֹכָחִים אוֹחֲזִים בְּחוֹטְמֵיהֶם.
רַחֲבִיהַ נִכְנַס אַחֲרָיו בְּלֹא לְעוֹרֵר תְּשׁוּמַת לֵב מִיּוֹחַדְתָּ.]

בְּרַמְבֵּר

אֶתְכַבֵּד וְאֶמְסֵר אֶת מְכַתֵּב אֲדוֹנִי
נְחוּצָה לוֹ מְלָכָה בְּבִירַת זוֹז, הִיא הֶם
כְּאֵן יִקַּח, וְעַל-פִּי הוֹרְאוֹתִי, כִּי אֲנִי
נִצִּיגוּ וְדוֹדוֹ שֶׁל צוּצִי בְּמֵתָאָם.

[פּוֹתַח מַגִּילָה וְקוֹרָא מִמֶּנָּה]

מִצוּצִי, מְלֶךְ זוֹז וְזֻמְזוּם, נִסִּיף הֶם.
תְּשַׁמְעוּ בְּאַרְמוֹן שָׁם, אוֹלֵי גַם הָעָם.
מְשַׁעֲמִים לִי גְבַרְת שְׁבָא,
גָּמַל צְרִיף לוֹ נָאקָה
אֶתְמוֹל עֲלֵתָה לִי תֵאָוָה
וְלֹא נְחוּץ עוֹד הַנְּמָקָה

כָּל בְּנֵי-דָוִד בְּצַפְיָה
 לְרֹדֵף אַחֲרָיִךְ בְּמִטּוֹת
 וְנִעְרָךְ פֹּה נִשְׁפָּיָה
 בַּחֲשֵׁךְ ת'בַּגְּדִים נִפְשֵׁט
 עֲשִׂיתִי כְּכֹר אַמְבִּטִית חוֹל
 עִכְשָׁו אָנִי רוֹצֶה סְפוּר
 הָרְאוּ לִי גַם מִיֶּצֶג כָּחַל
 וְזֶה נִרְאָה לִי דֵי בְרוּר
 כִּי אִם תַּחֲלִיטִי לֹא לְבוֹא
 נִסְגֵר אֶת דְּרָךְ הַבְּשָׁמִים
 מִכְרוֹת זָהָב וְאַבְנֵי שָׁבוּ
 נִפְעִיל זֹזִים עִם זְמֻזֻמִּים
 צוֹצֵי הַחֲלִיט שְׁאֵת תְּרָצִי
 צוֹצֵי רוֹצֶה
 חֲתוּם: צוֹצֵי

עֲדָנָתָא

חֲצוּף

מְהֵרָאט

אִידִיוֹט, חֲרָצוּף

קוֹרְטָא

נִתְעַב, שְׁטִיזוֹת, צְפָצוּף

עֲדָנָתָא

קָצוּר: בְּדִיּוֹת מִמָּסָאָב פְּרָצוּף

הַחִייל

קְרָצוּף כְּלִיּוֹת בְּסִתּוֹ פִּי תַחַת עִם אַגְרוּף
 יְצוּף עֲגָבְנִיּוֹת תּוֹתָב נְצוּר רָצוּף

[כולם מביטים בו בתימהון.
 החייל מושך בכתפיו.]

זֶה... חֲרוּזִים... לֹא?

עֲדָנָתָא

[נדה בראשה ומסובבת את הגב אליו.]

הֵן בְּזוּז לְגַבְרִים אֵין אֲשָׁה. כָּל תּוֹשֵׁב
 מִין זָכָר, מְרַדֵּף וְחוֹטֵף לְמִשְׁכָּב.

שָׁבֵל זֹז וְזִמְזוּם אֲנִס מִין סִדְרָתִי,
הִלְכָתִי שֵׁם אָמוּ, לְהִדְ"ס שֵׁם הָאָב.

המלכה

רבותי הרגעו, משטיות מי נדהם?
לא אָזוּז כָּל תְּזוּזָה אֶל זוּזִיהָ שֶׁל הֶם

[היא פונה אל ברמבר בתקיפות]

לֵד, אָמַר לְצוּצֵי כִי יְצִיץ בְּצִיּוּ
וְיִמְצֵץ בְּמִצְמוֹץ מִפְּטָמוֹת גְּחוֹן הָעָב,
בְּאֶשֶׁר לְצִיּוּ, יִתְכַבֵּד וְיָרִים
אֶת הַצִּיץ בֵּין רַגְלָיו לְכִלֵּי מִים קָרִים,
אִם יִמְשִׁיד לְצִיץ וְלִזְמָם עַל גְּבוּלֵי
יִקְצֵץ הָאָמוֹר עִם תְּבוּאָת יְבוּלֵי.

ברמבר

[בזער]

עוֹד נִרְאָה גְּבֵרֶת שְׁבָא מֶה יַחֲרֹץ הַגּוֹרֵל
נִתְרָאָה לְתִשׁוּבָה כְּשִׁפְלֵי הַמּוֹרֵל

קורטא

[מאיימת עליו]

צֵא בַחוּץ! - זָנַב פְּרַעוֹשׁ
אוּ מַחוּץ וְרָצוּץ אֶת שְׁנֵי אֶכְתָּשׁ.

[ברמבר בורח ממנה עד שמתחמק החוצה
קורטא משמיעה את שיר נשות החיל משבא שתצאנה להגן על הגבול]

קורטא

[במקצב שיר פרשים]

(שיר רוכבות שבא)

אִישׁ לֹא רָאָה רוֹכְבוֹת כְּצָבָא הַחֹן מְשָׁבָא
קוֹלְעוֹת צִלְחַת וְקוֹדְרָה יִשָּׁר לְבוּל
טָסוֹת כְּחֵץ, עָטוֹת כְּנֵץ בְּגִאָוָה
הַסְתַּעְרוֹת תְּדָה כְּמַחַט אֶל הַגְּבוּל

אִישׁ לֹא רָאָה מְעוֹפְפוֹת כְּזָה חָזָה
לוֹטְשׁוֹת צִפְרָן לְצִבִּיטָה וְזָה כּוֹאֵב
בְּרַב עֲזוּז, קוֹזוּ עִכּוּז לְזוּז נְבִזָה
שְׁזוּ מִהָר, גְּמֵלוּ דוֹהָר. וְאִין אוֹיֵב.

פְּנִים כֵּהוּת וְתִלְתָּלִים, מְצַעַד עוֹבֵר
 לְנֶצְחוֹן, וְלִהְיִיק אֶת יִלְדָּתָהּ
 חִיּוֹד מְבַהִיק כְּדֵר וְרִיחַ מוֹר גּוֹבֵר
 כְּשֶׁהִיא פּוֹקֶדֶת: גָּבֵר, הֶלְאָה – לְמִטָּה.

[מוחאים כף, במיוחד הנשים
 רחביה קם, עד כה ישב בפינה]

רְחִבְיָה

הַגְּבִירָה, נוֹשֵׂאת כְּתֵר אָבוֹת שְׁבִשְׁבָא
 זֶר אֲנִי לְפִקּוּד וּמְנָהֵל הַצָּבָא
 אֵדָה הִיְתִי עוֹבֵר אֲנִיּוֹת וְעַמִּים
 וְאַפְשָׁר - עֲצָתִי תִסְתַּבֵּר לְפַעְעָמִים.
 עַל גְּבוּלוֹ שֶׁל צוּצִי, גַּם אֲדוּם וּמִדִּין
 וּשְׁלֹמָה - עֲלִיהֶם מְצוּהָ וְדִין
 אִם גְּבִרְתִּי תִבְקֶשׁ, הֵם תְּהִי בְּמִצּוֹר
 מְלֶךְ בֵּית-יִשְׂרָאֵל אֶת מְלָכוֹת-שְׁבָא יִנְצֵר
 בְּנִקְל. גַּם חָשׁוּב לְשְׁלֹמָה - יִצִּין
 כִּי אֲזַרְחוֹת הַבְּשָׁמִים פֹּה יוֹבֵאוּ בְּמִנְיָן.

הַמְּלָכָה

אֲכֹן רְאוּיָה הַעֲצָה, מְצִין,
 אִם אֶסַע, נִדְבָר בְּאֲדוּם וּמִדִּין.

רְחִבְיָה

בְּרִשׁוֹתֵכֶם, רַק אֵלֶּךְ לְחִדְרֵי וְאַפְרָשׁ
 תְּכַנְיֹת וּפְקֻדוֹת בְּצַנְעָה יֵשׁ לְחָרֵשׁ.

הַמְּלָכָה

רְחִבְיָה, הַפְּקֻדוֹת נְתוּנוֹת מְשַׁכְּבֵר
 דְּבָר מוֹעֲצָת הַחִיל תִּרְגַּל וּמְחֹר.
 אוֹת נִתָּן, וּמִיַּד הַצָּבָא לְדִגְלִיו,
 עִם שְׁחַר יוֹצֵא עֵז הַטּוֹר הָרֵאשׁוֹן
 מְצִיד וְעָרוֹד בָּא, שְׁלֵב נֶעַ אֶל שְׁלֵב,
 מֵה נֹתֵר עוֹד... נִשְׁקַל בְּלִכְתָּנוּ לִישׁוֹן.

[חלק מהמסך נסגר, על חלק קטן צללית המלכה
 המתפשטת והולכת לישון, לבסוף נסגר גם חלק זה.
 מסך]

סוף מערכה ראשונה.

ולו – ילדים?

איפה היינו בלי "דירה להשכיר" ו"המפוזר מכפר אז"ר", בלי "הסבון בכה מאד" ו"המסע אל האי אולי", בלי "עוז לי גון לי" ו"מיקי מהו"? ספרות הילדים, שירת הילדים – כל אלה עניין רציני עד מאד. היום נכיר את משורר-הילדים נתי בית.



נתי בית הצלחת נאנחת

הצלחת נאנחת:

"אין לי פנאי ואין לי נחת!
כל חיי סבים אודות
ארוחות וסעדות.

חוץ מזה, אני בלחץ
משטיפת כלים ורחץ.
עיפה אני עד פלות...
די, רוצה לגמלאות!

אעמד לי במזון
שם אנוח ממזון,
ואוכל לחשב בנחת
כמה טוב להיות צלחת."

בקר, ערב, צהרים –
בין מדיח לכירים,
בין שלחן לבין ביור,
וראשי הולך סחר-סחר!
ביחוד במקרוגל –
מי המציא אותו בכלל?!

הכיסא

היום בבקר הכסא
אמר לי: "מה אני עושה?!"
עומד, עומד פה לבדי
ומחכה לילדים!

בא מבגר ומתישב:
אוכל, שותה, קורא, חושב...
לא ישחק, לא יתפרע –
משעמם אותי נורא!
וילד בא, מתחיל לזוז –
פתאם אני הופך לסוס!
למכונית, לאניה,
לחללית בעוד שניה...

פתי-בר

נגיסה – ומשאית
נגיסה – וחצאית
נגיסה – ואניה
נגיסה – חמניה
נגיסה – ואוירון
נגיסה – וחזירון
נגיסה – ו...שום דבר....
אופס! הפתי-בר נגמר!
לא נורא, יש עוד המון!
נגיסה - ופעמון...

בקשת הביצה

ביצה בקשה: "בבקשה,
אל תעשו אותי קשה!
אני רוצה להיות רכה,
אז תבשלוני רק דקה!"

אתו ביחד דוהרים,
על האויבים מסתערים,
קופצים, רוקדים, משתוללים,
אז מה אם לפעמים נופלים?"

אלי בר-יהלום / השמורה

ספרי נא, ספרי נא, פרה יקרה:

באיזו צורה נכנסים לשמורה?

ספרי נא, ספרי נא, פרה יקרה:

ביצד נכנסים לשמורה?

הוי, שיח נחמד של קדה שעירה,

ספר לנו איך נכנסים לשמורה.

מעט התבלבלנו, עכשיו אין בררה -

אנחנו זקוקים לעזרה!

- מו-מו-מוזר מאד שאתם שואלים!

אתם, בנראה, קצת מבלבלים:

יש הרבה שבילים שלשמורה מובילים

ואף אחד מהם לא ברפת שלי.

כאן יש רק תקרה וקירות ורצפה -

אולי תסתכלו במפה?

- אוי-אוי-אוי-אוי לכם אם אתם צריכים

לקבל הוראות-הגעה מצמחים!

אני לא מכיר שום דרכים לשמורות,

אני בחנם מחלק רק דקירות.

ואם משום-מה זה לכם לא מתאים -

אולי תסתכלו בשלטים?

ספרי נא, ספרי נא, כבשה יקרה:

באיזו צורה נכנסים לשמורה?

ספרי נא, ספרי נא, כבשה יקרה:

איפה הכניסה לשמורה?

- ספרו לי, ספרו: איך היה הטיול?

האם נהניתם היום במסלול?

האם בשבילכם זו הייתה חוויה?

ספרו לי כל מה שהיה!

- מה-מה-מאד מוזר שאתם שואלים!

אתם, בנראה, קצת מבלבלים:

יש הרבה שבילים שלשמורה מובילים

ואף אחד מהם לא בדיר שלי.

האיל שלי עוד מעט מתעצבן -

אולי תסתכלו במצפן?

- מה-מה-ממש נהנינו היום במסע,

ראינו פרה וקדה וכבשה,

פגשנו בדרך המון חברים,

שמענו מהם כל מיני ספורים,

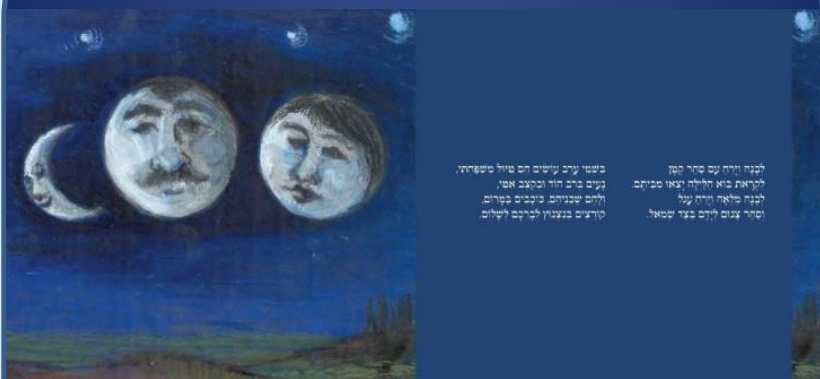
וזה שבכלל לא מצאנו שמורה -

נו טוב, זה ממש לא נורא!

דיה / התפרצות הר געש

הר תיגוק קרח
 פתע חיש צמח
 בלזרית ראש אדמונית
 פרועה ומרדנית.
 שער אדם-זהב
 זרם לו על מתניו,
 פזור, ארד, גולש,
 סתור, סבוך, עקש.
 אד לא לעד צעיר-
 החויר והאפיר:
 מג'נג'י להבה
 הפך ראשו שיבה.
 הרקס הישיש
 הכסוף כראש קשיש,
 את קשקשיו נער,
 ולרוחות פזר.
 ואז החר הסב
 להיות קרח שב,
 כל בדל פלומה סלק,
 קדקד לו שוב חלק.
 ממתין הוא למועד
 שבו שוב יולד –
 תיגוק של הר שזבב
 עם אש בתלתליו.

הופיע!



לבנה וירח עם סהר קטן
 לטראת בוא הלילה יצאו מביתם
 וסהר צנום לידם בצד שמאל
 בשמי ערב עושים הם טיול משפחתי,
 נעים ברב הוד ובקצב אטי,
 ולתם שכניהם, כוכבים במרום,
 קורצים בגנזנון לברקם לשלום.

"שלושה ירחים"

ספר ילדים מאת דיה * איורים: דוד צינמן

לבנה וירח עם סהר קטן
 לקראת בוא הלילה יצאו מביתם.
 לבנה מלאה וירח עגל
 וסהר צנום לידם בצד שמאל.
 בשמי ערב עושים הם טיול משפחתי,
 נעים ברב הוד ובקצב אטי,
 ולתם שכניהם, כוכבים במרום,
 קורצים בגנזנון לברקם לשלום.

"כיצד זה מרגיש להיות גרגר חול? גל? פסגת הר? מכשפה? שאלות שילד
 עסוק בהן בדמיון ואשר דיה מתארת בלשון השיר, המשלבת חריזה ושפה
 עשירה תוך קריצה הומוריסטית..."

רחל בלומנפלד, פסיכולוגית חינוכית בכירה

להזמנת הספר: biglal.poetry@gmail.com

מחוף אל חוף: תרגומים

אדוארד ליר / מאנגלית: רוני גרוס

אדוארד ליר (1812-1888) – מגדולי משוררי האיגיון (nonsense) בהסטוריה. שיריו העלו חיוך בדורות של קוראים, על אף שכותבם סבל מדיכאון כרוני. התפרנס מציור ציפורים ונפטר זמן קצר לאחר מות חתולו האהוב. הוא האיש שחמשיריו האבסורדיים תרמו יותר מכל להפצתו של החמשיר כסוגת-שירה בעולם. "מעשה בציר אדורד ליר / שברך בסוגת החמשיר / את כלנו בכלל / ובפרט את 'בגלל' / ואחר התפוגג באויר".

The Owl and the Pussy-cat

I

The Owl and the Pussy-cat went to sea
In a beautiful pea green boat,
They took some honey,
and plenty of money,
Wrapped up in a five pound note.
The Owl looked up to the stars above,
And sang to a small guitar,
'O lovely Pussy! O Pussy my love,
What a beautiful Pussy you are,
You are,
You are!
What a beautiful Pussy you are!'

הינשוף והחתלתולה

I

ינשוף וחתלתולה צלחו את הים
בסירה בירוק-אפונה.
אָרוזו דבש, קרטוב,
וכסף לרב
טמון בקפה ישנה.
הסתכל הינשוף בכוכבי המרום
ושיר בגיטרה נגן:
"חתולה חביבה, חתולה אהובה,
אין כמוד ליפי וחן!
אין כמוד,
אין כמוד,
אין כמוד ליפי וחן".



"הינשוף והחתלתולה". איור מקורי של אדוארד ליר

II

Pussy said to the Owl, 'You elegant fowl!
 How charmingly sweet you sing!
 O let us be married!
 too long we have tarried:
 But what shall we do for a ring?'
 They sailed away, for a year and a day,
 To the land where the Bong-tree grows
 And there in a wood a Piggy-wig stood
 With a ring at the end of his nose,
 His nose,
 His nose,
 With a ring at the end of his nose.

III

'Dear pig, are you willing
 to sell for one shilling
 Your ring?' Said the Piggy, 'I will.'
 So they took it away,
 and were married next day
 By the Turkey who lives on the hill.
 They dined on mince, and slices of quince,
 Which they ate with a runcible spoon;
 And hand in hand, on the edge of the sand,
 They danced by the light of the moon,
 The moon,
 The moon,
 They danced by the light of the moon

II

היא עָנְתָהּ לִיְנִשׁוּף: "צְפוּרֵי הָאֶהוּב
 כֹּה יָפֵה הוּא שִׁירְךָ וְרַב דְּעֵת,
 בּוֹא נָרוּץ אֶל הָרֵב
 כִּי חִכֵּינוּ זְמַן רַב,
 אֲדָ אָבוֹי לִי, כִּי אֵין לִי טַבַּעַת!".
 הֵם חָתְרוּ בְּסִפִּינָה קְרוֹב לְשָׁנָה
 אֶל חֲרֻשֶׁת עֵץ הַבוֹנֵג הַנוֹדַעַת
 וְשָׁם בֵּין הַבוֹנֵג
 עָמַד חֲזִירוֹנֵג
 בְּאָפוֹ נְעוּצָה לָהּ טַבַּעַת
 בְּאָפוֹ,
 בְּאָפוֹ,
 בְּאָפוֹ נְעוּצָה לָהּ טַבַּעַת.

III

"חֲזִירוֹן נָאוֹר, הֲלָנוּ תִמְכַּר
 בְּגָרוֹשׁ הַטַּבַּעַת?" - "אֲסָכִים".
 הֵם שָׁלְמוּ בַּמְקוֹם
 וְנִשְׂאוּ בּוֹ בַיּוֹם
 בְּיַדֵי תִרְנָגוֹל הַצּוֹקִים.
 סָעְדוּ חֲבִיצָה וְרַב־תְּחוּשִׁים
 שֶׁהֵבִיאוּ אֶל פִּיהֶם בְּכַף,
 וְעַל קִצָּה הַתְּלוּלִית, רָקְדוּ הוֹרָה לִילִית
 לְאוֹרוֹ שֶׁל יָרֵחַ מְכֻסָּף.
 לְאוֹרוֹ,
 לְאוֹרוֹ,
 לְאוֹרוֹ שֶׁל יָרֵחַ מְכֻסָּף.

The Courtship of the Yonghy-Bonghy-Bò

I

On the Coast of Coromandel
Where the early pumpkins blow,
In the middle of the woods
Lived the Yonghy-Bonghy-Bò.
Two old chairs, and half a candle,--
One old jug without a handle,--
These were all his worldly goods:
In the middle of the woods,
These were all the worldly goods,
Of the Yonghy-Bonghy-Bò,
Of the Yonghy-Bonghy-Bò.

II

Once, among the Bong-trees walking
Where the early pumpkins blow,
To a little heap of stones
Came the Yonghy-Bonghy-Bò.
There he heard a Lady talking,
To some milk-white Hens of Dorking,--
"Tis the lady Jingly Jones!
'On that little heap of stones
'Sits the Lady Jingly Jones!
Said the Yonghy-Bonghy-Bò,
Said the Yonghy-Bonghy-Bò.

חזרו של יונגי-בונגי-בו

I

שם בחוף בקורומנדל
(דלעת-מקדימה יש בו),
בלב החרש הירוק
חי היונגי-בונגי-בו.
כסאותים שחורקים
גר שרוף עד מחצית,
כד ישן, חסר ידית.
זה כל רכושו כחק
בלב החרש הירוק,
זה כל רכושו כחק
של יונגי-בונגי-בו,
של יונגי-בונגי-בו.

II

מול עץ הבונג, בין אור לצל,
(דלעת-מקדימה יש פה),
אל גל קטן של אבנים
בא פעם יונגי-בונגי-בו.
שמע קול גברת מצטלצל,
קורא אל העופות בתל.
"זו ג'ינגלי ג'ונס קולה תנעים
שם על גל האבנים.
כן, הן זוהי גברת ג'ונס".
אמר היונגי-בונגי-בו,
אמר היונגי-בונגי-בו.

III

'Lady Jingly! Lady Jingly!
 'Sitting where the pumpkins blow,
 'Will you come and be my wife?'
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò.
 'I am tired of living singly,--
 'On this coast so wild and shingly,--
 'I'm a-weary of my life:
 'If you'll come and be my wife,
 'Quite serene would be my life!'
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò,
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò.

IV

'On this Coast of Coromandel,
 'Shrimps and watercresses grow,
 'Prawns are plentiful and cheap,'
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò.
 'You shall have my chairs and candle,
 'And my jug without a handle!--
 'Gaze upon the rolling deep
 ('Fish is plentiful and cheap)
 'As the sea, my love is deep!'
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò,
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò.

III

"גְּבֵרֶת גִּ'ינְגְּלִי, גְּבֵרֶת גִּ'ינְגְּלִי,
 עַל הַחוֹף שֶׁדֹלְעֵת בּוֹ,
 הַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה?"
 שָׁאַל הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ.
 "עֵינֵפְתִי מִלְחִיּוֹת בְּדָד
 עַל זֶה הַחוֹף הַמְּבֻדָּד.
 שִׁגְרַת חַיִּי הִיא כֹּה קָשָׁה!
 אִם תְּהִי לִי לְאִשָּׁה -
 תְּבָרִיא נַפְשִׁי הָעֲשֻׁשָׁה!"
 אָמַר הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ,
 אָמַר הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ.

IV

"שֵׁם בַּחוֹף בְּקוֹרֹמַנְדֵּל
 יֵשׁ חֲסִילוֹנִים - רְבּוֹא,
 וְסֶרְטָנִים רַבִּים, זֹלִים"
 אָמַר הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ.
 "לְךָ אֶתְּנוּ כֶּסֶּאֹת וְנֵר
 וְכַד שִׁידִיּוֹת חֶסֶר.
 רְאֵי, הַמַּיִם כֹּה צְלוּלִים
 (דָּגִים רַבִּים בָּם וְזֹלִים)
 אֶהְבֵּתִי כְּמוֹ הַגְּלִים!"
 אָמַר הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ,
 אָמַר הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ.



"חיזורו של היונגי-בונגי-בו". איור מקורי מאת אדוארד ליר

V

Lady Jingly answered sadly,
 And her tears began to flow,--
 'Your proposal comes too late,
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!
 'I would be your wife most gladly!
 (Here she twirled her fingers madly,
 'But in England I've a mate!
 'Yes! you've asked me far too late,
 'For in England I've a mate,
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!'

VI

'Mr. Jones -- (his name is Handel,--
 'Handel Jones, Esquire, & Co.)
 'Dorking fowls delights to send,
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!
 'Keep, oh! keep your chairs and candle,
 'And your jug without a handle,--
 'I can merely be your friend!
 '-- Should my Jones more Dorkings send,
 'I will give you three, my friend!
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!'

V

נדה ג'ינגלי בראשה
 ועיניה דואבות:
 "אחרת לבקש ידי,
 אדון יונגי-בונגי-בו.
 אותה הייתי מגישה"
 (סמנה באצבע די גמישה),
 "אף איש אנגלי לי, ידידי!
 אחרת לבקש ידי!
 בן איש אנגלי לי, ידידי!
 אדון יונגי-בונגי-בו,
 אדון יונגי-בונגי-בו.

VI

מר ג'ונס (אשר נקרא אבנר:
 'אבנר ג'ונס, כבודו, ושות''),
 משגר תרנגולות לי,
 אדון יונגי-בונגי-בו.
 שמור לך כסאות ונר,
 הפד שידיות חסר,
 אתה תהיה לי רק חבר,
 כשאבנר עוד עוף ישגר,
 אתה אחלק - כי לא חסר,
 אדון יונגי-בונגי-בו,
 אדון יונגי-בונגי-בו."

VII

'Though you've such a tiny body,
 'And your head so large doth grow,--
 'Though your hat may blow away,
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!
 'Though you're such a Hoddy Doddy--
 'Yet a wish that I could modi-
 'fy the words I needs must say!
 'Will you please to go away?
 'That is all I have to say--
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!
 'Mr. Yonghy-Bonghy-Bò!'

VIII

Down the slippery slopes of Myrtle,
 Where the early pumpkins blow,
 To the calm and silent sea
 Fled the Yonghy-Bonghy-Bò.
 There, beyond the Bay of Gurtle,
 Lay a large and lively Turtle,--
 'You're the Cove,' he said, 'for me
 'On your back beyond the sea,
 'Turtle, you shall carry me!
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò,
 Said the Yonghy-Bonghy-Bò.

VII

"אם כי כה זעיר גופך
 ראש לך כל-כף גדול.
 כובעך יפל ברחוב,
 אדון יונגי-בונגי-בו!
 אם כי 'בובי' כל כלה,
 הלואי אמצא מלה בטוחה
 אשר תביע: 'תעזוב!
 זה כל דברי, אישי הטוב,
 אדון יונגי-בונגי-בו!
 אדון יונגי-בונגי-בו!"

VIII

שמה במדרון מירטל
 (דלעת-מקדימה יש בו),
 אל הים, אל בין גליו,
 נס היונגי-בונגי-בו.
 מעבר למפרץ גורטל
 צב גדול ביתו טלטל.
 "הו שלום לך הצב,
 שא אותי נא על הגב"
 אמר היונגי-בונגי-בו,
 אמר היונגי-בונגי-בו.

IX

Through the silent-roaring ocean
 Did the Turtle swiftly go;
 Holding fast upon his shell
 Rode the Yonghy-Bonghy-Bò.
 With a sad primæval motion
 Towards the sunset isles of Boshen
 Still the Turtle bore him well.
 Holding fast upon his shell,

X

From the Coast of Coromandel,
 Did that Lady never go;
 On that heap of stones she mourns
 For the Yonghy-Bonghy-Bò.
 On that Coast of Coromandel,
 In his jug without a handle
 Still she weeps, and daily moans;
 On that little hep of stones
 To her Dorking Hens she moans,
 For the Yonghy-Bonghy-Bò,
 For the Yonghy-Bonghy-Bò

IX

בַּעַד נְהַם הָאוֹקִינּוֹס
 חִישׁ מְהֵר לָרוּץ הָצֵב.
 אוֹחֵז בְּכַח בְּשֵׁרִיוֹן,
 הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ עָלָיו.
 בַּתְּנוּעָה כֹּה יִגָּעָה
 פּוֹסְעִים אֶל עֵבֶר הַשְּׁקִיעָה.
 סוֹחֵב הָצֵב מִבְּלִי לָרְגוֹן,
 "הֵי שְׁלוֹם, הוּ גְבַרְת ג'וֹנְס!"
 שֶׁר הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ,
 שֶׁר הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ.

X

אֶת הַחוּף בְּקוֹרֹמַנְדֵּל
 לֹא עָזְבָה הַגְּבַרְת ג'וֹנְס,
 עַל גַּל הָאֲבָנִים שְׁלָה,
 תִּבְכֶּה עַל יוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ,
 שֵׁם בַּחוּף הִיא תִמְרָר
 אֶל תוֹךְ הַפֶּד, יְדִית חֶסֶר.
 יוֹם וְלַיִל הִיא אֲמַלְלָה
 עַל גַּל הָאֲבָנִים שְׁלָה,
 עַם הָעוֹפּוֹת הִיא אֲבַלָה
 עַל הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ,
 עַל הַיּוֹנְגִי-בוֹנְגִי-בוֹ.

ברטרן דה-בורן / מאוקסיטנית: דניאל פידלמן

ברטרן דה-בורן (המאה ה-12 – ראשית המאה ה-13) – אחד מהידועים שבטרובדורים של דרום-צרפת, בן-דורו של ריצ'רד לב-הארי מלך אנגליה, אשר לו היה גם יריב וגם בן-ברית. בעל התואר ברון, חובב קרבות לא רק בשירה, אלא גם הלכה למעשה.

המערכת

Bertran de Born / Canto 30

Be.m plai lo gais temps de pascor,
Que fai fuoillas e flors venir!
E plai me qand auch la baudor
Dels auzels que fant retintir
Lo chant per lo boscatge!
E plai me qand vei per los pratz
Tendas e pavailons fermatz!
Et ai grand alegratge
Qan vei per campaignas rengatz
Cavalliers e cavals armatz.

E platz mi qan li corredor
Fant las gens e l'aver fugir,
E platz me qan vei apres lor
Granren d'armatz corren venir,
E platz m'e mon coratge
Qan vei fortz chastels assetgatz
E.ls barris rotz et esfondratz,
E vei l'ost el ribatge
Q'es tot entorn claus de fossatz,
Ab lissas de fortz pals serratz.

שיר מס' 30

אוהב חדות ימות אביב,
ריחות ורדים, שריטת קוצים
וקול שירת צפור, וזיו
חמה בינות עלות עצים
שתסוכך לשוא.
יותר אוהב צפות בדממה
בפרס סכות המלקמה
ולצפות לקרב,
לבחן שורות של גבורים
על סוסייהם האבירים.

אוהב סיור הגשמים,
שליחי מדון ללב שלו,
ורקיעות חיל פרשים
מול המוני גיסות אויב.
ובששון נלהב
חיש אסתער אל החומות
הבצורות והרמות,
חוצה חפיר רחב
על גב סוסי. כמה נשגב,
נזקף צריח אל לב עב.

Et atressi.m platz de seignor
 Qand es primiers a l'envazir
 En caval, armatz, ses temor,
 C'aissi fai los sieus enardir
 Ab valen vassalatge.
 E pois qe l'estorns es mesclatz,
 Chascus deu esser acesmatz
 E segre.l d'agradatge,
 Que nuills hom non es ren presatz
 Tro q'a mains colps pres e donatz.

Massas e brans, elms de color,
 Escutz traucar e desgarnir
 Veirem a l'intrar de l'estor,
 E maing vassal essems ferir,
 Don anaran aratge
 Cavail dels mortz e dels nafratz.
 E qand er en l'estor intratz,
 Chascus hom de paratge
 Non pens mas d'asclar caps e bratz,
 Car mais val mortz qe vius sobratz.

רק זה אוהב בין נסיכים,
 שאץ לקרב קורן גאון
 ולהט גבורתו יקים
 שלהבת קרב בלב טירון
 שמבטו עליו.
 אד אין חבה בי או חמלה
 אל זה אשר חרבו בטלה,
 ואם יפגש אויביו,
 כל-כד יחשש להפגע,
 שכלל בהם הוא לא יגע.

הנה קרקוש הלהבים,
 בפלד רמח וצנה,
 דהרת סוסים משלהבים
 אשר רומסים לאדמה
 את זה שלפנים רכב.
 כמה נפלא כשכלי חמס
 פוצעים בגוף לוחם או נס,
 אשר עזו - קזב.
 סב מות על העקבות,
 אד טוב הוא מאבדן כבוד!

בקטע זה מתוך איורו של
 גוסטב דורה ל"קומדיה
 האלוהית" נראה ברטרן
 דה-בורן הנושא בידו את
 ראשו הכרות.



ב"קומדיה האלוהית" של
 דאנטה אליגיירי מתואר
 ברטרן דה-בורן כאחד
 המתייסרים במדור השמיני
 של הגיהנום.

E.us dic qe tant no m'a sabor
 Manjar ni beure ni dormir
 Cum a qand auch cridar, a lor
 D'ambas las partz, et auch bruir
 Cavals voitz per l'ombratge,
 Et auch cridar, aidatz aidatz
 E vei cazer per los fossatz
 Paucs e grans per l'erbatge,
 E vei los mortz qe pels costatz
 Ant los tronchos ab los cendatz.

Baron, metetz en gatge
 Castels e vilas e ciutatz
 Enans c'usqecs no.us gerreiatz.

Papiol, d'agradatge
 Ad Oc e No t'en vai viatz!
 Digas qe trop estau en patz.

חֲדוֹת קִרְבוֹת לִי יִקְרָה,
 מִיֵּן עַז וּפְרִי מְתוֹק,
 קְרִיאוֹת שֶׁל "הֶלְאָה, מְהֵרָה!",
 וְקוֹל צְנִיפָה – הֵן לִי כְּצָחוֹק.
 שְׁבוֹר וּמְנַקֵּב,
 "לְכָאן! עֲזְרָה!" זוֹעֵק אֲבִיר,
 מַחְלִיק אֶל לַע הַחֲפִיר,
 וְעֹשֵׁב בִּידֵיו.
 עַל יְתוּדוֹת לְוַחֵשׁ הַדָּם,
 זוֹרֵם – כְּנַחַל אֶל אֲגָם.

גְּבִירִים, נְטָשׁוּ הַכֹּל –
 טִיְרָה וּכְפָר – בְּלֵב רָחֵב
 כִּי הַמְּזֹל יֵאִיר בְּקִרְבִּי.

חֵישׁ הַתִּיצֵב, פְּפוּל¹,
 אֶל הַסְּנִיזֹר שֶׁל הֵן-וּלְאוּ²!
 אָמַר: "הַמְּשֵׁךְ שְׁלוֹם – אֵךְ שְׁוֹא!"

¹ פפול – איש זה מוזכר בשתיים-עשרה יצירות של דה-בורן, והוא כנראה אמן נודד (ז'ונגלר) שביצע את שיריו או ליווה אותם בזמן הביצוע [הערת המערכת].

² "הן ולאן" – הכינוי שהמציא ברטרן דה-בורן עבור ריצ'רד לב-הארי. להבדיל מכינויים דומים לפוליטיקאים בני זמננו, כינוי זה הוא דווקא מחמאה: "אחד שיודע להגיד הן כשהתשובה היא הן ולהגיד לאו כשהתשובה היא לאו; החלטי" (על-פי Kurt Lewent) [הערת המערכת].

מנדלשטם, אחמטובה, זאבולוצקי / מרוסית: אלכסנדר רדובסקי

הפריחה האדירה של השירה הרוסית בראשית המאה העשרים גרמה למבקרים להתייחס לתקופה זו כאל תופעה מיוחדת, "תור הכסף" (אחרי "תור הזהב" של פושקין ובני דורו). שפע אסכולות וחבורות ספרותיות צמחו בתקופה זו. לכשפרצה המהפכה הקומוניסטית ב-1917, גורלם של משוררי תור הכסף הוביל אותם בדרכים שונות, לעיתים – טראגיות, כגון דרכה של אחמטובה, שבעלה הראשון הוצא להורג, בעלה השני מת במחנה-כליאה ואילו בנה היחיד, הסטוריון מבריק, נזרק לכלא לשנים רבות; וכגון דרכו של מנדלשטם, שעל מכתם בן כמה שורות שכתב על שלטונו העריץ של סטאלין נידון לגלות ואחר-כך לכליאה במחנה, בו נפטר. עם זאת, גם בעידן הסובייטי הצליחו משוררי תור הכסף להעמיד תלמידים וממשיכי-דרך. ניקולאי זבולוצקי, ששירו מובא כאן יחד עם שיריהם של אחמטובה ומנדלשטם, הוא אחד מאלה: גם הוא נכלא על לא עוול בכפו ובילה שנים רבות במחנה-ריכוז סובייטי.

המערכת

Осип Мандельштам

Образ твой, мучительный и зыбкий ,
Я не мог в тумане осязать .
"Господи!" - Сказал я по ошибке ,
Сам того не думая сказать .

Божье имя, как большая птица ,
Вылетело из моей груди .
Впереди густой туман клубится ,
И пустая клетка позади.

אוסיפ מנדלשטם

עמומה דמותך ומיגעת
חבויה בערפלי חיי.
בטעות, פתאום, שלא מדעת
"אלהי", - אמרתי, - "אלהי"...

מחזי מתוך כתלי הקלא
שם האל פרח כמו צפור.
מלפנים רק ערפל וטלט
וריקון הכלוב שמאחור.

Анна Ахматова

Мне ни к чему одические рати
И прелесть элегических затей.
По мне, в стихах все быть должно некстати,
Не так, как у людей.

Когда б вы знали, из какого сора
Растут стихи, не ведая стыда,
Как желтый одуванчик у забора,
Как лопухи и лебеда.

Сердитый окрик, дегтя запах свежий,
Таинственная плесень на стене...
И стих уже звучит, задорен, нежен,
На радость вам и мне.

אנה אחמטובה

לא לרוחי אֶלְגִּיהַ עוֹטָרֶת
וְאוֹדָה קוֹלֵנִית כְּמוֹ עֲנָבֵל.
שִׁיר לְדִידֵי חוֹרֵג מִכָּל מְסַגֶּרֶת,
הַפּוֹדֵד לְמִקְבֵּל.

לוֹ מִיֶּשְׁהוּ יָדַע מֵאִיזָה זָבֵל
צוֹמְחִים שִׁירִים בְּלֵי הַכֶּרֶת בּוֹשָׁה
כְּמוֹ שֵׁן-אָרִי מֵתוֹדֵד רִקְבוֹן הַתְּבֹן,
כְּמוֹ דֶרֶדֶר מִקֶּרְקַע יְבֶשֶׁה.

קוֹל מְרֻגָז, עֵטָרֵן טְרִי-הֶרִיחַ,
צִיּוֹר עֲפוּשׁ מִפֶּשֶׁט וְחִדְתִּי
וְשִׁיר כְּבָר מְצִלְצֵל עֲדִין, פּוֹרַח -
לְשִׁמְחַתְכֶם וְשִׁמְחַתִּי.

Николай Заболоцкий / Гроза

Содрогаюсь от мук, пробежала над миром зарница,
Тень от тучи легла, и слилась, и смешалась с травой.
Все труднее дышать, в небе облачный вал шевелится.
Низко стелется птица, пролетев над моей головой.

Я люблю этот сумрак восторга,
эту краткую ночь вдохновенья,
Человеческий шорох травы,
вещий холод на темной руке,
Эту молнию мысли и медлительное появленье
Первых дальних громов - первых слов на родном языке.

Так из темной воды появляется в мир светлоокая дева,
И стекает по телу, замирая в восторге, вода,
Травы падают в обморок, и направо бегут и налево
Увидавшие небо стада.

А она над водой, над просторами круга земного,
Удивленная, смотрит в дивном блеске своей наготы.
И, играя громами, в белом облаке катится слово,
И сияющий дождь на счастливые рвется цветы.

ניקולאי זאבולוצקי / סופת רעמים

ברעידת יסורים אור הבזיק בעולם והטמיע
את צלו של העב בעשבי הקרקע הדרוכה.
הנשימה מתקצרת. חשרת עננים ברקיע.
מזנקת עלי הצפור מנמיכת הגיחה.

שש אני לחוזת השראא מלמעלה ולהט,
קר מעין נבואי, לחש דשא כל-כך אנושי,
וברק מחשבה, ורטינה רחוקה מתמהמהת -
ראשוני רעמים - ראשונות המלים לנפשי.

כך ממים בהים מופיעה לעולם
העלמה בהירת העינים
הטפות על גופה נפעמות ועוצרות מלזרם,
עשבים מתעלפים ובהולים ממראא השמים
דוהרים עדרים שהעיפו מבט במרום.

ובזיו תפארתה היא עומדת תוהה, מסתכלת
על מרחב העולם, מתפעלת מעז החיים,
ובגרר רעמים שוב מלת המלים מתגלגלת,
המטר הזוהר מתפרץ על שמחת הפרחים.

ולדימיר ויסוצקי / מרוסית: יוסי רוז'נקו

ולדימיר ויסוצקי (1938-1980) – על-פי סקר דעת קהל מקיף שנערך ברוסיה, דורג כ"אליל השני של המאה העשרים" של העם הרוסי (אחרי יורי גג'ין, האיש הראשון בחלל). שחקן דרמטי רב-עוצמה זה שהרבה להופיע על הבמה והמעייט – בקולנוע, קנה לעצמו תהילת עולם דווקא בזכות השירים שכתב, הלחין וביצע בעצמו בליווי גיטרה. הופעותיו משכו רבבות אנשים. למרות שלא התנגד למשטר הסובייטי, היה מנוודה בפועל. למרות שדבר פטירתו לא פורסם למעשה בתקשורת, להלווייתו הגיעו (לפי נתוני משרד הפנים הסובייטי) מעל מאה אלף איש. יצירותיו תורגמו לעברית על-ידי משוררים שונים (ראשון, כנראה, היה שירו "מוסקבה – אודסה" שהגיע לקהל הישראלי ב-1976 בתרגומו של יעקב שרת ובביצוע דודו אלהרר, דני כץ, יונת שהם ועודד בן-חור). ב"בגלל" מס' 1 פורסם תרגום של יוסי רוז'נקו לשירו "על הזמן החדש".
המערכת

Мне каждый вечер зажигают свечи,
И образ твой окуривает дым - ,
И не хочу я знать, что время лечит,
Что всё проходит вместе с ним.

לִי בְּכֹל עֶרֶב מְדַלִּיקִים נֵר חֵלֶב,
וְיָצַל דְּמוּתְךָ שׁוֹב צָף לֹא בְּעֵשָׁן –
אֵל נָא תֹאמְרוּ לִי שֶׁהַכֹּל בֵּר-חֵלֶף,
וְשָׂרוּפָא לְכֹל - הַזְּמַן.

Я больше не избавлюсь от покоя:
Ведь всё, что было на душе на год вперёд,
Не ведая, она взяла с собою -
Сначала в порт, а после - в самолёт.

עֵתָה כְּבָר לֹא תִמָּצָא נִפְשִׁי מְנוּחַ:
אֶת רִגְשׁוֹתַי, אֲשֶׁר מֵהֵם אֵין עוֹד מְנוּס,
כְּשֶׁהִיא עֲזָבָה, לְקַחָה אֶתָּה בְּכַח –
תְּחִלָּה לַמָּוֶת – אַחֲרֵי-כֵן לַמָּטוֹס.

Мне каждый вечер зажигают свечи,
И образ твой окуривает дым - ,
И не хочу я знать, что время лечит,
Что всё проходит вместе с ним.

לִי בְּכֹל עֶרֶב מְדַלִּיקִים נֵר חֵלֶב,
וְיָצַל דְּמוּתְךָ שׁוֹב צָף לֹא בְּעֵשָׁן –
אֵל נָא תֹאמְרוּ לִי שֶׁהַכֹּל בֵּר-חֵלֶף,
וְשָׂרוּפָא לְכֹל - הַזְּמַן.

В душе моей - пустынная пустыня - ,
 Так что ж стоите над пустой моей душой!
 Обрывки песен там и паутина - ,
 А остальное всё она взяла с собой.

Теперь мне вечер зажигает свечи,
 И образ твой окуривает дым - ,
 И не хочу я знать, что время лечит,
 Что всё проходит вместе с ним.

В душе моей - все цели без дороги - ,
 Поройтесь в ней - и вы найдете лишь
 Две полуфразы, полудиалоги - ,
 А остальное - Франция, Париж...

И пусть мне вечер зажигает свечи,
 И образ твой окуривает дым - ,
 Но не хочу я знать, что время лечит...
 И всё проходит вместе с ним.

חלצו אפכם מתוך נפשי המיסרת!
 מדבר ציה היא - מתיבשת לאטה -
 גותרו בה רק קורי שירה תורת -
 כי את הכל, את כל השאר לקחה אטה.

עתה הערב לי מדליק נר חלב,
 וצל דמותך שוב צף לו בעשן -
 אל נא תאמרו לי שהכל בר-חלף,
 ושרופא לכל - הזמן.

בתוך נפשי מלוא יעדים אף לא דרך, -
 נברו בה כך - זאת תמצאו בלבד
 חלקי משפט או דיאלוג בלי ערך -
 וכל אשר נשאר - פריז, צרפת¹....

אז שהערב לי ידליק נר חלב,
 ושיצוף לו צל דמותך שוב בעשן -
 רק אל תאמרו לי שהכל בר-חלף,
 ושרופא לכל - הזמן.

¹ אשתו של ויסוצקי מ-1970 עד יום מותו היתה שחקנית-הקולנוע הצרפתית המפורסמת מארינה ולאדי (בת למהגרים רוסיים). כיוון שגם אחרי נישואיהם היא המשיכה להצטלם בצרפת והוא - לשחק ברוסיה, ברוב שנות נישואיהם היו בני-הזוג משני עברי הגבול; שירים רבים של ויסוצקי, לרבות שיר זה, מדברים על כך.

נלי זק"ש – שלושה שירים / תרגום, הערות והארות: יוסי גמזו



נלי זק"ש (שם-משפחה יהודי עתיק-יומין, ראשי התיבות של המילים "זרע קדושים") נולדה בברלין ב-1891 לאב תעשיין אמיד וידעה ילדות ונעורים מאושרים, ספרים בשפע, מן המעודכן והמשופח ביותר, נוסף למורים מעולים, בפרט בתחום אהבתה הגדולה – אמנות המחול. היא הוקסמה מיצירתה של הסופרת השוודית סלמה לאגנרלף וב-1921 אף הקדישה לה את ספר-ביכוריה (קובץ סיפורים ואגדות). היא הירבתה להתפתח במשך שנים רבות עם הסופרת הקשישה, שהצליחה – בשנת 1940 – לאחר מאמצי שתדלנות רבים ובלתי-נלאים, להציל מציפורני הנאצים את נלי זק"ש ואת אמה ולאפשר להן למצוא מקלט על אדמת שוודיה. שם, בסטוקהולם, התמסרה המשוררת לשירתה המנציחה את זוועות השואה, "במשפנות המוות" (1947). בספרה הבא, "ליקוי פוכבים" (1949) היא ממשיכה את שהחלה בו בספרה הקודם: עיסוק

מיוסר בדמותו המקראית של איוב, כסמל למרטירולוגיה היהודית בת-זמנה. בקובץ הבא, "ואיש אינו יודע כיצד להמשיך ללכת" (1957) היא שואבת מתוך ספר "הזוהר" וב"מנוסה ומטמורפוז" (1959) היא ממריאה מחוויית מנוסתה האישית מגרמניה לשוודיה – לכלל מנוסה מופשטת, רוחנית, אל אופקים סימבוליים, חובקי זרועות עולם. בדראמה הפיוטית-מיסטית שלה, "אלי" (1951), שהועלתה אף אצלנו, ב"הבימה", היא נדרשת ליחסי הרוצחים והנרצחים. ב-1966 זכתה בפרס נובל, באותו מעמד עם ש"י עגנון. היא נפטרה ב-1970 כשהיא נערצת בעולם הספרות הגרמני והסקנדינבי, אך למרבה הפרדוקס ידועה הרבה פחות במדינת היהודים, בני עמה. עד עצם היום הזה אין יצירתה המעולה מוכרת די צורכה לא במערכת החינוך הישראלית ולא לקהל אוהבי השירה ושוחריה בארצנו – ומן הראוי היה לתקן מעוות זה כבר לפני שנים. מבחר תרגומים צנוע זה משירתה, המובא להלן, נועד לעורר כל קורא רגיש – ליתר היפרות עם יוצרת דגולה זו.



בול שהנפיק הדואר הגרמני
לזכרה של נלי זק"ש

O DIE SCHORNSTEINE

הו הארבות

"ואחר עזרי נקפו-זאת ומבשרי אֶחָזָה אֱלוֹהַ"

איוב י"ט, 23

O die Schornsteine
Auf den sinnreich erdachten Wohnungen des Todes ,
Als Israels Leib zog aufgelöst in Rauch
Durch die Luft –
Als Essenkehrer ihn ein Stern empfing
Der schwarz wurde
Oder war es ein Sonnenstrahl?

O die Schornsteine !
Freiheitswege für Jeremias und Hiobs Staub –
Wer erdachte euch und baute Stein auf Stein
Den Weg für Flüchtlinge aus Rauch?

O die Wohnungen des Todes ,
Einladend hergerichtet
Für den Wirt des Hauses, der sonst Gast war –
O ihr Finger ,
Die Eingangsschwelle legend
Wie ein Messer zwischen Leben und Tod–

O ihr Schornsteine, O ihr Finger ,
Und Israels Leib im Rauch durch die Luft!

הו הארבות
על משכנות-המֹות המתכננים-לְמִשְׁעֵי
בהיות גוף יִשְׂרָאֵל הנִדָּף כְּעָשָׁן
בְּאֵוִיר –
מִקְבֵּל בְּיַדֵּי כּוֹכֵב, מְנַקֶּה-אַרְבוֹת,
כּוֹכֵב שֶׁהִשְׁחִיר
או הִיָּתָה זו קֶרֶן-שֶׁמֶשׁ?

הו הארבות!
נְתִיבֵי דְרוֹר לְאַבְק יִרְמִיָּה וְאִיּוֹב –
מִי תִכֵּן תִּכְנֵן וְהִנִּיחַ אֶבֶן עַל אֶבֶן
דָּרַךְ לְפִלִיטֵי עָשָׁן!

הו משכנות-מֹות
הַעֲרוּכִים בְּמֵאוֹר-פְּנִים
לְמֵאֲרַח שֶׁהֲרַגֵּל לְהִיּוֹת אֲוֵרַח –
הו אֶתֶן אֲצַבְעוֹת
מְצִיבוֹת הַמִּפְתָּן
כְּסִכִּין בֵּין חַיִּים וּמָוֹת –

הו אֶתֶן אַרְבוֹת,
הו אֶתֶן אֲצַבְעוֹת
וְגוֹף יִשְׂרָאֵל כְּעָשָׁן בְּאֵוִיר!

HIOB

O Du Windrose der Qualen !
 Von Urzeitstürmen
 in immer andere Richtungen der Unwetter gerissen ;
 noch dein Süden heißt Einsamkeit .
 Wo du stehst, ist der Nabel der Schmerzen.

Deine Augen sind tief in deinen Schädel gesunken
 wie Höhlentauben in der Nacht
 die der Jäger blind herausholt .
 Deine Stimme ist stumm geworden ,
 denn sie hat zuviel Warum gefragt.
 Zu den Würmern und Fischen ist deine Stimme eingegangen .
 Hiob, du hast alle Nachtwachen durchweint
 aber einmal wird das Sternbild deines Blutes
 alle aufgehenden Sonnen erbleichen lassen.

IN DER FLUCHT

In der Flucht
 welch grosser Empfang
 unterwegs–
 Eingehüllt
 in der Winde Tuch
 Füße im Gebet des Sandes
 der niemals Amen sagen kann
 denn er muss
 von der Flosse in den Flügel
 und weiter–
 Der kranke Schmetterling
 weiss bald wieder vom Meer–
 Dieser Stein
 mit der Inschrift der Fliege
 hat sich mir in die Hand gegeben–
 An Stelle von Heimat
 halte ich die Verwandlungen der Welt –

איוב

הו אַתָּה, שׁוֹשֵׁן-רוּחוֹת שֶׁל יְסוּרִים!
 תְּלוּשׁ סוּפוֹת קַמְאִיּוֹת.
 לְעוֹלָם לְכוּנֵי-זְלַעְפוֹת שׁוֹנִים;
 אַפְלוּ דְרוֹמָךְ קְרוּי בְּדִידוֹת.
 מְקוֹם-עֲמֻדָּךְ טְבוּרָם שֶׁל מְכַאוּבִים הוּא.
 עֵינֶיךָ שִׁקְעוּ עִמָּךְ בְּגִלְגֻלְתְּךָ
 כְּיוֹנֵי חֲגִי סֹלַע עִם לַיִל
 שֶׁצִּיד סְמוּא-מִבֶּט יִלְקֹטֵן.
 קוֹלְךָ נֶאֱלָם
 בְּשִׁאֲלוֹ תְכוּפוֹת מְדֵי מְדוּעַ.
 קוֹלְךָ אֲרַח לְתוֹלְעִים וְלִדְגִים.
 אִיּוֹב, בְּכִיתָ דָּרְךָ כָּל הָאֲשֻׁמוּרוֹת
 אֲךָ יוֹם אֶחָד כָּל מְזוֹרוֹת-דְּמָךְ
 יַחֲוִירוּ כָּל שְׁמֵשׁוֹת עוֹלוֹת בְּזִרְיַחְתָּן.

במנוסה

בְּמִנוּסָה,
 אִיזוֹ קְבַלְתָּ-פָּנִים גְּדוֹלָה
 בְּדָרְךָ –
 מְעֻטָּפָת
 בְּצִעִיף-הָרוּחַ,
 רַגְלִים בְּתַפְלַת הַחוּל
 שֶׁלְעַד לֹא יִסְכֵּן לֹאמֵר אָמֵן
 כִּי כְפוּי הוּא
 מְסַנְפִיר לְכַנָּף
 וְכֵה הַלְאָה –
 הַפְרָפֵר הָאֲנוּשׁ
 יִלְמַד חֵישׁ מִחֻדָּשׁ עַל אוֹדוֹת הַיָּם –
 אַבְּן זוֹ
 עִם תְּחָרִיט-הַזְּבוּב
 נִעֲנִית לְתוֹךְ יָדֶי –
 הַרְיֵנִי מִחֻזִּיקָה בְּמְקוֹם מוֹלְדָת
 אֶת מְטֹמְרוּפוֹת-הָעוֹלָם –

גלי זק"ש: להאזין לקו הדם

דמותו של איוב, הנענש על לא כל עוול בכפו, לא הרפתה מגלי זק"ש ואף הצמידה אותה עזות אל פור-מחצבתה הלאומי באינטנסיביות גוברת. וכך היא כותבת בינואר 1946 אל מנפרד גיאון, עורך בטאונה של האמיגרציה הגרמנית האנטי-נאצית, Aufbau: "מפעמת בי תחושה עמוקה כי מן הדין הוא שאמנים יהודיים יתחילו להאזין לקול הדם, דמם שלהם, כך שיעזר המקור העתיק לחיים חדשים". שלא פמשוררים שפל שיר ושיר שכתבו ניתן להתפענח ולהיחווה ביחידות, לא כתבה משוררת גדולה זו, ביסודו של דבר, אלא ספר אחד בלבד בכל ספריה. בעיניה, לא במעט בהשפעתה של הקבלה, נתפסת הבריאה כולה בקונצפציה כוללת אחת של "ספר הטבע". ועם זאת, ניכרת בכל כתביה התפתחות רצופה, אם גם מתונה ומודרגת, באופן בו היא חווה את השואה – למן מיכות ההלם האישית-ביוגרפית ועד לאיזו הזדככות הצורפת את המכאוב האישי לכלל זעקה קולקטיבית ואת הריאלי-מוחשי לספירה טרנסצנדנטאלית. בה-בפנות בה ביטאה את הטראומה המאכלסת ברוחות-רפאיה את קבציה המוקדמים, היא מדובבת ב"מנוסה ומטמורפוזה" וב"אלי" את מנגנון ההגנה הנפשית שלה המבקשת שיחרור מאחיזתם של שדים אלה באיזו הודאה כוללת, קוסמית, באי-יכולתו של כוח-המשיג האנושי להבין את הלא-מובן (מוטיב המזכיר מאוד את פרק ל"ח בספר איוב, בו שואל הבורא את גיבורו המעונה: "הַנְגְלוּ לִךְ שְׁעָרֵי-מָוֶת וְשַׁעְרֵי צְלָמוֹת תִּרְאֶה?"). נטיה זו מתגבשת ביצירתה ביתר-שאת במחזה הפיוטי שלה, "אלי". גיבורו הראשי של המחזה הוא מיכאל, סנדלר צעיר, החש בקרבו צו פנימי להתחקות על עקבות רוצחו של הנער אלי, אותו הרג חייל גרמני שחליל-הרועים התמים של הנרצח, שהיה זה מרים בהתרסה כלפי בוראו על הגזל ממנו שני הוריו המומתים – נראה לו, לרוצח, כאות לכפירה (חילול בחליל וחילול שם שמיים). בפגוש מיכאל, בסופו של חיפוש זה, את רוצחו של אלי, מתפורר הרוצח לאבק, עוד טרם יגיע האור האלוהי מתוך פניו של מיכאל. "מחזה-מסתורין זה", כתבה גלי זק"ש, "לא היה אלא תולדה של מסה נוראה בעידן ההיטלריסטי, בעיצומם של שלהבתו ועשנו. הוא נכתב במשך לילות ספורים, לאחר מנסתי לשוודיה. חליל-הרועים הנישא אל האל ביאוש, בידו של הנער אלי, מנסה לתת מבע להתפרצות ההתרסה האנושית בעימותה עם האימה". בספר ישעיה מ"ט, 2 מעיד עם ישראל על יחסיו עם הבורא: "וְיִשְׁמְעֵי לְחֵץ בְּרוּר בְּאֶשְׁפְּתוֹ הַסִּתְרָנִי". דומה כי גלי זק"ש האמינה, בניגוד גמור להבנתנו-אנו את גורמיה ההיסטוריים, החברתיים והפסיכולוגיים של רצחנות המפלצת הנאצית – כמו גם את שיתוף-הפעולה שסיפקה לה האנטישמיות המושרשת של חלקים נרחבים בין עמי אירופה – באיזה שיווי-משקל סודי, בו מומתים הנרצח ורוצחו, וכי בליל-הלילות הנורא הזה חבויים בנבכי האפלה הקדושה האשפה והחץ גם יחד.

מערכת בגלל ממשיכה לקבל חומר לגיליונות 3 ו-4. נושא גיליון 3 הוא "מקום ומיקום" ונושא גיליון 4 - "אור וצל". ניתן לשלוח גם טקסטים שאינם קשורים ישירות לנושא המוכרז. אנא שילחו את החומר - שירים (לרבות שירי-ילדים), תרגומים, סיפורים קצרים - לכתובתנו biglal.poetry@gmail.com.

בין השיטין: מאמרים

סוגיות מעשיות בתרגום שירה לכתוביות עבור סרטים מצוירים המיועדים לילדים / דיה

לפני שנים רבות יצא לי להתנסות בעבודת-תרגום בלתי-שגרתית: היה עלי להכין כתוביות בעברית עבור אגדת-ילדים מחורזת מהקלאסיקה של השירה הרוסית. שילוב זה של העושר הלשוני של המקור, מחשקי-המילים והחרוזה המדויקת – עם הדרישות הצייקניות של המדיה, אשר בה יש מגבלה חמורה על אורך כל כתובית והזמן שבו היא מוצגת, היה עבורי אתגר ייחודי. ברור שהדבר העיקרי שחשוב היה להשאירו הייתה המשמעות, בייחוד לאור העובדה שמדובר, בסופו של דבר, בסרט עלילתי הפונה לילדים שצריכים קודם כל להבין את תוכנו, ולכן נאלצתי לוותר על הרבה מן הערך הפואטי, האלמנטים הצורניים והניואנסים של היצירה המקורית.

הגיע הזמן להציג את היצירה – ולהדגים בפועל כמה מן הקשיים והניסיונות לפתרונם.

השמש ששקעה והנסיכה המתה

את סיפורה של שלגייה מכיר כל העולם המערבי בגרסת האחים גרים¹. ילדי רוסיה מזה כמעט מאתיים שנה נחשפים לאגדה זו בגרסה אחרת, מחורזת, שנקראת **"הנסיכה המתה ושבעת האבירים"**². מחבר גרסה זו – שהסתמך על גרסה ששמע בילדותו מפי האומנת שלו – הוא אלכסנדר פושקין (1799-1837), הנחשב לגדול משוררי רוסיה עוד בחייו. כשנורה למוות בדו-קרב על רקע רומנטי, יצא אחד מהעיתונים עם הכותרת הראשית "שמש השירה הרוסית שקעה".

בעצם היחס הזה לפושקין כבר די כדי להפוך את הטקסט למעין כתבי-קודש שכל שינוי בו בעת תרגום אמור להיעשות בחרדת-קודש. אם לא די בזאת, חוקרי-ספרות מייחסים לעיבודי-האגדות שעשה – ובפרט ל'**נסיכה המתה**' – תכונות מיוחדות ההופכות אותו, לדברי ס. בונדי, ל"סוגה ספרותית מורכבת בפני עצמה, שבה פושקין לא רק משחזר את האגדות המקוריות, שסולפו לאחר שנים רבות של מסורת העברתן בעל-פה, אלא גם משתף שווה-ערך ביצירתן"³. סמואל מרשק⁴ אומר⁵ שאמנם האגדות במקור לא נועדו לילדים דווקא, אולם המבנה והסגנון שלהן תואם במידה מושלמת את כושר הבנתם. לטענתו, לכל גיל יש פושקין משלו, ושילידי הקטנים יותר מתאימות האגדות, בין היתר בזכות סגנון המדויק, הנקי, התמציתי ונטול ההגזמות והמליציות, ובזכות עלילתן המהירה והסוחפת. גם המקצב והחרוזה המושלמים מסייעים לילדים לקלוט ולזכור את צורתן ותוכנן של האגדות. לא בכדי נהוג במשפחות משכילות ברוסיה להקריא את אגדות פושקין לילדים מגיל קטן ואף לבסס עליהן סרטים מצוירים וקלטות שמע לילדים.

¹ למעשה העלילה נפוצה ברחבי אירופה מאז ימי הביניים המאוחרים כסיפור בעל-פה.

² А.С.Пушкин, Сказка о мертвой царевне и о семи богатырях

³ Бонди, С. (2002), «Сказки Пушкина», А.С.Пушкин. Собрание сочинений в 10 томах, Версия 2.2 от 30 января 2002 г.,

http://www.rvb.ru/pushkin/03articles/03_2fables.htm

⁴ סמואל מרשק, בשמו האמיתי שמואל מהרש"ק (1887-1964) – משורר יהודי-רוסי, מגדולי המתרגמים של שירת העולם לרוסית, נודע גם כמשורר ילדים.

⁵ Маршак, Самуил Яковлевич (1949), «Заметки о сказках Пушкина», "Литературная газета" № 73, 10 сентября

על-פי בונדי, "הנסיכה המתה" הינה עיבוד חופשי ברוח עממית של אגדה רוסית בשילוב אלמנטים מהפולקלור הגרמני, שבו סילק פושקין, כהרגלו, פרטי עלילה משניים או מיותרים, שאינם קשורים למסר העיקרי של היצירה. לטענתו, זוהי האגדה הלירית והפואטית ביותר שכתב פושקין, שחלקים ממנה נמנים עם המיטב שבשירתו. פרט לכך שמדובר ביצירה השייכת לסוגת השירה ולא הפרוזה, ההבדל העיקרי בין הגרסה הנוכחית לבין זו המוכרת לנו בעולם האגדות המערבי הוא שכאן, במקום גמדים, הנסיכה מוצאת את עצמה בבית של בחורים צעירים, חזקים וגיבורים, או "אבירים", כפי שבחרתי לכנותם בתרגום. פס הקול של הסרט המצויר הקלאסי לילדים, שהופק בשנת 1951¹ על-פי האגדה של פושקין, כולל, להוציא כמה השמטות, את מרבית הטקסט הספרותי המקורי שלה. הוא מורכב מקריינות רקע ומדיאלוגים בין הדמויות. חלק מהדמויות אנושיות, כגון המלכה הרעה, הנסיכה, הנסיך והאבירים, וחלק מואנשות, כגון מראת הקסמים, הרוח, הירח והשמש.

למותר לציין שהכבוד הרב שאני רוכשת למקור הספרותי של הסרט גרם לי לגשת בזהירות יתרה לתרגומו לכתוביות בהן יצפו ילדי ישראל. בראש וראשונה, הרגשתי צורך לשמר משהו מהערך הספרותי-הפואטי של היצירה למרות המגבלות שנוצרו בשל דרישות התרגום למדיום הטלוויזיוני עבור ילדים.

כתוביות – המכה הלא כתובה

"כתוביות מתורגמות" הן העברה לשפה אחרת של מסרים מילוליים למדיום הקולנועי או הטלוויזיוני בצורה של שורה אחת או יותר של טקסט כתוב המוצג על המסך בו זמנית עם המסר המילולי המקורי. לכן, שיטת תרגום זו היא כתובה, מתווספת (נוספת על המקור ומשמרת אותו), מיידית (זורמת, אינה נתונה לשליטת הצופה), סינכרונית (מופיעה בו זמנית עם המקור), ו-polymedial (משתמשת בלפחות שני סוגי מדיה מקבילים להעברת המסר)².

תרגום לכתוביות, בשל המעבר מדיבור לכתובה, כרוך במגבלות פיזיות של מקום על המרקע או המסך³. בשל מגבלות אלה ניתן להכניס מקסימום שתי שורות שמספר התווים שלהן מוגבל. כמו כן, הצורך בהתאמת הכתובית לתמונה הוויזואלית, קצב הדיאלוג ומהירות קריאת הצופים מצמצמים את הזמן שהכתוביות יכולות להופיע על המסך. כל המגבלות האלה גורמות לקיצור טקסט המקור ולכן על ויתור על אלמנטים טקסטואליים שונים בטקסט המתורגם.

במקרה שלנו, היות שהתרגום נועד במיוחד לילדים, במקום 2 שורות בכל כתובית (ובמקרה הזה גם במקום כל 2 שורות של הטקסט המקורי שהיו יכולות להיכנס לכתובית רגילה בת 2 שורות), ניתן היה להכניס רק שורה אחת של תרגום כדי שהצופים הצעירים יספיקו לקרוא, ולכן הייתי חייבת לקצר ולצמצם מאוד את הטקסט המקורי. בנוסף הייתי מוגבלת במספר התווים שמותר להכניס בשורה, שכן הכתוביות מאפשרות רק 28 תווים בכל שורה (כולל רווחים), מה שצמצם עוד יותר את האפשרויות בבחירת אוצר המילים. דוגמה 1 מראה כיצד 4 שורות במקור, עם חריזה זוגית (בין כל שתי שורות), הופכות ל-2 שורות תרגום עם חריזה פנימית בכל שורה.

¹ תסריט ובימוי: איוואן איוואנוב-וואנו.

² Gottlieb, Henrik (1997). Subtitles, Translation & Idioms, Copenhagen: University of Copenhagen.

³ Hatim, B. & Mason, I. (1997), Politeness in Screen Translating, In: Venuti, L. (ed.) 2000, *The Translation Studies Reader*, London: Routledge, pp. 430-445.

מקור	תרגום מילולי (דקדוקי)	תרגום לכתוביות
Царь с царицею простился, В путь-дорогу снарядился, И царица у окна Села ждать его одна.	המלך מהמלכה נפרד, התכונן לצאת לאם-הדרך, והמלכה ליד החלון התיישבה לחכות לו לבדה.	המלך נפרד ממלכתו ויצא לדרכו, ולבדה המלכה ליד החלון מחכה.

דוגמה 1

בולט כאן, למשל, הוויתור על הצורה הספרותית-פיוטית (путь-дорогу), שבהיעדר מקבילה מתאימה יותר, אפשר לתרגמה ל"אם-הדרך", לטובת הקיצור הפרוזאי יותר "דרכו".

עדות נוספת לקיצור התיאורים הפואטיים שבמקור ניתן לראות בדוגמה 2:

מקור	תרגום מילולי (דקדוקי)	תרגום לכתוביות
Не видать милого друга! Только видит: вьется вьюга, Снег валится на поля, Вся белешенька земля.	האהוב היקר אינו נראה! רק רואה: מסתחררת סופת-השלגים השלג צונח על השדות, כולה לבנה-לבנה האדמה.	אך המלך לא שב והציפייה לשווא ורק השלג הצח על האדמה צנח.

דוגמה 2

כאן, מפאת הקיצור, שינתי ניסוח וויתרתי על התיאור הציורי של סופת השלגים, המשתרע על כמעט 3 השורות האחרונות ברוסית. במקום זאת, העברתי רק את המידע העובדתי שהמלך טרם חזר ושבאותה עת ירד שלג, שחשיבותו היא בכך שהוא מדגיש את בדידותה של המלכה בחורף הקר. תיאורי הסופה ברוסית מוסיפים אף יותר לאפקט הדרמטי של עוצמת הבדידות וסערת הרגשות של המלכה האומללה שנשארה לבדה בהיותה בהריון, וזה הולך לאיבוד בתרגום. אפשר להתייחס למילים "והציפייה לשווא" כפיצוי מסוים לכך, אך זהו פיצוי חלקי בלבד כי אינו מטפורי ודרמטי באותה מידה.

לדעת חלק מהחוקרים של תרגום שירה, אפשר לתרגם שירה במספר צורות, כולל בצורת שיר או פרוזה. כל תרגום הוא פרשנות ביקורתית, אך מטרתם של תרגומים מסוימים היא גם להיות טקסט שירי בפני עצמו, או כפי שהולמס מכנה זאת: מטא-שיר¹. רציתי שניתן יהיה לזהות בקלות שמדובר בשירה, ולכן בחרתי לשמר במידת האפשר את המאפיין הבולט ביותר בשירתו של פושקין, שהוא החריזה, כלומר ליצור מטא-שיר גם בתרגום. החשיבות המיוחדת של החריזה בשירה מוסברת היטב במאמרה של לאה גולדברג "חמישה פרקים ביסודות השירה". בעיני, "אין ספק שבחריזה יש מיסוד המשחק. אך זה אותו משחק עילאי, שישנו בכל אמנות, זה המוציא את חיינו מכלל החולין ומשווה להם לוויית-חן של חג... בידיו של משורר הוא אחת ממעלות-סולם-השלמות, ולעתים קרובות מאד גם אבן הבחן של הדיוק השירי"².

¹ Holmes, James S. (1988), "Forms of Verse Translation and the Translation of Verse Form", *Translated! Papers on Literary* pp. 35-44. *Translation and Translation Studies*, Amsterdam: Rodopi,

² גולדברג, לאה (תשכ"ו), "חמישה פרקים ביסודות השירה", *עיונים כ"ה*, מהדורה שניה, ירושלים: הוצאת הסוכנות היהודית, <http://www.daat.ac.il/daat/sifrut/maamarim/hamisha-2.htm>

למרות החלטתי לשמור על הצורה השירית החרוזה, היה ברור לי שאין באפשרותי לחרוז שורות שלמות, כי מאחר ומותרת כל פעם כתובית בת שורה אחת בלבד על המסך ולא שומעים את הטקסט המתורגם אלא רק קוראים אותו, ברגע ששורת הכתובית נעלמת מן המסך ומן העין, לא סביר שהצופים ישימו לב שהכתובית שמופיעה אחריה הייתה אמורה להתחרז עמה. לכן חילקתי כל כתובית לחצאי שורות שמתחרוזות ביניהן, כפי שמראה הדוגמה 3 שלהלן. אילוץ זה, כמו אילוצים נוספים, גרמו לכך שלא היה כל סיכוי וטעם לנסות לשמר את המבנה, המקצב והמשקל המקוריים של השיר, שכפי שנראה בהמשך, אף הם בעלי משמעות רבה במקור. דוגמה 3 מדגימה את הניסיון לשמר את החרוזה בתרגום, אם כי, לנוכח האילוצים, באופן שונה מאשר במקור. כל שתי שורות המתחרוזות ביניהן ברוסית הופכות לשורה יחידה בעלת חריזה פנימית בעברית. אותיות היוצרות את הצלילים המתחרזים מודגשות.

מקור	תרגום לכתוביות
Но царевна молодая, Тихомолком расцветая, Между тем росла, росла, Поднялась — и расцвела,	אך צמחה הנסיכה / בינתיים ופרחה וכה גדלה ויפתה / בת המלך עתה.

דוגמה 3

אולם פושקין הקפיד לא רק על חריזה, אלא גם על מבנה, מקצב ומשקל קבועים ואחידים לאורך הפואמה כולה. מבחינה מבנית האגדה מחולקת לחוקה תמטית-תוכנית לפסקאות שאינן אחידות באורכן, כמו יצירה בפרוזה. אך כל יתר מאפייני היצירה הם שיריים במובהק. פירוש הדבר הוא שכל פסקה כזאת היא בעלת חלוקה פנימית קבועה ואחידה מבחינת מקצב, משקל וחרוזה ליחידות, או בתים, בני 4 שורות (טורים) כל אחד (קטרנים). כל אחד מהקטרנים ניתן לחלוקה נוספת ל-2 תת-יחידות בנות 2 טורים כל אחת. כל טור בתת-היחידה הראשונה הוא בעל 8 הברות, וכל טור בתת-היחידה השנייה הוא בעל 7 הברות, וכך נוצר משקל סילאבו-טוני עם חריגה קבועה. כל רגל בטור היא דו-הברתית ובכל טור יש 4 רגלים (טטרמטר). המקצב הוא טרוכאי, כלומר בכל רגל ההברה הראשונה, או האי-זוגית, היא מוטעמת והשנייה, כלומר הזוגית, אינה מוטעמת, כפי שמודגם בתרשים ובקטע הבאים שבדוגמה 4:

1 2 3 4 5 6 7 8
 _□ ○ _□ ○ _□ ○ _□ ○
 _□ ○ _□ ○ _□ ○ _□ ○

Я́-ль на све́те все́х миле́е,
 Все́х румя́ней и́ беле́е?

דוגמה 4

בכל תת-יחידה קיימת חריזה זוגית בין השורות, כלומר כל שני טורים עוקבים מתחרזים ביניהם ויוצרים חריזה רצופה של אא בב וחוזר חלילה. כך מתקבל משקל של טטרמטר טרוכאי.

הפואמה כולה בנויה מפסקאות באורך שונה. למשל, הפסקה הראשונה נגמרת עם לידתה של הנסיכה ומותה של אימה, הפסקה השנייה מתארת את מראיה ואופייה של אשתו השנייה של המלך ואת מנהגה לשוחח עם המראה, ואילו הפסקה

השלישית מוקדשת לתיאור הנסיכה הצעירה והכנותיה לנישואיה הקרבים. אך כל היחידות בכל הפסקאות זהות ביניהן מבחינת המבנה, המקצב, המשקל והחריזה שלהן. אמנם נכון שבזמן הצפייה בטקסט המוקרא לא ניתן לראות בעין את המבנה המתואר לעיל, אך הוא בא לידי ביטוי תוך כדי ההאזנה לקריינות ולדיאלוגים. בתרגום העברי לכתוביות, לעומת זאת, אין זכר לחלוקה הזאת ליחידות ולתת-יחידות המבוססות על חזרה מקצבית ומשקלית בכל יחידה. לדבריה של לאה גולדברג, "הטרוכיאוס, בשל היותו דו-הברתי, הוא מקצב עליז שיש בו משהו מעודד, כמו בריתמוס של קפיצה" והוא נוח למשחק "כי הוא מהיר, קצר, ומקפץ. אין זה מקרה, כנראה, שמרבית השירים של הילדים... נשמעים במשקל של טרוכיאוס." בזכות זאת, שירים עצובים שכתובים במקצב הטרוכיאוס, על אף עצבותם אינם משרים עלינו דיכאון. גם במקרה שלנו, תוכנה של האגדה, שלעיתים מדכא, ואף מפחיד וטרגי, מרוכך באמצעות המקצב השירי האופטימי. ניתן לייחס לכך חשיבות מיוחדת דווקא בשל היותה של יצירה זו אגדת ילדים, שיש אולי להחיות מעט בעבורם את אוירת הנכאים באגדה, כדי שמשמעות הדברים הנאמרים לא תהיה קשה מדי לנפשותיהם הרכות. עניין זה מדגיש בפעם נוספת את ההשלכות האפשריות של הוויתור על המקצב בתרגום.

לאה גולדברג ממשיכה ואומרת כי "המנגינה השלמה של השיר הנובעת מתוך צירוף היסודות הריתמיים השונים יוצרת את ההרמוניה המוסיקאלית של היצירה השירית...". "מנגינה זו "נולדת ביחד עם הנושא", ועל כן קשורה אליו קשר הדוק. ההרמוניה המוסיקאלית והקשר האינהרנטי הללו בין הצורה לתוכן אלה היבטים נוספים שהולכים לאיבוד, לפחות בחלקם הגדול, בתרגום הנוכחי.

הולמס מדבר על 4 סוגים של תרגום של מטא-שיר: תרגום מימטי או חיקוי (mimetic form), המשמר במידת האפשר את צורת המקור; תרגום אנלוגי (analogical form), המנסה ליצור צורה חדשה בעלת תפקוד מקביל בשפת היעד לזה שהיה לצורה במקור. שני סוגי התרגום הללו מכונים מבוססי צורה (form-derivative), כי הם מבוססים על עקרון של חיפוש שווה ערך בשפת היעד לצורה החיצונית של השיר המקורי. שני הסוגים הנוספים הם: תרגום אורגני (organic form), המאפשר לתוכן הסמנטי של השיר להכתיב את הצורה, ולכן הוא מבוסס תוכן במהותו (content-derivative); ותרגום שהוא חיצוני למקור (extraneous / deviant form), שצורתו אינה נובעת כלל מתוכנו או מצורתו של המקור. על-פי הגדרות אלה, בחרתי במעין הכלאה בין תרגום אנלוגי, היוצר צורה חדשה תוך שמירה מרבית עד כמה שהמגבלות מאפשרות על צורת המקור, ובין תרגום אורגני, השם דגש על התוכן. שמעון זנדבנק מסכם את שבע הדרישות האידיאליות למתרגם השירה שיש לשאוף אליהן על-פי לואי מקניס ומסווג אותן לשמירת נאמנות למקור ב-4 תחומים: התחום הלכסיקלי, תחום הדקדוק והתחביר, תחום הריתמוס והתחום המוזיקלי¹. על פי גישה זו, בתרגום הנוכחי לא הצלחתי למלא בשלמותה אף אחת מדרישות אלו.

גוטליב מונה מספר אסטרטגיות של תרגום לכתוביות שאפשר למצוא גם בתרגום שלי: עיבוי או ריכוז (condensation), כלומר תמצות התוכן המקורי, שעדיין מעביר את המשמעות ואת רוב המאפיינים הסגנוניים של המקור; השמדה או הכחדה (decimation), כלומר קיצור והפחתה של חלק מהתוכן; ומחיקה (deletion), שבה לחלוטין מוותרים על ביטוי מסוים. ניתן לראות בנקל כי השורה ראשונה בדוגמה 1 היא דוגמה ל- condensation, ואילו בשורה השנייה רואים decimation, אם כי קל יחסית, בשל הוויתור על המילה "התיישה". ואילו בדוגמה 2 כבר יש לנו deletion של ממש. למרות טענתו האופטימית של גוטליב, כי חרף קיצוצים הכרחיים אלו הגרסה המתורגמת בשלמותה מצליחה לרוב להעביר את המסר של המקור, יש לזכור כי הוא מדבר על תרגום של שיח רגיל ולא של יצירה שירית. כיוון שבשירה האלמנטים

¹ זנדבנק, שמעון (1972), "מבוא", *אנתולוגיה אנגלית, לקט שירה מן המאה העשרית ועד היום*, ירושלים ותל-אביב: שוקן, עמ' 5 – 17.

הפואטיים הם חלק בלתי נפרד מהמסר הכללי של היצירה, אין ספק שלפחות החלק הזה של המסר אינו מועבר במידה מספקת ולכן לא תיתכן שקילות מלאה בין המקור לתרגום.

להלן מספר דוגמאות של אלמנטים פואטיים תוכניים המופיעים במקור ולא בתרגום. ראשית, באגדה קיימים מילים וביטויים רבים בעלי גוון סגנוני ופולקלוריסטי. שימוש באמצעים אלה מדגיש את המקור העממי של האגדה, את הקשר בין המשורר לעם ולתרבות העממית, והופך את הטקסט לנגיש יותר לקהל הרחב למרות איכותו הספרותית הגבוהה. בדוגמה 5 מובא קטע עם מספר מילים מודגשות הלקוחות מהפולקלור העממי, שייחודן לא הועבר בתרגום. בתרגום המילולי, בהיעדר מקבילות מתאימות יותר, השתמשתי בהכפלת מילה, שלעיתים משתמשים בה בשפה הדבורה ובסיפורי אגדות.

מקור	תרגום מילולי (דקדוקי)	תרגום לכתוביות
Издаlechа наконец Воротился царь-отец.	מרחוק-רחוק לבסוף חזר מלך האב.	והמלך האב לבסוף הביתה שב.
На него она взглянула, Тяжелешенько вздохнула,	היא העיפה בו מבט, נאנחה חזק-חזק,	מרוב ההתרגשות, המלכה פשוט
Восхищенья не снесла, И к обедне умерла.	לא הצליחה לשאת את התלהבותה ומתה לקראת תפילת-השחרית.	לא עמדה במעמד ונפטרה מיד.

דוגמה 5

המילים המסומנות במקור אלה ביטויים עממיים, ה"מנמיכים" את השפה והיוצרים הזדהות בקרב הקוראים או המאזינים הפשוטים. אך יחד עם זאת, ביטויים ציוריים אלה משרים אווירה מיוחדת באמצעות הוספת חן וקסם לשפת האגדה. ואילו התרגום כולו לא זו בלבד שכתוב במשלב אחיד וגבוה יחסית, אלא אף משמיט לחלוטין את אותן המילים עצמן ששימשו לסטייה משלבית במקור, ללא כל פיצוי.

עולם הדימויים העשיר שפושקין מרבה ליצור ביצירתו הנו תכונה פואטית-לשונית נוספת שאינה משתקפת, לפחות בחלקה הגדול, בתרגום מפאת הצורך לקצר, להשמיט ולשנות על מנת להתאים את הטקסט לתבנית הכתוביות. דוגמה 6 מראה את המידה הפחותה של העושר המטאפורי בתרגום לעומת המקור. המקומות שיש בהם לשון פיגוראטיבית והמקומות המקבילים בתרגום מודגשים:

מקור	תרגום מילולי (דקדוקי)	תרגום לכתוביות
Долго царь был неутешен, Но как быть? И он был грешен;	במשך זמן רב לא התנחם המלך, אך מה לעשות? גם הוא היה חוטא;	לבסוף האבל תם כי המלך רק אדם
Год прошел как сон пустой, Царь женился на другой.	שנה חלפה ריקה כמו חלום, המלך התחתן עם אחרת.	ולאחר שנה קשה נשא המלך אישה.

דוגמה 6

בתרגום של שתי השורות העליונות, הווייתור הוא חלקי. המטאפורה במקור: "גם הוא היה חוטא" מדגישה ביתר שאת לא רק את היותו של המלך בשר ודם ככל האנשים, אלא את הפן החלש באופיו, את המגרעות שלו. ישנה כאן רמיזה

מקראית-נוצרית לחטא הקדמון, להיות יצר האדם רע מנעוריו, לטבע הפגום והחוטא של האדם, שמתפתח בקלות ונכנע ליצרו. בתרגום קיימת אמנם נגיעה בהיותו של המלך אנושי, אך ההקשר התיאולוגי מוחמץ לגמרי והדבר מצר ומחליש את המטאפורה באופן משמעותי. ואילו הדימוי בחלקו השני של הקטרן: "שנה חלפה ריקה כמו חלום" הושמט במלואו בתרגום לכתוביות ובמקומו מופיע הביטוי הפרוזאי: "ולאחר שנה קשה". ביטוי זה, גם בשל העדר הדימוי וגם בשל היותו משפט טפל ולכן מספק מידע נתון וידוע, וזאת בניגוד למבנה החידוש ברוסית, אינו משקף את הערך הפואטי של שפת המקור ומציג את כאבו של המלך באופן אגבי יותר ובכך מוריד מעוצמתו.

סוג בולט במיוחד של מטאפורות שפושקין מרבה להשתמש בו באגדה זו הוא האנשה של חפצים, תופעות טבע ובעלי חיים. ככלל, עובדה זו טומנת בחובה קושי פוטנציאלי רציני בתרגום לכתוביות, כי אם חפץ או תופעה מסוימים מוצגים בפס-הקול ובתמונה שאותם מלוות הכתוביות כשייכים למין ההפוך מזה שמתחייב בשפת התרגום (כלומר, אם במקור הרוסי החפץ או התופעה הם זכר ובעברית נקבה. למשל המילה כד או אגרטל, שבעברית היא בזכר, ברוסית היא נקבה), הדבר יוצר מצב של חוסר התאמה מגוחכת וחסרת הגיון. חיות לרוב לא תהווה בעיה מפני שיש להן בדרך כלל שמות בשני המינים, אך אין זה תמיד כך עם מושאי ההאנשה האחרים. אך למזלי, במקרה הפרטי שלפנינו, הקושי הזה נחסך. החפץ העיקרי שהואנש ביצירה הוא המראה המדברת של המלכה הרעה, כפי שמודגם בדוגמה 7. בדרך כלל, המילה зеркальце, שפירושה מראה ברוסית היא ממין שלישי שאינו קיים בעברית, מעין מין ביניים, כלומר לא זכר ולא נקבה, שמיעוט יחסי של מילים ברוסית שייכות אליו. בסרט המצויר בחרו להעניק למראה פנים וקול נשיים, וזה התאים לתרגום המילה "מראה" בעברית, שאף היא מינה נקבה. אך במקרה הספציפי הזה, אפילו אילו היו יוצרי הסרט בוחרים להעניק לחפץ זה פנים וקול זכריים, ניתן היה לפתור זאת על-ידי השימוש במילה הזכרית בעברית "ראי", וכך הייתה נמנעת בעיה גם במצב זה.

מקור	תרגום מילולי (דקדוקי)	תרגום לכתוביות
Ей в приданое дано Было зеркальце одно;	ניתנה לה כנדוניה מראה אחת	ולו מראה קטנה שבמתנה ניתנה,
Свойство зеркальце имело: Говорить оно умело.	המראה הייתה בעלת סגולה: היא ידעה לדבר.	ואשר יודעת גם לדבר בקול אדם,
С ним одним она была Добродушна, весела,	איתה בלבד היא הייתה טובת-לב, עליזה	ורק איתה המלכה שמחה וצחקה,
С ним приветливо шутила И, красуясь, говорила:	איתה נהגה להתבדח במאור-פנים ולהגיד תוך כדי התייפפות:	בה הסתכלה ואותה שאלה:
«Свет мой, зеркальце! Скажи Да всю правду доложи:	"אור שלי, מראה! הגידי, אבל דווחי את כל האמת:	מראה, מראה, אמרי לי זאת:
Я ль на свете всех милее, Всех румяней и белее?»	האם אני הכי נעימת-מראה בעולם, סמוקת-לחיים ולבנה מכולם?	מי היפה שבבנות?

דוגמה 7

אולם על אף ההתאמה בין מין המראה במקור ובתרגום, אלמנטים רבים של ההאנשה בכל זאת חסרים בתרגום בגלל הקיצור. למשל, חסרים פניית החיבה למראה "אור שלי", והאמירה שהמראה היא בעלת סגולה, כלומר תכונה אנושית, להדגשת יכולת הדיבור הייחודית שלה, ותיאור מנהג המלכה להתייחס למראה כמו לחברתה הטובה מצומצם וחלקי מאוד. כמו כן, המילה зеркaльце ברוסית היא מעין כינוי חיבה, כלומר היא מכילה מוספית בעלת משמעות מקטינה מקובלת ונפוצה בשפה, הנגזרת מהמילה המילונית הרגילה зеркaло. פניית חיבה אינטימית זו תורמת אף היא להעצמת ההאנשה. בעברית אין מוספית או חלופה מקובלת למילה "מראה" שתהיה טבעית באותה מידה ובעלת הקשר דומה, ולכן לא ראיתי טעם ליצור כזאת באופן מלאכותי.

תופעות הטבע שהואנשו באגדה הם גרמי השמיים השמש (солнышко), הירח או הסהר (месяц), והרוח (ветер), שהנסיך יליסיי, חתנה של הנסיכה, פונה אליהם בבקשות עזרה נרגשות בחיפושיו אחר ארוסתו. שלושת תופעות הטבע מוצגות בסרט כזכרים, אם כי המילה "שמש" ברוסית אף היא שייכת למין הביניים. למזלנו אף בעברית ניתן היה לתרגם אותם בזכר, שכן "שמש" ו"רוח" הן מילים שיכולות להיחשב גם לזכר וגם לנקבה, ואילו "ירח", המילה הנפוצה ביותר לגוף שמימי זה בעברית, אף היא בזכר. קטעי הפניות הללו לאיתני הטבע, הנחשבים לפיוטיים וליפים ביותר באגדה, מכונות השבעות. לדברי בונדי, ההשבעות הן אמצעי פולקלוריסטי מיתי, ציורי ומטאפורי במיוחד, המהווה סוג של אתנחתא לירית והמיועד לביטוי עומק ייאשו של הנסיך. ההכרח לקצר ולתמצת את הפניות-ההשבעות האלה בעברית יצר לקוניות מסוימת והפיג במידה רבה את הקסם הפואטי, הדרמטי והרומנטי שהן הוסיפו למקור הרוסי. אמנם ניסיתי לפצות במשהו ולשמר ולו חלק קטן מרוח הדימויים המקורית, אך בכל זאת המינון והאפקט שהוא יוצר קטנים בהרבה מן הרצוי. יתר על כן, בשל מגבלות המקום, נאלצתי לא רק לקצר אלא אף לשנות במידה רבה את תוכנו של חלק מהמטאפורות, למשל בתיאור עוצמתו של הרוח בדוגמה 8: "מתחתיך התבל מעליך רק האל", שאינו זהה מילולית לזה שניתן במקור. שינוי זה אפשר לי לא לוותר לגמרי על הלשון הפיגורטיבית, שכן ערכה הפואטי והאווירה המיוחדת שהיא משרה חשובים במקרה זה יותר מהעברת תוכנה המדויק של המטאפורה.

תרגום לכתוביות	תרגום מילולי (דקדוקי)	מקור
רוח, רוח מהיר, עצום ואדיר	רוח, רוח! אתה עצום, אתה מריץ להקות עננים,	«Ветер, ветер! Ты могуч, Ты гоняешь стаи туч,
המשיט עננים והמעלה גלים.	אתה מסעיר את הים הכחול, בכל מקום מנשב במרחבים...	Ты волнуешь сине море, Всюду веешь на просторе...
מתחתיך התבל, מעליך רק האל.	לא פוחד מאף אחד, חוץ מהאל לבדו.	Не боишься никого, Кроме бога одного.

דוגמה 8

דבר נוסף האובד ברובו בתרגום הוא האמצעים הספרותיים-הפואטיים הלשוניים, שהם בעלי משנה חשיבות בשירה בכלל, ואצל פושקין בפרט, כגון אליטרציה ואמצעים מצלוליים אחרים. למשל, בדוגמה 8, שבה מובן חלק מקטע הפנייה לרוח, קיימת אליטרציה במקור שאינה באה לידי ביטוי באופן מספק בטקסט העברי. צמצום זה מתרחש גם בשל שיקולים חשובים יותר בעת בחירת המילים בתרגום וגם מעצם הקיצור עצמו, שמאפשר כמות מילים קטנה בהרבה ובעקבות זאת גם הרבה פחות צלילים למשחקי האליטרציה. במקור בולטת האליטרציה של העיצורים המרכיבים את המילה ветер,

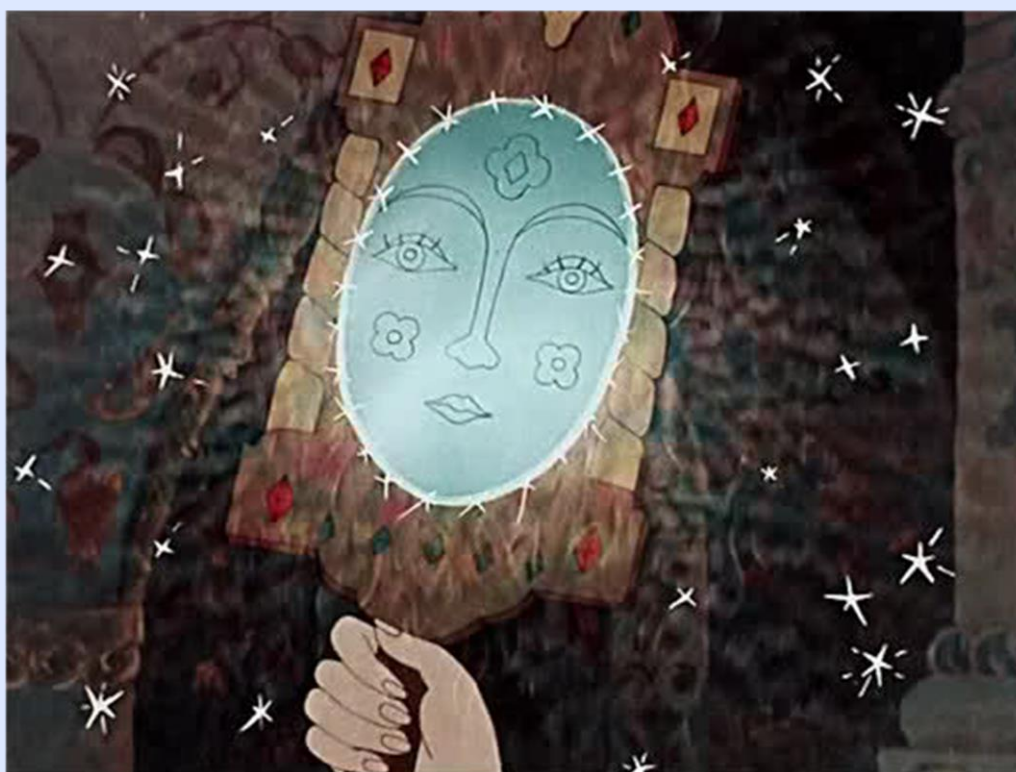
שפירושה רוח, ברוסית. הצליל "T", המסומן על-ידי האות הקירילית "t", חוזר בקטע בן ה-4 שורות 8 פעמים, הצליל "V", שסימנו הקירילי הוא "в", 5 פעמים, והצליל "R", שסימנו הקירילי "р", 5 פעמים גם כן, מה שמסתכם בלא פחות מ-18 חזרות מצלוליות סביב המילה "רוח" בקטרן בודד. כמו כן, האליטרציה נוכחת בכל שורה, כאשר יש לפחות נציגות אחת לכל אחד מהצלילים החוזרים ב-3 משורות הקטרן. לעומת זאת, בתרגום העברי של הקטע, שאורכו 2 שורות בלבד, קיימת אליטרציה של צליל בודד מהמילה "רוח", "ר", בשורה הראשונה בלבד, ומספר החזרות הכולל מסתכם ב-4 בלבד. חשוב לציין כי המילה העברית אף קצרה יותר ממקבילתה הרוסית, ולכן מלכתחילה קשה יותר ליצור סביבה כל-כך הרבה אליטרציות. פירוש הדבר הוא שברוסית, בזכות משחקי המצלול, הרוח המנשבת מוחשית ובעלת עוצמה גדולה בהרבה מאשר בעברית.

היות שמזמן העבודה היה חברה בתחום הפקת כתוביות, שמטרתה העיקרית היא להגיע לרווחים כספיים מרביים באמצעות קבלת תרגום שעובר מסך במהירות האפשרית ובעלות מינימאלית, ולא שימור הערך הספרותי של היצירות המתורגמות, לא ניתן לי הזמן הדרוש לשם ביצוע תרגום איכותי ליצירה בעלת ערך ספרותי ופואטי רב כל כך. ניסיתי להסביר לאולפנים שמדובר בגדול המשוררים הרוסיים, שפס-קול הסרט מבוסס במלואו על הטקסט המקורי שהוא כתב, אך שיקול זה לא נכלל בסדר העדיפויות שלהם, ונאמר לי במפורש פשוט לעשות תרגום רגיל, בפרוזה, והעיקר הוא לעמוד בלוח הזמנים הקצר ובכל הכללים של תרגום כתוביות לילדים. במילים אחרות השיקול הקובע במקרה זה היה ה-skopos או המטרה שלשמה הזמן התרגום (Vermeer, Nord). אמנם כמתרגמת לא יכולתי להתעלם במצפון שקט מהפן הספרותי והפואטי של היצירה, שביטויים היה חלק מה"סקופוס" שלי כאשת מקצוע, ועשיתי כמיטב יכולתי בתחום זה, אך בכל זאת ברור לי שבמגבלות ובזמן הקצר שניתנו לי, לא היה לי כל סיכוי להגיע לאיכות שהייתי מסוגלת להגיע אליה בתנאי עבודה הולמים יותר.

חשוב לציין שהיו גם כמה גורמים ששיחקו לידיי. על-פי גוטליב, בסרטים עם תרגום בצורת כתוביות, הצופים קולטים את המכלול השלם המורכב מהתמונה החזותית, מהדיאלוג המקורי והאפקטים הצליליים האחרים, כגון מוזיקה, ומהטקסט הכתוב של התרגום המופיע על המסך. כך, בסרט שלנו ניתן היה לשמוע חלק מהמאפיינים הפואטיים של הטקסט, כגון מקצב, חריזה, אליטרציות ועוד, בפס-הקול ברוסית, במקביל לקריאת הכתוביות, ובכך להוסיף על התרגום מבחינת היבטים אלה ולפצות, לפחות חלקית, על המחסרים שנוצרו בגינו. כמו כן, למרות מספר הבדלים קלים בין הגרסות, סיפור האגדה הזה אוניברסאלי ומוכר היטב, ובזכות זאת החלק החזותי אמור להקל במעט על הילדים לעקוב אחרי התוכן ולהבינו, מה שאפשר לי אולי יותר חופש משחק בין האלמנטים השיריים לאלמנטים התוכניים. כך, למשל, בדוגמה 2 לעיל, אף שתיאור סופת השלגים חסר בתרגום, הסופה הזאת מופיעה על המסך והצופים בהחלט מצליחים לקלוט את האווירה החורפית והסוערת. באופן ספציפי יותר, בטקסט הזה הצלחתי להתחמק מכמה קשיים פוטנציאליים רציניים שהיו עלולים להיווצר במהלך תרגום לכתוביות מסוג זה, כדוגמת אי התאמה בין המין הדקדוקי של המילה בשפת היעד ומינה הדקדוקי המתבטא בקולה ו/או המראה החזותי שלה, כפי שהם מוצגים בסרט.

זוהר שביט טוענת כי בשל העובדה כי ספרות הילדים תופסת מקום שולי יחסית ברב-המערכת הספרותית של התרבות שלנו (על-פי תיאוריית הרב-מערכת של אבן זהר), למתרגם יש בעצם אישור ל"חופש" רב בעבודתו. מותר לו לשנות את הטקסט בדרכים שונות כל עוד הוא שומר על העקרונות שעליהם מתבססת בדרך כלל ספרות ילדים: התאמת הטקסט למה שהחברה מחשיבה לטוב ומתאים לילדים ולרמת הבנתם ויכולת הקריאה שלהם, שהגו העיקרון הדומיננטי כיום. כלומר, נהוג לפשט את הטקסט ולהוציא אלמנטים שילדים עלולים לא להבין, כגון אירוניה. יחד עם זאת הנורמה הסגנונית

הרווחת בתרגום לילדים היא שמירה על משלב ספרותי גבוה, במטרה הדידקטית להעשיר את אוצר המילים של הילדים¹. במקרה שלנו, לא זו בלבד שהילדים אמורים להבין את שפת התרגום, אלא גם להספיק לקרוא את הכתוביות על המסך. זוהי דרישה שאינה קיימת בתרגום ספרותי רגיל ואשר מטילה מגבלות נוספות על המתרגמת. גישתה של שביט נותנת, למעשה, הסבר והצדקה נוספים לפשרה שנאלצתי לנקוט בה בתרגום הכתוביות בין שימור ערך היצירה המקורית לבין התאמת התרגום לילדים צופים, שצריכים גם להספיק לקרוא ולהבין את התרגום. פישוט הטקסט, אם כן, היה בלתי נמנע והתבטא, כפי שראינו, בקיצור שלו, כך שיוכל להיכנס לכתובית בת שורה אחת שהילדים לא יתקשו לקרוא אותה בפרק הזמן שהיא מופיעה על המסך, ובעקבות כך בצמצום האלמנטים הפואטיים המורכבים של המקור. מבחינה משלבת, הראיתי שבתרגום הוא אחד וגבוה יותר מאשר בחלקים מסוימים במקור. באשר למטרה הדידקטית של התרגום, לפחות מבחינתי האישית כמתרגמת, בהחלט נעשה ניסיון להעביר, בהתחשב במגבלות שפורטו לעיל, את יופייה הלשוני של היצירה ואת ייחודה כאגדה הכתובה כולה בצורת שיר, ולהעניק לילדים הישראלים טעימה, ולו קטנה וחלקית ביותר, מעבודתו של משורר דגול. שמירה על המשלב הגבוה, שנועדה גם לשמר את ערכה הספרותי של היצירה וגם להעשיר את עולמם הלשוני והתרבותי של הילדים, מתיישבת אף היא עם הנורמה המוזכרת אצל שביט.



מתוך הסרט המצוייר

¹ Shavit, Zohar (1981), "Translation of Children's Literature as a function of Its Position in the Literary Polysystem", *Poetics Today*, Vol. 2:4, pp. 171-179.

”בטרם היות הפנים להכרה”¹ – דיוקן בציור ושיר (פתח דבר וחלק א') / נורית צדרבוים

מסע פרשני בינתחומי מיונה וולך אלי, מה שבינינו, וחוזר חלילה

הערת המערכת: כאשר אמן כותב מאמר על אמן ועל אמנות מנקודת מבט אישית ובלתי מוסתרת על-ידי וילונות האובייקטיביות-לכאורה האקדמית, הרי שהמאמר הופך להיות יצירת אמנות בפני עצמה. כיוון שמאמרה של ד"ר נורית צדרבוים ארוך מכדי להכליל את כולו בגיליון אחד, בחרנו לעשות בו כאשר עושים ביצירת אמנות, ולפרסמו בחלקים. לפניכם, אפוא, החלק הראשון.

"חשוף את כל הטעמים שבעטיים עדיין מצויה ברשותך גישה מקורית לאמנות"
(פרידריך ניטשה)

פתח דבר

במסגרת היותי חברה בעמותת אנ"י (איגוד נשים יוצרות ישראל) נתבקשתי לקחת תחת אחריותי מדור חדש בשם 'האשה ואמנות בין-תחומית'. שנים רבות אני שולחת ידי ביצירה כאמנית פעילה ורב תחומית, ציירת, משוררת וכותבת, ובמהלך השנים הוספתי לעצמי גם את כובע החוקרת. מעולם לא חיפשתי הגדרה לפועלי כמו גם לא למגדרי – מה שהיה ומה שנעשה הוא אשר היה. אבל הגדרות, כך נראה, מרחפות באוויר ומחפשות ללכוד לתוך גבולותיהן את מה שיישב בתוכן וייתן הצדקה לקיומן. במשך שנים רבות שימשתי בתפקיד 'ראש המרכז הבינתחומי ללימודי אמנות'² ועבודת הדוקטור שלי יושבת בתוך השדות: אמנות, פסיכולוגיה ופילוסופיה. יוצרת וחוקרת בין-תחומית אני מגדירה עצמי כיום – ולכן אך טבעי היה שפנו אלי בבקשה זו ביחס למדור באנ"י.

כאשר נתתי את הסכמתי לנהל מדור זה, היה עלי לפנות לציבור הנשים היוצרות, החברות באנ"י ולהסביר את המשמעות העמוקה של יצירה בין-תחומית. בהזדמנות זו ביקשתי לקשור בין הרוח היוצרת הנשית, ובין צורת החשיבה והיצירה הבין-תחומית. מאמר הפתיחה להצגת המדור נגע בנקודות אלה.

חלקו הראשון של מאמרי זה יעסוק בחיבור זה: אשה - יצירה – בין-תחומיות ואינטרטקסטואליות.

בחלק זה אבקש להסביר את המושגים ואת האופן שבו אני קושרת ביניהם בכלל ולצורך העניין כאן בפרט.

מכאן נוצר ונולד החלק השני של המאמר הנוכחי שבו אני מבקשת להציג הלכה למעשה את התהליכים שעליהם אני מדברת בחלקו הראשון.

¹ יונה וולך – 'שיר בלהות'

² במכללת הגליל המערבי

חלק א': יצירתיות נשית, חשיבה בינתחומית ופרשנות אינטרטקסטואלית

"רצה עם זאבים"¹ – האינסטינקט, נשיות ויצירה

אפתח את דבריי בנימה אישית, ובציטוט שורה מתוך אחד משירי שאותו גם הנחתי בדף שנקרא "אודות" באתר האישי שלי. "רק על עצמי לצייר ידעתי....", כתבתי בדף שבו אני אמורה להציג את עצמי. האם אני מציגה עצמי כמשוררת, או שמא כציירת?

השיר, מתוקף היותו שיר, מציג אותי כמשוררת ובמיוחד מילות הפתיחה שמאזכרות את מילותיה האלמותיות של רחל המשוררת "רק על עצמי לספר ידעתי": מכאן שבשירה עסקינן. אבל, בעוד אני משתמשת בשירה ככלי וכאמצעי לספר אודותי, אני אומרת כפרפרזה למשפטה של רחל, "לצייר ידעתי", וממשיכה אחר כך ומוסיפה עוד פרט חשוב שנוגע לעיסוקי זה: "עולמי הקט שגדל עמי כל אימת שאני על הבד".

והנה מתגלה התרמית, או אולי התחכום (ועלי להודות שכל זאת לא תוכנן מראש, שהרי ידוע שהיצירה נובעת מכוחה שלה היא והתובנות שאני מציגה כאן הם תוצר של תהליכי הניתוח והפרשנות). עולה שהנקודה שאותה אני מבקשת לציין לא מתמקדת בתיאור העיסוקים שלי (ציירת, משוררת), אלא דווקא ב'עצמי' (והכוונה היא לנפש, ל'עצמי הפסיכולוגי' – כך זה היה לפחות בעת המחקר שערכתי על דיוקן עצמי, וכך זה כנראה אצל אמנים בכלל).

אכן, הכלים שלי לעסוק ב'עצמי', כפי שגם עולה בהמשך מתוך השיר, הם הציור והשירה (כיוצרת); ואכן 'עצמי' זה הוא "עולמי הקט" שגדל, "כל אימת שאני על הבד". שיר קצר זה על שני משפטיו כבר מכיל חיבור מרתק בין שלוש דיסציפלינות - שירה, אמנות חזותית, ופסיכולוגיה – שיר שמייצג בדרכו בין-תחומיות.

הנושאים שעומדים במרכז המאמר וביניהם ארצה לקשור עוסקים באשה, יצירה, נפש – ובכלי חשיבה, יצירה ופרשנות שמוגדרים ונתפסים כבין-תחומיים.

כפי שתירתתי בפתח דבר, "נקראתי לדגל" ולעניין הבין-תחומיות בהקשר של איגוד נשים יוצרות. פתחתי כאן בהדגמה של שורה קצרה משירי, והנה אני כאן מופיעה כיוצרת וכחוקרת, בהמשך בחלק השני, נקודת המוצא לדיון יהיה אחד משיריה של יונה וולך. לפיכך אפתח את דבריי בדיון קצר שנוגע ל'רוח היצירה הנשית'.

קלריסה פינקולה אסטס – פסיכואנליטיקאית יוגיאנית, חוקרת, מספרת סיפורים ויוצרת – מעמידה במרכז ספרה² "רצות עם זאבים" את ה'אשה הפראית'. היא מצביעה על הרוח הפנימית היוצרת והייחודית הפועמת במעמקי נפשה של כל אשה באשר היא. 'האשה הפראית' זו הרוח והישות המחיה והמציגה את חייהן העמוקים של הנשים. כך היא כותבת:

"האשה הפראית נושאת עמה את אמצעי הריפוי, היא נושאת עמה את כל מה שאישה צריכה להיות ולדעת... היא נושאת עמה סיפורים, חלומות, מילים ושירים, סמנים וסמלים. היא אמצעי ומטרה בעת ובעונה אחת... כשהאשה הפראית היא בעלת בריתנו, מנהיגתנו, מורתנו או רואת לא בשתי עיניים, אלא מבעד לעיני האינטואיציה, והן מרובות מאד... משולות ללילה זרוע כוכבים, אנו מביטות בעולם מבעד לאלף עיניים..."

במונח 'האשה הפראית' שטבעה, מבקשת אסטס להצביע על כל מה שטמון בכוחות הפנימיים התת קרקעיים של נפש האשה שאותה היא מדמה לזאבה, ומתארת אותה כ"חזקה, מלאת כוח חיים, מעניקה חיים, בעלת מודעות טריטוריאלית,

¹ שם ספרה של הפסיכואנליטיקאית קלריסה פינקולה אסטס

² פינקולה-אסטס, ק. (1997) רצות עם זאבים, ארכיטיפ האשה הפראית – מיתוסים וסיפורים. (עדי גינצבורג, תרג.) תל-אביב: הוצאה לאור מודן.

בעלת כושר המצאה, נאמנה, משוטטת". לכוחות אלה מצרפת אסטס גם את כוח הביטוי, היצירה, היצירתיות, והאמנות, כפי שהיא כותבת "ארכטיפ 'האישה הפראית' וכל העומד מאחוריה היא פטרונם של כל הציירים, הסופרים, הרקדנים, ההוגים, כותבי התפילות, המחפשים והמוצאים - משום שכולם טרודים במלאכת ההמצאה, וזה עיסוקה העיקרי של 'האישה הפראית', וככל האמנויות היא שוכנת בבטן, ולא בראש, היא יכולה לעקוב, לרוץ, לקרוא ולדחות. היא יכולה לחוש, להסוות ולאהוב עמוקות, היא אינטואיטיבית, טיפוסית ונורמטיבית, היא חיונית לבריאות נפשו ונשמתו של נשים".

זהו שיר הלל לכוח היוצר הנשי מבית מדרשה של אסטס, ובו היא מבקשת לומר שזוהי צורת חשיבה ויצירתיות שמאפיינת נשיות: רוצה לומר שמקורה בנשים אך היא אינה שמורה לנשים בלבד. כלומר, הכוח היוצר האינסטינקטואלי הוא כוח נשי, שיכול להימצא גם אצל גברים. זהו סוג של כוח שמאפיינו נשיים. עם זאת, הנשים, – כפי שהיא למדה מסיפורי עם, אגדות ומיתולוגיה, ובהתאם לגישה היוגיאנית, – מייצגות תבניות התנהגותיות ארכטיפיות שמצויות במבנה ההתנהגותי ובזיכרון הקולקטיבי של נפש האישה.

קלרמונט דה קסטיחו בספרה¹ 'אשה – הפסיכולוגיה של הנשי' מסבירה שהנשים מזוהות עם הנשמה שלהן, "כולם נולדים עם נשמה; אולם נשים, מעצם היותן קשורות באופן הדוק לדפוס המקורי האינסטינקטיבי שלהן, נפרדות פחות בקלות מנשמתן הבסיסית עם התפתחות האינטלקט שלהן, וכך הן ממשיכות להזדהות אתה". דה קסטיחו מסבירה שלנשים יש יכולת גבוהה יותר מאשר לגברים להכיר בעובדה שהן נשמה השוכנת בתוך גוף ואשר פירוש הדבר שיש בכוחן ללמוד ולדעת מי הן.

דה קסטיחו מבחינה בין ה'אני' המודע שאותו היא מסווגת כגברי, ובין הנשמה שאותה מגדירים כ'עצמי'. ה'אני' הוא הדובר מטעם ואילו הנשמה היא הליבה. במצבים שבהם אין ה'אני' משמש כדובר של הנשמה נוצרת הפרדה בין ה'עצמי' (הנשמה) ובין ה'אני' שזו היא ההתנהגות המוחצנת. דה קסטיחו נסמכת על התיאוריה של נוימן שיוצר הבחנה בין 'מודעות ממוקדת' שאותה הוא מתאר כגברית ומיוצרת על ידי ה'אני', ובין 'המודעות המפוזרת' שאותה הוא מתאר כנשית – תכונות אלה, בין אם הוגדרו כ'נשיות' או 'גבריות', יכולות להימצא אצל שני המינים. 'המודעות המפוזרת' היא רוח נשית, היא הנשמה, היא הכוח היוצר הפנימי העמוק.

קבוצת נשים שגם דרכן ניתן ללמוד על 'קול הנשמה' הן נשות המקרא שאותן מתאר עדין שטיינזלץ² בספרו 'נשים במקרא' כ "גן נעול מעיין חתום – כל תכונות הנפש, היופי והאישיות מוצפנים בהן היטב". שטיינזלץ מציין שעל אף שהדמויות לכאורה "מצועפות ומרומזות" הן מגלות "שפעת גוונים וצורות" וממשיך וטוען ש"על אף שהן פועלות 'בחגווי סלע בסתר המדרגה' הרי הן משפיעות בהשקט ובבטחה, הן הטוות את חוטי החיים, והן האורגות את מסכת ההיסטוריה". די אם נזכיר בהקשר זה את מרים הנביאה בשירת הים "ותיקח מרים הנביאה [...] את התוף את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות". הרבי מלובוביץ³ מסביר שזהו קולה של האישה שהביא לשירת הים את עצמת הרגש. זהו קולה הייחודי של האישה ששירתה היא שירת הנשמה הנוקבת ביותר. כך טוענת גם אסטס ומתארת את קולה של האישה כ"קול הנשמה... זוהי מלאכת הנשים של מציאת המנון הבריאה [...] מלאכה המתבצעת במדבריות הנפש".

שטיינזלץ מתבונן בנשות המקרא דרך כפל-המשמעות שהן מייצגות ורואה את הגיבורות שבהן בחר להתמקד (חיוניות כמו שליליות) כדמויות חיות, כבני אנוש שמוכרים לנו מחיי היום יום, כמו גם כדמויות ארכטיפיות שמייצגות תבניות יסוד. כך הופכת להיות אישיותן הפרטית סמל ודוגמה לדורות – דוגמה שחוזרת ונשנית בכל התקופות ובמהלך כל השנים.

¹ קלרמונט דה קסטיחו, א. (2000) אישה – הפסיכולוגיה של הנשי. (תרגום: מתי בן יעקב). תל-אביב: מודן הוצאה לאור.

² שטיינזלץ, ע. (1992) נשים במקרא. תל-אביב: הוצאה לאור משרד הביטחון – אוניברסיטה משודרת.

³ "שיחת מרים", באתר חב"ד: http://www.he.chabad.org/library/article_cdo/aid/623765

קבוצה נוספת של נשים שאפשר להצביע עליהן וללמוד מתוכן על הרוח הנשית הייחודית אשר מופיעה כסמל לדורות, הן הנשים שמופיעות בסיפורי התלמוד (והנשיות המשתקפת מהן). אדמיאל קוסמן¹ בספרו 'נשיות בעולמו הרוחני של הסיפור התלמודי' מתייחס למספר סיפורים משמעותיים שמופיעים בתלמוד ובאמצעותם הוא מצביע על הקשר בין רוחניות ונשיות. בהקדמה לספרו הוא מציג את הקריאה הפרשנית שלו ומביא כמה גישות ותיאוריות מגדריות מתחום הפסיכולוגיה והפילוסופיה. הוא מדבר על חוויית ה'להיות' (being) שמאפיינת את הנשיות, ואת היכולת המיוחדת שלה לנהל שיח תוך אישי ובין-אישי. הוא מצביע על תכונת ה'אינפיניט' (אינסופיות ומעמקים) הנשית, אשר על פי דעתו של לאקאן לא ניתן להגדירה בזמן, או בכלל בכל הגדרה שהיא. תכונה זו היא שתורמת לאופיין המסתורי ואולי גם הבלתי מובן לעתים של הנשים. קוסמן, מציג, באמצעות סיפורי התלמוד, את תכונותיה הרוחניות של האשה, את היכולת המיוחדת שלה לנהל דיאלוג עם עצמה ועם הזולת, את ההתמסרות, ואת המפגש עם חיי הנפש, הרוח והנשמה היוצרת בראייה אמיתית.

החוקרת כנען-קידר² בספרה 'האישה ודימויה באמנות ימי הביניים', המוקדש לדמות האשה ולדימויי נשים באמנות ימי הביניים, מציגה פן אחר של דמות האשה. באמצעות הדימויים החזותיים שהיא בוחנת, היא לומדת על תפישות מנטליות, חברתיות ודתיות ובדרך זו מנסה להאיר את היחס לאשה ולתפקידיה ואת משמעותן בימי הביניים. שם היא מראה כיצד נתפשת האשה בעיני הוגים, פטרונים ואמנים: על אף שהיא במרכז הדיון, לא משמיעה האשה את קולה האישי; העבודות שבהן דנה כנען-קידר כמעט שאינן חושפות, כיצד תופשת האשה את עצמה. זהו אמנם מבט אחר, שמציג את האשה לא כיוצרת אלא כלב-ליבה של היצירה האמנותית, אך לעניינינו אציין את גישתה האישית של החוקרת המספרת בפתח דבריה האישיים ביותר כיצד היא, כאשה חוקרת אמנות, מפלסת את דרכה בעולם, שהיה באותו זמן גברי וממודר.

פתחתי את רשימתי בציטוט מתוך קטע משירי שמתאר את חיי היצירה שלי: "רק על עצמי לצייר ידעתי", כאשר אני כאשה מספרת על עצמי כיוצרת ואינני מפרידה בין המושגים יצירה-חקירה-נשיות. שכן יצירה היא חקירה, ואת אלה אני מבקשת להציג מנקודת ראותי ומתוקף היותי אשה. בחלק השני של מאמר זה אציג דיאלוג יצירתי – חקרני – אינטרדיסציפלינרי – אינטרטקסטואלי – בין נשים יוצרות שמרכז עומדת יצירתה של יונה וולך ומולה, יצירתי ויוצרות נוספות.

משהו בהר מקומה של האישה בדיון זה אעבור להציג את המושג 'חשיבה רב-כיוונית' כפי שאני מכנה אותה, או במילים המוכרות יותר (שגם הן לא בהירות די צרכן) – בין-תחומיות.

"העתיד ההולך אחורה בזמן"³ - חשיבה רב-כיוונית

כאשר דנים בסוגיית הפוסטמודרניזם בתרבות, ההנחה היא כי לא ניתן לדון באספקטים צרים ומקצועיים גרידא בתרבות, כגון דיון פילוסופי לחוד, דיון אנתרופולוגי לחוד, דיון ספרותי נפרד וכן הלאה. המושג "תרבות" יכול לשמש אותנו כמושג פרשני רחב, שיבטא את נטייתו של הפוסטמודרניזם להתבוננות רב תחומית ביחס למרחב הידע האנושי. כמו כן, הפוסטמודרניזם אינו מקדש אמיתות, אינו מקדש תיאוריות וגם לא חשיבה ליניארית. האדם הפוסטמודרניסט הוא כבר לא ה"אני האנליטי" הוא ה"אני המשחק" (Homo ludens) או ה'אני המתענג והדמיוני' (בנוסח לאקאן). צורת חשיבה זו נתפסת כסוג של 'חשיבת רחב', והיא חותרת לשיתוף פעולה בין שתי האונות של המוח - ימין ושמאל. השמאל הוא החלק האנליטי, קוגניטיבי, מודע ומובנה, והוא זה שמסייע לעבד את החומרים הרגשיים, חווייתיים, דמיוניים, אינסטינקטיביים, ואינטואיטיביים, שעולים מהאונה הימנית.

¹ קוסמן, א. (2008) נשיות בעולמו הרוחני של הסיפור התלמודי. ספריית "הילל בן חיים" הוצאת הקיבוץ המאוחד.

² כנען-קידר, נ. (1998) האישה ודימויה באמנות ימי-הביניים. הוצאה לאור משרד הביטחון אוניברסיטה משודרת.

³ קלריסה פינקולה אסטס – ברצות עם זאבים'

אני מציעה כאן לראות את צורת החשיבה הנשית שאותה מגדיר נוימן כ'מודעות מפוזרת' כהיבט מסוים של חשיבה רב-תחומית (באמרי 'נשית' אינני מתכוונת לייחס אותה אך ורק לנשים - כאן הנשיות מוצגת כתכונה שיכולה להימצא גם אצל גברים). צורת חשיבה זו, מוגדרת ומתוארת על ידי אדוארד דה בונו¹ כ'חשיבת רוחב' ובמילים אחרות - יצירתיות או חשיבה יצירתית. חשיבה יצירתית מפיקה רעיונות חדשים ואלה משמשים חומר גלם לשינוי ולהתקדמות בכל תחום שהוא, החל במדע וכלה באמנות ואפילו באושר אישי.

אני מוצאת הקבלה וקווים משותפים בין מה שמוגדר כחשיבת רוחב ובין הגישה הרב- והבין-תחומית. זוהי חשיבה שמצביעה על חיבור בין מקורות ומאגרי מידע שונים ובדרך זו מייצרת ידע חדש, מקורי ואף מפתיע - לעומת 'חשיבת האורך' שמייצגת העמקה בעניין מסוים אחד. דה בונו מסביר: "אינך יכול לחפור בור במקום אחר, אם תעמיק לחפור שוב את אותו בור. החשיבה האנכית מופעלת כדי לחפור אותו בור עמוק יותר, חשיבה לרוחב מופעלת כדי לחפור בור במקום אחר". אחד המאפיינים החשובים של 'חשיבת רוחב' הוא החשיבות הרבה שמייחסים לתהליך עצמו, כאשר היעד לא ידוע מראש אלא נודע מתוך התהליך, ולרוב מביא עמו חידוש, הפתעה וגילוי.

חוקרי תרבות ומדע האדם רואים את התרבות כמדע פרשני. גורביץ² מבהיר שהתהליך הפרשני הוא תהליך יצירתי שבו כבר אין מחפשים מבנים רציונליים ואוניברסליים מוכללים, אלא תהליכים פרפורמטיביים, קונטקסטואליים אשר באמצעותם מבשיל הריבוי התרבותי והופך לפרקטיקה ביצועית. לפיכך ומבחינה זו, תפקידה של התרבות הוא לעקוב אחר טקסיה ולפרש את חלומותיה. לפיכך, לפי גירץ³, התרבות היא הצגה גלויה, 'תיאור גדוש' (Thick description). נושא זה כבר נידון בהרחבה, אסכם כאן בקצרה ואומר שהתרבות הפוסט מודרניסטית מבקשת, אפוא, להיות רב-שיח של דיסציפלינות, מתודות, או תחומי דעת נבדלים. לפיכך היא יכולה להיות מערכת של סיפורים המונחים, באופן לא היררכי וגם לא דיסציפלינרי, זה לצד זה, כמו גם זה בתוך זה.

המונח **בריקולאז'** שמגיע מתחום האמנות והאדריכלות מושאל כמושג וכמטאפורה שמתארת צורת חשיבה זו. בריקולאז' הוא יצירה שנוצרה ונבנתה מאוסף של אובייקטים שונים אשר זהותם לא טושטשה ביצירה החדשה שהם חלק מרכיביה. המוצג החדש אינו חותר להומוגניות, כי אם להבלטת הזיכרון של חומריו הראשוניים. הבריקולאז' מייצג את הטכניקה הפוסטמודרניסטית של "לשים יחד" סגנונות שונים, שאולי גם סותרים זה את זה, על מנת להבליט את קיומם המלאכותי, השרירותי והאירוני. לפיכך גם האמת הפוסטמודרניסטית היא "פרספקטיבית, מרובת פנים, מקוטעת, קלידוסקופית ומשתנה תדיר" - כפי שמתאר זאת מרדכי גלדמן⁴ בספרו "עצמי האמיתי ועצמי האמת".

על בסיס תפישה זו מתקיימת גם התופעה שנקראת אינטרטקסטואליות, שהיא תופעה תרבותית כמו שהיא גם גישה מחקרית פרשנית. גישה זו מניחה כי כל טקסט מנהל דיאלוג גלוי או סמוי, ודיאלוג של משיכה-דחייה, עם טקסטים שקדמו לו בהיסטוריה של הספרות, האמנות, והתרבות בכלל. לפיכך בבואו להיות טקסט שעומד בפני תהליך פרשני הוא "מתפרק" מבעלותו אל תוך הזרימה האינטרטקסטואלית האינסופית, כפי שהגתה זאת לראשונה וגם טבעה את המונח ג'וליה קריסטבה⁵.

צורת חשיבה זו שבה ניתן להעמיד טקסט ליד טקסט, צורה ליד מילה, תחום אחד ליד תחום אחר, להפגיש ביניהם להניח להם להיות סותרים, או מרחיבים ומשלימים זה את זה, היא אחד מסממני הפוסטמודרניזם, ואשר לתוכו חדרה גם

¹ דה בונו, א. (1988) מדריך לחשיבה יוצרת. (אופירה רפן, תרג.). הוצאה לאור כנרת.

² גורביץ, ד. (1997) פוסט מודרניזם - ספרות ותרבות בסוף המאה ה-20. תל-אביב: הוצאת דביר.

³ Geertz, C. (1973) The Interpretation of Culture. New York: Basis Books, Inc. Publishing House

⁴ גלדמן, מ. (2006) העצמי האמיתי ועצמי האמת- היבטים פסיכואנליטיים ואחרים. הוצאה לאור הקבוץ המאוחד, ישראל.

⁵ Kristeva, J. (1989) Language- The Unknown: An Initiation into Linguistics, N.Y

החשיבה הפמיניסטית. במאמרו "מה רוצה אשה" קושר גורביץ בין הפמיניזם לפוסטמודרניזם ומצביע על היסוד המוצק שעליהם הם בנויים, שבו קיימות שתי צורות של שיח שמנסות לתת זכות דיבור לחלקים מושקפים ודמומים בסובייקטיביות שלנו. בגדול ובהכללה רבה אומר שיש כאן מקום להפלת החומות הבצורות של מיתוס האוניברסליות.

גורביץ אומר: "הפוסטמודרניזם מדגיש אפוא, את "אפקט המסגרת" שמתוכו אנו מתבוננים בעולם המנתץ את אבני הגבול שבין הבדוי לאמיתי, בין "התקף" לבין "האפשרי", בין הדוקומנטרי להיסטורי, כדי ליצור אזור חדש של השפעה משתררת. החופש הפוסטמודרניסטי מאפשר ליצור "אסתטיקה" שונה בעולם שבו הגבולות והניגודים הבינאריים טושטשו". זוהי צורת חשיבה שמאפשרת לפרק עניין מיסודותיו ולהבנותו מחדש. לפיכך, תהליך היצירה הוא תהליך פרשני, ותהליך הפרשנות הוא תהליך יצירתי, כפי שאומר אקו¹. אפשר לומר שזהו תהליך של עיון, התבוננות ולקיחת החומרים הפוטנציאלית של המציאות ועיבודם. אזולאי², חוקרת אינטרטקסטואלית, מתארת את תהליך החקירה והיצירה האינטרטקסטואלית כיצירת "חדש מישן, חדש על ישן". אוסיף ואומר - בכל זמן, מרחב, תחום, וביניהם.

יש שאינם מבחינים בין המושגים 'בין-תחומי' ו'רב-תחומי', עניין שדורש הבהרה וחיידוד. שני מושגים אלה קשורים זה בזה: ה'רב תחומיות' היא המעטפת, התופעה. זוהי הכרזה - כמו גם הבחנה - המצביעה על כך שמדובר בריבוי של תחומים, ובחיבור בין מספר תחומים יחד. המושג 'בין-תחומי', לדעתי, מתאר דרך, גישה: זו פעולה וצורת חשיבה. אם כן, 'רב-תחומי' מצביע על התופעה ו'בין-תחומי' - על דרך ועל תהליכים. לדוגמא: במאמר זה (כפי שיובן בהמשך) אני נוגעת בתחומים שבאים משדה השירה, האמנות הפלאסטית, המחקה, הספרות, והפסיכולוגיה - רב תחומי. הנושאים שבהם אני דנה הם אלה שעוברים וחודרים אל בין ובתוך התחומים השונים, מטשטשים את הגבולות ביניהם ומטמיעים את התכנים זה בתוך זה, או זה בצד זה. כל תחום תורם חלקו לעיבוי הנושא הנדון, להרחבתו ולהעמקתו. בדרך חשיבה זו נוצר מוצר חדש ואחר, שהוא כדבריה של אזולאי - חדש מתוך ישן. במילים אחרות אומר, שעל מנת שתוכל להתקיים החשיבה היצירתית הבינתחומית צריך קודם שיהיה מצע של רב תחומיות, שהרי מגוון התחומים שעומדים לרשותה של גישה זו הם למעשה המרחב שבתוכו היא פועלת.

אסכם את החלק הזה של דברי בציטוט נוסף מתוך דבריה של אסטס בתארה את "האישה הפראית": "היא - העתיד ההולך אחורה בזמן, כדי למצוא אותנו עכשיו". משפט זה מתאר בעיני מצב שאין לו גבולות, אין היררכיה, אין מבנים קבועים אוניברסליים חד משמעיים וליניאריים. יש יצירה שהולכת אחורה וקדימה בזמן שאין לו גבולות אפילו לא במצב הווה. זהו הווה שמתהווה תוך שהוא מביט לאחור ולאופק ומחבר בין קצוות בדרך שלומדת את עצמה.

ברוח החשיבה הבין-תחומית, שאמורה לאפיין מאמר זה אומר שניתן להסיק מכך שהחשיבה היצירתית, הבינתחומית והאינטרטקסטואלית הם הדברים שנמצאים ביסוד הרוח האינסטינקטואלית הנשית (שיכולה להיות גם מנת חלקם של גברים).

חלק זה של המאמר אמור לספק כלים, צידוקים ורקע לחלק השני. החלק השני יציג דיאלוג וקריאה פרשנית בין-תחומית בין נשים יוצרות, כאשר אני משמשת כאן בתפקיד כפול (ובין-תחומי): כיצרת (ציירת ומשוררת) - וכקוראת פרשנית (חוקרת). ליצור מחקר - לחקור יצירה³ - ממש כשם ספרה של אזולאי: 'יצירה ביצירה עשויה'.

¹ אקו, א. (2007) פרשנות ופרשנות יתר. (יניב פרקש, תרג.) תל-אביב: הוצאת רסלינג

² אזולאי, א. (2006) יצירה ביצירה עשויה, אינטרטקסטואליות ברומנים של עמוס עוז. הוצאת מכללת חמדת הדרום - מכללה אקדמית לחינוך, יהדות והוראת המדעים.

³ צדרבוים, נ. (2012) דיוקן של אמן: תהליך של יצירה וחקירת העצמי' במחקר פרשני מבוסס אמנות. בתוך: הוס, א., קסן, ל., שגב, ע. (ע.), ליצור מחקר, לחקור יצירה. הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן גוריון (עמ' 221-248)

קשר לא-נפרד



הפעם אנו מקדישים את מדור הזיכרון לאדם שלא היה משורר ממש, אך חיבר – ואמר – את אחת השורות הליריות ביותר בתולדותינו: ניל ארמסטרונג, האיש הראשון על הירח, שלא רק אמר את המילים "צעד קטן לאדם, צעד גדול לאנושות", אלא גם חיבר אותן, כבר אחרי הנחיתה¹. למעשה, אם כן, היה זה השיר הראשון שנכתב לא "על" הירח (על אודותיו), אלא על הירח פיסית.

כדי לכבד את זכרו, הכרזנו על תחרות שירים בנושא "אדם וירח" שהתקיימה באוגוסט-ספטמבר השנה. השירים המוגשים כאן נבחרו כמנצחי-התחרות על-ידי קוראי "בגלל", בלי שאנו, העורכים, נתערב בתהליך.

נקווה שהם יהוו צעד קטן, אך משמעותי, ביחסים בין האדם והירח.

אסתר ויתקון-זילבר / במעלה הכביש (מקום 4)

ציפי הראל / אדם בעקבות מופעו (מקום 3)

כְּמָה אוֹבְדִים נֶאֱחָזוּ בְּאוֹרֶךְ
כְּמָה נְבוֹכִים נִשְׁבוּ בְּחִיקֶךָ
כְּמָה כּוֹתְבִים נִבְעוּ בְּשִׁמְךָ
כְּמָה בְּרוּאִים
הִתְהוּוּ בְּצִירֶךָ
יֵרְאוּ בְּחֶסֶדְךָ
שְׁמַחוּ בְּחֶלְקֶךָ
גָּאוּ בְּשִׁלְמוֹתֶךָ
הוֹדוּ בְּמוֹעֲדֶךָ
יַחֲלוּ לְקַרְבָּתֶךָ

וְרַק אֶחָד הֵיזַן לְנִגְיַעְתֶּךָ
וְהֵשִׂיא מְאוֹר קֶטֶן
לִתְבֵּל וּמְלוֹאָהּ.

כְּשֶׁעֲלֵתָה בְּמַעְלָה הַכְּבִישׁ,
הַגִּיחָה מוֹלָה לְבָנָה
בְּרֵאשִׁיתִית, כְּתֵמָה, עֲנֻקִית,
נִעְצָרָה בְּהַפְתָּעָה מֵעַל חוֹצֵה שׁוּמְרוֹן,
בְּרֵאוֹתָה נוֹהֶגֶת לְבָדָה.
הַהָרִים הִלְחִישׁוּ אִיזוֹ סִבָּרָה,
הַדְּמָמָה הַצְּטָרְפָה וְלֵב הָאִשָּׁה חָמַד אֶת הַמְרָאָה.

בְּרִגְעִים אֵלוּ, הַלְּבָנָה בְּזֹהַר נְדִיר,
שִׁדְרָה לָהּ מְסַר עָלוֹם,
מֵעֵין הַבְּטָחָה לְתַקוֹן גָּמור,
מִמִּין יְפִיָּה הַכֶּתֶם הָעֵגֶל, הַנוֹעֵז,
רוֹכְנֵת עַל הָרֵי אֶפְרַיִם.

¹ כך כותב ג'יימס הנסן, מחבר הביוגרפיה של ארמסטרונג.

לירון רז / מסעו אל הירח לא תם (מקום 2)



מסעו אל הירח לא תם
צעד אחר צעד נחתם
מסעו אל הירח רק החל
בין אפק ערפלי וצל.

עד פה צלח הדרך
בשעת ערבים, ללא ערד
התרושל כמדי ערב
עד הגעתו לסף העצב

שרה אהרנוביץ קרפנוס / אדם וירח (מקום 1)



בשירח עוצם עין
אדם חולם
ורואה בולענים
אליהם יפל.

אדם פסע שעל
צעד ונגע
באדמת
הער בליל.

בכל פעם בו הרים ראשו השמימה
נזכר בחיובו הלילה
בכל תגודה של חסר מנוחה
הרים עיניו ומיד קפא

זהו אותו ניצוץ של ערנות
ברק הבכי, הקרירות
בכל ליל –
בין שקט אימתני
הרים מעלה –
מבטו הריקני.

הקלות הבלתי-נסבלת

ציפי הראל / שיר הגרף

אתה נזרק בירידות
שואף למעלה לעלות.

אתה נמדד

אתה מודד

הולך בתלם או מורד.

אתה גדול!!!

אתה קטן

(אולי אתה ממש גמד)

אולי אתה הוא המדד?

אדם חי כמו גרף

מנקדה לנקדה...

כל אחת מהן היא שיא

של אשר יחסי

וביניהן יש קו.

אתה מרקיע לשחקים,

נופל לתוך העמקים

שׁוה מליון,

אתה אביון.

אתה גאון או שגעון?

אתה חושב - - -

משמע קים

(אתה מצביע, דמוקרטי?)

אולי בכלל אתה דקארט.

אדם חי כמו גרף

מנקדה לנקדה...

כל אחת מהן היא שיא

של אשר יחסי

וביניהן יש קו.

אף פעם לא 'נוהג' ישר,

תמיד נשבר באיזה שלב

אתה פונה

או מפנה!

(או מתפנה באין רואה)

נכנס ל- HIGH

עובר ת' LAW

ואם אתה ממש ב- FULL

אולי אתה רואה כפולל...

אדם חי כמו גרף

מנקדה לנקדה...

(כל אחת מהן היא שיא)

מנקדה לנקדה... (של אשר יחסי)

וביניהן יש קו.



אליהו ציפר / ביאליק וטשרניחובסקי

ביאליק לדידי הגדול במשוררים,
 "מעמק, מגיא, מראש הרים".
 טשרניחובסקי שני לו בתור,
 "כי עוד נפשי שואפת דרור".

ביאליק בשירו "המתמיד",
 ובספור: "אריה בעל גוף" – איש אמיד.
 טשרניחובסקי, האיש שבאפיו מלוכן,
 אד משלו: "אין לו כלום, גם לא שלחן".

חיים נחמן תרגם בלשון צחות,
 את האפוס אודות "דון-קישוט".
 ושאל, אף הוא בשביל-תרגום פוסע,
 ומביא לנו את תרגומו ל"אודיסיאה".

ושירי אהבה? טשרניחובסקי שר לאשתו הנכרה.
 וביאליק? לא הקדיש לאשתו ולו גם בדל שירה,
 אם כי, שר על אהבה בחמשים שקל,
 אודות: "בנות ליליות..." על גדות: "הפרת והתדקל".

והשנים, הם הלבן והשחור של השירה העברית,
 טשרניחובסקי הצעיר וביאליק הבכור.
 כי "ביאלה" הוא לבן בסלביה,
 ו"טשרנה" הוא שחור.

כתב-העת "בְּגֵלָל" מופץ בחינם למנויים בדואר אלקטרוני.
כתובתכם לעולם לא תועבר לכל גורם זה.
להצרפות למנויים אנא הירשמו באתרנו biglal.info
חפשו אותנו גם בפייסבוק: www.facebook.com/Biglal.poetry



המערכת מקבלת כתבי-יד של שירה, פרוזה ומאמרים בנושאים ספרותיים באמצעות הדוא"ל הנ"ל.
אנו מתנצלים על זמן ההמתנה האפשרי.

© כל הזכויות על היצירות שמורות למחבריהן.

בְּגֵלָל

השם, הלוגו וכתב-העת כאוסף אמנותי הם קניין רוחני של תבורת "בְּגֵלָל".



גיליון מס' 3 של "בגלל" צפוי לצאת ב-8 בדצמבר 2012 (ערב חנוכה תשע"ג)
ויישלח למנויים בדוא"ל

נשמח לקבל תגובות על גיליון זה בכתובת biglal.poetry@gmail.com